

CIAL

asa

TOLEDO
BIBLIOTECA PROVINCIAL

Sala Reservada
Número 73

Ref. 2

73

Bes. 73(1)

T. 146857

R. 375305

C. 1194437

Bes. 73(2)

T. 146858

R. 375719

C. 1194439

R 375305

Xs. R. l. t. d. cap 3-

p. Vincentius Ygnatius ordin. Præd.

**Speculum ecclesie
cum multis ad-
ditioni-
bus.**

E Domini Hugonis
primi cardinalis or
dinis predicatoru
tractat per q̄ utilis:
qui speculum eccle
sie inscribitur.

Dico hoc speculo vide libru in
titulatum theologia natura
lis vel liber creaturaruz in ca
pitulo. xxx. in quo inter cetera
dicitur. Et qz in ipso esse est to
tus mundus. Et quicquid po
test esse: ideo qz ipse intelligit suum esse: con
tinuo intelligit z vidit totum mundu z om
nia que possunt esse. Et qz in suo esse sunt
omnia simul: ideo omnia simul intelligit z
vidit z cognoscit per suum esse quod est spe

enlū vniuersale in quo omnia sunt ⁊ cognos-
cantur. Et sic qui videt speculum videt tria:
scilicet speculum ⁊ seipsum ⁊ trāseuntes. Et
sic sacerdotes predicatorum ⁊ doctores mul-
tum possunt prodesse: si sint quales debent
esse. quoniam sicut vnusquisq; habendo spe-
culum in manibus suis potest videre macu-
lam quam habet in oculo vel in facie: sic v-
nusquisq; audiendo verbum diuinum po-
terit videre maculam quam habet in anima
id est peccatum. ⁊ istud est contra multos q̄
dicunt q̄ absq; lectione ⁊ sermone vel predi-
catione poterunt se scire vitare peccatum si
vellent. Sed isti videant Gregorium in pri-
mo dialogorum capitulo primo: in quo in-
ter cetera dicitur. ne dum quisq; similiter san-
cto spiritu impletum presumit: discipulum
hominis esse despiciat: ⁊ magister erroris
fiat.

De numero: ordine ⁊ significatio
ne sacerdotaliū vestiū. Rubrica prima.

Scit apostolus ad Ephe.
vi. Induite vos armatura
dei: vt possitis stare aduer=
sus insidias diaboli. hec ar=
matura est vestis sacerdo=
talis significatiua septēpli=
cis virtutis: representatiua
septē vestium christi quibus indutus fuit tē=
pore passionis. Prīmū ergo vestimētū quo
induitur sacerdos est amictus: quo caput te=
gitur significans salutē q̄ per fidē tribuit̃. Et
est fides scdm apostolū ad hebre. xj. substan=
tia. i. fundamentū rerū sperandarum argu=
mentum nō apparentiū. De hoc apostolus
ad ephe. vi. Galeam salutis assumite. ⁊ rep̄=
sentat illud coopertorium quo velabant iu=
dei faciē christi dicētes. Luce. xxij. Athēi.
xxvj. Prophetiza nobis christe quis est qui
te percussit. Secundum vestimentū quo te=
gitur corpus a sursum vsq; ad deorsum: est
vestis alba qua sacerdos induitur. ⁊ signifi=
cat spē que ex gratia prouenit ecclesie sursum
⁊ ex meritis ecclesie deorsum. De hoc dicit apo

stolus ad Romanos. viij. Spe enīz salui fa-
cti sum⁹. Et sic dicit Roma. viij. Spes q̄ vi-
detur non est spes. Et sic ait apostolus pri-
ma corinth. xiiij. spes. fides. charitas. ⁊c. Sed
pro temperantia vide Thomam sua secun-
da secūde. q. xiiij. ad quartum. vbi dicit q̄ tē-
perantia sit circa delectationes tactus. Hoc
presentat vestem in qua illusi herodes chri-
stū. Lu. xxiiij. Tertium vestimentū quo sa-
cerdos induitur est corrigia vel cingulum. p̄
hāc significat iusticia cui⁹ duo sunt brachia
inter se constringentia .s. declinare a malo ⁊
operari bonū. sic propheta in ps. xxxiiij. De
hoc Esay. xj. Et erit iusticia cingulū lumbo-
rum eius. hec corrigia representat flagellū
quo pilatus cecidit xpm. Joā. xix. Quartū
vestimentū quo sacerdos induitur est mani-
pulus qui in leua ponitur: p̄ quē fortitudo
designatur qua contra aduersa debellatur.
De hoc dicit apostolus. Fortitudo et virtus
retrahens impetus aduersitatis. Iste mani-
pulus representat funē quo ligatus fuit Je-
sus a iudeys comprehensus. vñ Joh. x. viij
comprehenderunt ⁊ ligauerunt eum. Quin-
tum vestimentum quo sacerdos induit est
stola ps byteri orarium. i. stola diaconi quod

habet duo brachia pendentia : q̄ significant
prudētiam ⁊ tēperantiā. vñ aplūs. ad Titū.
ij. Sobrie ⁊ pie viuamus in hoc seculo. Hec
stola representat ligamentum quo fuit liga-
tus Iesus ad columnā. Sextū vestimentū
quo sacerdos induit ē casula p̄ quā significa-
tur charitas. Nā sicut casula contegit cetera
vestimenta: sic charitas cooperit multitudi-
nē pctōrū. Hec casula representat purpureū
vestimētū quo milites circūdederūt Iesus.
Joān. xix. veste purpurea circūdederūt eū.
De accessu ad altare.

Ultimo numero: ordie ⁊ significatiōe sacer-
dotaliū vestiū: nūc vidēdū ē q̄liter ad
altare accedēdū est. Dñ. iij. regū. viij. q̄ Salo-
mō fecit altare eneū ⁊ i exo. xxxv moyses fe-
cit labiū eneū d̄ speculū mulierū i q̄ lauabāt se
sacerdotes i introitu tabernaculi. In labio e-
neo sonoro significat̄ p̄fessio: i altari eneo mē-
tis amaritudo: In speculis mulierū vite scōrū
p̄sideratio. Sacerdotes x̄o anteq̄ ad altare
veniāt p̄ p̄fessionē se absoluāt. Per amari-
tudinē mēt̄ se purgēt. p̄ p̄siderationē vite scōrū
se iformēt. De p̄mo Esaiē. ij. Abūdamini q̄
fert̄ vasa dñi. De secūdo i eplā ad corin. xv.
Expurgate vet̄ fermentū. De tercio ad be-

bre. xij. hñtes dponam⁹ oē pōd⁹ vt nō circū
det nos pctm̄. Lū ergo venerit sacerdos ad
altare vestimētis suis indutis inclinet se de
uote dicendo orationem.

DEus q̄ d̄ idign⁹ dignos fac: De iniust⁹
iustos. De pctozib⁹ sc̄tos: mūda cor ⁊
corp⁹ meū ab oī cōtagiōe ⁊ sorde pcti: ⁊ fac
me dignū. et strenuū sc̄tis altarib⁹ tuis minī
strū: ⁊ cōcede vt in hoc altari ad qđ indign⁹
accedo: meum votū atq; sacrificiū tibi sit ac
ceptabile: mihiq; ⁊ oībus p quib⁹ offero te
miserāte pficiat ad salutē. Per xp̄m dñz nr̄z.
Hāc orōnē debet dicere cū silētiō ⁊ cū crexerit
se dicat. Cōfitemini dño. ⁊c. Ego re⁹ ⁊ idign⁹
pfiteor dō. ⁊c. Respōdet a choro ⁊ ministris.
Misereat tui op̄s. ⁊c. Et post pfiteor dicat sa
cerdos itez. Misereat v̄ri. ⁊c. Absolutionē.
⁊c. Semp̄ i vno loco ante altare stans dicat
p̄ces subsequētes. De⁹ tu cōuersus vinifica
bis nos. ⁊c. Dñe de nob⁹. ⁊c. Dñe exaudi orō
nē. ⁊c. Orem⁹. Auffer a nobis q̄s dñe cūctas
inīqtates nr̄as vt mereamur pur⁹ mētib⁹ in
troire ad sc̄ta sc̄toz. Lū crexerit se osculet⁹ p̄
mo diaconū: ⁊ postea subdiaconū dicendo.
habete paccis osculū ⁊ vt apti sitis sacro sc̄o
altaris dñi ministerio. Deinde osculet⁹ tectū

supra altare si habeat. et si non habeatur oscu-
let tectum supra altare in medio altaris. Se-
quitur tunc. Adiutorium nostrum in nomine
domini. Qui se. Sit nomen domini benedi-
ctum. Ex hoc nunc. Hoc peracto sequitur in-
troitus misse. sed quod dicit apostolus ad Ti-
tum. ii. Obsecro. et ideo primo oportet fieri
obsecrationes. Secundo orationes. Tertio
postulationes. Quarto gratiarum actiones.
Sic apostolus prima ad corinthios. ii. Ideo to-
ta missa distinguitur seu dividitur in quat-
tuor partes. Prima pars misse ab introitu us-
que ad Te igitur: et hec vocatur obsecrationes.
Secunda a te igitur usque ad pater noster: et
hec vocatur orationes. Tertia pars est a pa-
ter noster usque ad collectas: et hec vocatur po-
stulationes. Quarta pars usque ad Ite missa
est: et hec vocatur gratiarum actiones. De pri-
ma parte misse dicendum est. Primo eius ini-
tium est introitus et hoc significat vaticinia
sanctorum prophetarum et desideria patrum
desiderantium filium dei incarnandum: in
cuius rei signum in prima dominica aduen-
tus domini cantat ecclesia istum introitum.
Ad te levavi et versiculus. Glorias tuas. et. cum
gloria psalmi. et. quod designat opera eorum. Tri-

plicatur aut introitus in diebus festiuis in
laudem trinitatis. Pro quo nota cap. consu-
luisti de cele. mis. super particula. excepto die
natiuitatis. vbi dicit glo. die natiuitatis do-
mini plures misse celebrantur. de conse. di. i.
nocte sancta. Et celebratur tres propter my-
sterium: quoniam per illas tres representa-
triplex status. s. ante legem: sub lege et status
gratie. quoniam illa que cantatur in nocte re-
presentat statum qui fuit ante legem. i. ante
legem scripture: quoniam omnes erant in te-
nebris. vnde dicitur in missa illa prophetia.
Populus gentium qui ambulabat in tene-
bris. Secunda que dicitur in auroza repre-
sentat tempus sub lege: in quo iam incipie-
bant ex parte scire pctm: sed non plene propter
dicta legis prophetarum. Et ideo cantatur
inter diem et noctem. Et dicitur officium. Lux
fulgebit hodie. Tertia dicitur in die: per quam
designatur tempus gratie. s. presentis: in qua
dicitur offm. Puer natus est nobis. Et dicitur
semel in vigilia cum gloria in laudem incar-
nationis. dicitur enim in diebus alijs bis in
laudem diuine et humane nature: que in per-
sona filij sunt vnite. Sed sciendum est quod in quibusdam
diebus festiuis dicitur introitus p-

fecte et imperfecte. Primo perfecte: quia perfecte ecclesia deum laudat perfecta laude. Secundo dicitur imperfecte: quia imperfecta est omnis laus vite. Tercio modo dicitur perfecte: quia perfecta est laus patrie.

De kyrieleyson.

Sequitur kyrieleyson. quod triplicatur propter laudem trinitatis. Et primo dicitur ter kyrieleyson in laudem patris. Secundo dicitur xpeeleyson ter in gloria filii. et tertio dicitur kyrieleyson in honore spiritus sancti. Dicitur autem nonies propter novem ordines angelorum. Et est notandum quod tres lingue in missa deum laudant. scilicet greca latina hebreica. Greca est enim cum dicitur ter kyrieley. kyri. enim idem est quod domine eleyson miserere nobis. unde kyrieleyson tantum sonat. O domine miserere nobis. Hebreica lingua est alleluia. quia allelu. tantum sonat quantum laudare in latino. ya inuisibilem. et hec interpretatio ponitur ab augustinus in glo. psalterii. Sed notandum quod alleluia a diversis doctoribus interpretatur diversimode quoniam hieronymus ait. alle. id est creatura. lu. id est laudet. ya. id est dominum Ambrosius vero ait. alle. id est lux. lu. id est virtus. ya. id est salua. Augustinus autem ait. alle. id est pater. lu. filius. ya spiritus

sanctus. Grego. ait. alle. i. altissimus leuat^r
in cruce. lu. i. luxerunt apostoli. ya. i. surrexit
dominus. Alij aut dicunt. All. i. laus tibi do
mine rex eterne glorie. Papias ait. allelu=
ya. i. laudate et glorificate dominum. Amē.
interpretat^r fiat et hoc cum dicit^r. per omnia
secula seculorū. Itē interpretatur vere. vt in
euangelio amen dico vobis. latina lingua
vt orationes et hoc post kyrieleyson.

De gloria in excelsis deo.

Sequitur gloria in excelsis deo que est
laus angelorum et sic cantauerunt in
natali domini. Et debet dici in medio alta=
ris: qz angelus qui pastoribus natiuitatem
domini nunciauit dixit. Luce. ij. Ecce euan=
gelizo vobis gaudium magnum quod erit
omni populo. Sacerdos vero dicens.
Gloria in excelsis deo: gerit vices illius an
geli. Chorus respondens: Gerit perso=
nam illius multitudinis de qua dicitur ibi
dem. Facta est multitudo laudantium de=
um et dicentium. Gloria in altissimis. Per
quod representatur mesticia veterum pa=
trum expectantium incarnationem dei.
Et quia dicitur Gloria in excelsis deo et in
terra Pax hominibus bone voluntatis et.

pro quo nota q̄ ad hoc q̄ aliqui homines
dicantur bone voluntatis quinque requirun-
tur Quorum primum est q̄ peccata causa-
ta voluntate displiceant et abnegentur futu-
ra sicut Job dicebat. vnum locutus suus qd̄
utinam non dixissem et ultra non adiciam.
Secundum est q̄ voluntas nostra mala no-
stra odiat opera in quocunq; malo: et bona
opa diligit quando videt. Juxta illud psal-
mi. xliiij. dilexisti iusticiam et odisti iniquitatē
et. Tertius est q̄ voluntas nostra habeat effe-
ctum charitatis ad proximos n̄ros: quoniam q̄
diligit fratrem suum in lumine est: qui autē
odit eum homicida est. ut ait Joā. in canoní-
ca sua. et Luc. x. Quartū est q̄ voluntas nos-
tra diligit plus celestia q̄ terrestria siue ter-
rena et plus de ipsis loquatur et tractet et co-
gitet: communicet. sic Joā. Qui diligit mun-
dum non est charitas patris in eo. Quintū
est q̄ homo magis diligit deum q̄ seipsum:
dicente domino in euangelio Matthēi. xvi.
Qui odit animam suam in hoc mundo et.
Et in actibus apostolorum dicitur q̄ sancti
non dilexerunt animas suas vsq; ad mortē.
hominibus igitur quantum ad istos mo-
dos fuit ab angelis annunciata pax eterna:

quam nobis concedat xps Iesus dei et vir-
ginis Marie filius. amen. Sed forte deo da-
te de ista materia alibi dicetur. Cantatur au-
tem Alleluia non gloria: quia habebant spe libera-
tionis. De expectatione dicitur in Isaie. xxviii.
Expectate eum. et c. De spe liberationis dici-
tur in ps. In te sperauerunt patres nostri et
liberasti eos. Item est sciendum quod cantica le-
ticie sicut Alleluia et Gloria in excelsis deo: non
cantantur a septuagesima usque ad sabbatum:
sanctum: quia illud tempus signat babilonicam cap-
tivitatem in qua iudei captivitati suspende-
runt organa sua et dixerunt. quomodo can-
tabimus canticum domini in terra aliena?
post gloria in excelsis deo vertit se presbyter
ad populum dicens. Dominus vobiscum. quod
de Rut. ii. sumptum est. Booz enim saluta-
vit messorum dicens. Dominus vobiscum. i.
sit vobiscum. i. petitionibus vestris det effec-
tum. episcopus autem dicit. Pax vobis: quia
spiritualis vicarius christi. quia hoc verbis disci-
pulis suis dixit. Joa. xx. Sensus est. in presen-
ti deus vobis pax peccatorum: in futuro pax
eternalitatis. de his duobus Joa. xii. Pacem
relinquo vobis: pacem meam do vobis. Tho-
mas respondet. Et cum spiritu tuo. quod sump-

tum est a paulo ad Titum. Et est sensus.
Dominus qui est in ore tuo: sit in corde tuo.
Postea dicit sacerdos. Oremus: in signum
q̃ dominus dixit discipulis suis. s. Orate ne
intretis in tentationem. Deinde intendit sa
cerdos orationi que semper terminatur in
nomine filij: q̃ non valet oratio que non fit
in nomine mediatoris. Et notandum est q̃
omnis oratio dirigatur ad patrem vel filium:
nulla aut̃ ad sp̃m sanctum. Et hoc est q̃ sp̃i
ritus sanctus est donum ⁊ a dono non peti
tur donum: sed a largitore doni. Petitur aut̃ a
patre vel a filio cum sp̃s sc̃us ab utroq̃ p
cedat. unde ad patrem ⁊ filium dirigatur si
mul oratio t̃q̃ ad datorem: sed nō ad sp̃m
sanctum q̃ est donum. Itē notandum q̃ si
dirigatur oratio ad patrem in q̃ fit mētio de
filio: tunc debet dici p̃ eundē vt in illa orōne.
Deus qui de beate marie virginis. Si autē
dirigat̃ ad filium: tunc debet dici. Qui uiuis
⁊ reg. vt in ista oratione. Deus qui uirginalē
aulam. Si vero in fine orationis que di
rigitur patri fiat mentio de filio: tunc debet di
ci. Qui tecum uiuit ⁊ reg. Unde versus. Per
dominum dicas cum patrem presbyter oras
vt ibi. Concede nos famulos tuos. Si chri

stum memores per eundem dicere debes. vt
ibi. Deus qui de beate **M**arie virginis vte-
ro. Per eundem. Si christo loqueris qui vi-
uis. dic quoq; patri. Qui tecum: cum sit col-
lecte finis in christo idest christo. vt ibi. De-
us qui virginalem aulam beate **M**arie vir-
ginis in qua habitare. et etiam **A**dentes no-
stras quesumus domine. etc. vsq; sicut tuus.

De epistola.

In ita oratione sequitur epistola que si-
gnificat doctrinam apostolorum et ele-
ganter precedit oratio: q; legitur **L**uce. x. Ro-
gate dominum messis vt mittat operarios
in messem suam. Legitur eniz epistola qua-
doq; de epistolis **P**auli: quandoq; de cron-
cis: quandoq; de actibus apostolorum et de
apocalipsi: de parabolis vero **S**alomo-
nis nunquam: et de prophetis nunquam.
nec de quinque libris **M**oyfi: q; in illis pro-
mittebantur temporalia: in cuius rei signu
lectiones terminantur in grauem **A**ccen-
tum. In nouo testamento spiritalia pro-
mittuntur et eterna: In cuius rei signum
euangelium et epistola terminantur in accetuz

acutus. Et qz hic dicitur temporalia promittebantur. sic Esai. i. si precepta mea seruaueritis bona terre comedetis. sz in lege gratie dicitur. Qui manducat meam carnem z bibit meum sanguinem habet vitam eternam. Joan. vi.

De responsorio.

Post epistolam sequitur responsorium: quod pertinet ad opera actiue vite: z bene congruit hoc nomen responsorium actioni: quia opera respondent predicationi. Locatur autem a quibusdam graduale seu gradale: eo qz significat gradus virtutis iuxta illud. Administrate in fide virtutez: in virtute scientiam: in scientia patientiam: in patientia pietatez: in pietate fraternitatis amorem. in fraternitatis amore charitatem.

De alleluia.

Post responsum sequitur alleluia. significans gaudium ineffabile qd ecclesia dei habet in laudem dei. post alleluia sequitur versus qui significat operationem: qz debet coniungi laudi quia deus non bene laudat: qui bene operari cessat. Alleluia repetitur cu pneumate z significat laudez patrie. significat autem per consequentiam. i. p pneu

ma. Unde in antiquis sequentijs sunt vba incognita: qz ignotus est nobis modus laudandi deum in patria. De tractu. Notandū q in diebus ieiuniorum sicut in quadagesima cātatur tractus pro alleluya: in quo notatur longa expectatio sanctorum patrum: ⁊ iudeorum captiuorum afflictio designat.

De euangelio.

Post alleluya sequitur euangelium qd lecturus diaconus sumit librum de altari: in quo significatur q euangelium est vbum dei q per altare significatur secundum illud. Exo. xx. Altare de terra facietis mihi. Et dicitur euangelium ab eu q est bonum ⁊ angelos qd est nunciatio quasi bona nunciatio. Diaconus autem inclinat ipsum super sinistrum humerum: in quo significatur q predicatio christi de gentili populo trāsiit ad iudeam. Esai. xx. In diebus illis saluabitur iuda. In quibusdam locis crux precedit euangelium in signum q predicator debet sequi crucifixum. Unde dominus dixit Petro. Sequere me. Joā. xxi. precedunt aut duo cerei: qz predicator debet habere noticiam vtriusq testamenti. precedit etiā qndocq vnus: per q significat q Joā. ante chri

stum missus est: ⁊ thuribulum cū thure signi-
ficat orationem cum deuotione: quam tunc
maxime debet habere quilibet fidelis in au-
diendo verbum dei vel diuinum sermones.
Debet autem in alto legi: qz doctrina euan-
gelij omnes alias debet precedere. Cū A-
postolus ad hebreos. vi. Lex vetus nemi-
nem duxit ad perfectionem: euangelium aut
operatur salutem omni credenti. Sed notā-
dum q subdiaconus ferens puluinar ante
diaconum in ipso facto representat q dign⁹
est operarius mercede sua. Matth. x. aposto-
lus. i. ad corin. ix. Si spūalia vobis semina-
mus: non est mirum si tēporalia vestra me-
tamus. Quod autem subdiaconus librum
⁊ puluinar reportat: significat q predicator
debet in bono opere vitā suā deo offerre.
vnde ad coloseñ. ix. Omne quodcūq; faci-
tis aut in verbo aut in opere: omnia in no-
mine Jesu facite. Diaconus autem volens
legere euangelium primo salutat populum
dicens. Dominus vobiscū: in quo significat
se orare pro eis vt dñs sit cū eis: in quo red-
dit eos attētos i audiēdo vrbū dei. Chor⁹ res-
pōdet. Et cū spū tuo. Ac si diceret tecū sit ad-
dicēdū. Deinde diacon⁹ facit signū crucis i

libro: ac si diceret crucifixū p̄dico. vñ aposto-
lus ad corin. v. Non dicam me scire iter vos
nisi iesum xp̄m ⁊ hunc crucifixū. i. p̄dicam⁹
vobis crucifixū. Deinde facit crucem in pec-
toze: ac si diceret crucifixum credo. Pro quo
nota quid dicatur ad Ro. j. de paulo arma-
rio sacrarum scripturarum. Et est q̄ paulus
hebraice grece latine dicitur quietus ⁊ modi-
cus sonat. Et ait beda super actus apostolo-
rū cap. xvj. q̄ Paulus āno passionis ⁊ resur-
rectionis xp̄i ad fidez venisse probatur. Ter-
tio vero decimo anno post christi passionem
apostolatū gentium cū Barnaba act. xij.
⁊ pauli vocabulum accepisse legitur. Prius
enim vocabat̄ saul⁹ a saule primo reg. xvij.
persecutore quia sicut ille David. s. saul: ita
ille. s. Paulus ecclesiaz xp̄i est p̄secutus. Un-
de apostolus ad corin. j. Non dicam me sci-
re iter vos nisi Iesū xp̄m crucifixū. Tertio
aut facit crucē in frōte: ac si diceret. non eru-
besco crucifixū. Un apostolus ad Galat. vj.
Mihi aut absit gloriari nisi i cruce dñi nr̄i ie-
su xp̄i. Debet eē in alto ⁊ legi ad aq̄lonē q̄ p̄-
dicatur infidelib⁹. Un̄ esai. xij. Dicam aq̄-
loni ⁊c. Per hoc significatur q̄ armati eē de-
bemus doctrina euangelica cōtra diabolu⁹.

per aquilonem significatum. Unde cantico
rum. vi. Surge aquilo ⁊ veni auster p̃fla ortu-
m meum. glo. **O** aquilo. i. o aspera ⁊ frigi-
da voluntas iudeorum per defectum chari-
tatis surge cum impetu ⁊ violentia p̃tra me.
Et o tu auster. i. benigna ⁊ charitatiua volu-
tas patris ⁊ simul cum aquilone ⁊ p̃fla ⁊
agita ortum meum. glo. i. corpus meum per
mortem ⁊ passionem ⁊ fluant ⁊ sp̃rent ⁊ e-
manent aromata illius per vulnera flagel-
lorum ⁊ clauorum ⁊ lancee in virtutem ⁊ ef-
ficaciam sacramentoru. Et sic nota q̃ in hac
locutione explicatur spontanea voluntas
christi filij dei patris: que excitat voluntates
patris ⁊ iudeorum vt surgant ⁊ veniant ad
p̃flandum ortum eius. Unde christus vo-
luntarie ⁊ sponte se obtulit iudeis q̃n dixit a-
postolis. Ecce ascendimus hierosolimam ⁊
filius hominis tradetur principibus sacer-
dorum ⁊ condemnabunt eum morte. ⁊c. Itē
quando dixit iudeis quez queritis ego suz.
Si ergo me queritis sinete hos abire. spon-
te se obtulit patri tunc quando dixit math.
xxvij. Fiat voluntas tua. ⁊c. Audientes de-
bent enim stare quasi parati ad p̃reliuz pro
fide christi seruanda. Pro quo vide capitu.

layci de vita ⁊ hone. cleri. ⁊ sic est ibi stare ⁊ ē
ibi sedere. Stare est qñ aliquis est erectus: s;
sedere est qñ facit sessionē. Unde Luce. xxij.
Qui non habet gladium vendat tunicaz ⁊
emat eum. Itē debent ponere baculos. q; di-
citur Matth. v. Qui percusserit te in maxi-
llam prebe ei ⁊ aliam. Dicitur p amatozib;
huius mundi recedere: q; dicitur. Hier. xvij.
Maledictus homo qui confidit in homine.
Item lecto euangelio debēt se signare: ne dia-
bolus a cordibus eoz; semen verbi dei sur-
ripiat. Unde in euangelio. Luce. viij. Glo-
bis datum est nosse mysteriuz verbi dei. Po-
stea illis qui sunt in choro ostenditur clau-
sus: q; sequitur ibidem. Leteris autē in pa-
rabolis. de sacerdote legitur. iij. Malach. ij.
Labia sacerdotis custodiunt scientiam ⁊ le-
gem exquirunt de ore eius. Et q; dicitur hic
legem exquirunt de ore eius. Malach. ij. p
ampliori declaratione istius materie vide
quid dicat Grego. in suis pastoral. capi. xv.
Et inter cetera ponit ista. Labia sacerdotis
custodiunt scientiam ⁊ legem exquirunt ex
ore eius: q; angelus domini exercituum est.
Hinc per Esaiam dominus admonet dicēs.
Esaiē. lviij. Clama necesses: qñ tuba exalta
b iij.

voce[m] tuam. preconis quippe officiū sus-
cipit quisquis ad sacerdotium accedit ut an-
te aduentum iudicis qui terribiliter sequit̃:
ipse scilicet clamando gradiatur. Sacerdos
ergo si predicationis est nescius: quam vo-
cem daturus est preco mutus? hinc enim qđ
super pastores primos in linguarum specie
spūs sanctus insedit: qz nimirū quos reple-
uerit de se prius loquentes facit. hinc moy-
si precipitur ut sacerdos tabernaculū ingre-
diens tintinabulis ambiatur ut videlicet vo-
cem predicationis habeat: ne superni specta-
toris iudicium ex silētio offendar. Scriptū
quippe est. audiatur sonit⁹ q̃ndo ingredit̃
sanctuariū in conspectu dñi ⁊ nō moriatur.
Sacerdos nāq; ingrediēs ⁊ egrediēs moriē-
si de eo sonitus nō audiat: qz irā cōtra se oc-
culti iudicis exigit: si sine p̃dicationis sonitu
incedit. Apte aut̃ tintinabula vestimēto ei⁹
describunt̃ incerta: vestimenta enī sacerdo-
tis quid aliud q̃ recta opa debemus accipe-
p̃pheta attestāte qui ait in psalmo. cxxj. Sa-
cerdotes tui induantur iusticiam. vestimen-
to itaq; illius tintinabula inherēt: ut vite
viam cum sonitu lingue ipsa quoq; sacerdo-
tis opera clament. Sed cum rector se ad lo-

quendum preparat: sub quanto cautele stu-
dio loquatur attēdat: ne si ad loquendus in-
ordinate rapitur: erroris vulnere corda au-
dientium feriatur. Et cū fortasse videri sapiēs
desiderat. vnitatis compagē. i. coniunctionē
insipienter abscindat. Hinc namq; veritas di-
cit. habete sal in vobis ⁊ pacem habete inter
vos. p sal quippe sapientia verbi designat.
Qui igitur loqui sapienter nititur: magno-
pere metuat ne eius eloquio audientium vni-
tas pfundat. Hinc. Paulus inquit ad Ro-
ma. xij. Non plus sapere q̃ oportet sapere:
sed sapere ad sobrietatem. plus vult sapere
quā oportet sapere: qui illa que iex non di-
cit seruat. Hinc in sacerdotis veste iuxta ver-
bum dñi tintinabulis mala punica pūgunt
vulgo granadas. Quid enim p mala puni-
ca nisi fidei vnitās designatur? Nam sicut in
malo punico vno exterius cortice multa ite-
ri⁹ granamuniuntur: sic innumeros sancte ec-
clesie populos veritas fidei cōtegit: quos in-
ter⁹ diuersitas meritoꝝ tenet. Ne igr̃ rector in-
caut⁹ ad loquēdū pūpat: hoc qđ iā p̃misim⁹
p̃ semetip̃as ṽitas clamat discipulis. habete
sal i vob: ⁊ pacē inter vos habete. ac si figurate
p habitū sacerdotis dicat. Mala punica i tin-

tinabulis iungite: vt per omne quod dicitis
vnitatem fidei cauta obseruatione teneatis.
prouidendum quoq; est sollicita intentione
rectoribus: vt ab eis non solum praua nullo
modo: sed nec recta quidem nimie & inordi-
nate proferantur. Quia sepe dictorum vir-
tus pditur: cum apud corda audientium lo-
quacitas in cauta importunitate leuigat. i.
fit leuis. Et auctorem suum hec eadem loq-
uitas inquinat que seruire auditoribus ad
vsu profectus ignorat. Unde bene p Moys-
sen. dicitur. Vir qui fluxu seminis petitur:
immundus erit. In mente quippe audien-
tium semen sequutur cogitationis est audi-
re qualitatem locutionis: qz dum per aures
sermo accipitur cogitatio in mente generat:
vnde ab huius mundi sapientibus predica-
tor egregius semibreuius est vocatus. Qui
ergo fluxum seminis sustinet: immundus as-
seritur: qz multiloquio subditus ex eo se in-
quinat: quod si ordinate promeret: recte p-
lem cogitationis edere in audientium cor-
de potuisset. dūq; incautus per loquacitatez
defluit: non ad vsum generis: sed ad immū-
diciam semen fundit. Unde Paulus quo-
q; cum discipulum de instantia predicatio-

nis admoneret dicit . testificoꝝ coram deo ⁊
christo iesu qui iudicaturus est viuos ⁊ mor
tuos ⁊ per aduentum ipsius ⁊ regnum eius
predica verbuꝝ. in sta oportune importune.
dicturus importune premisit opportune .
Quod .s. apud auditorum mentes ipsa se
sua vilitate destruit: si habere importunitas
opportunitatem nescit. Sꝫ notent gerentes
curam animarũ quid dicatur. Lu. iiii. Adhe
dice cura teipꝫ. Sicut ait. Gre. prima parte
sui pastoralis. ca. ij. Quis autẽ cogitationũ
vulnera occultiora nesciat esse vulneribus
viscerum? Mirum videtur medicum spi
ritualem multo subtiliorem debere medico
corporali: qui vt bene curet vitia: multa pe
ritia opus habet presertim vt vim pigmen
torum spiritualium considerans priusqꝫ ce
teros curare desideret circũ qꝫ regulas me
dicine cognoscat. Alioquin si artis spĩritua
lis imperitus ⁊ in se ipso ignorantie confos
sus vulneribus alios mederi properet: au
dire non immerito merebitur. medice cura
te ipsum. magna quippe stulticia est vt idez
Gregorius ait: si aliquis alios mederi pro
perat: qui ⁊ ipse in facie vulnus portat. Et
maxima plane dementia est vt inquit in pa

storali capi. ij. dñ hñ qui nequaquam spūa-
lia precepta cognouerūt cordis se medicos
profiteri nō metuūt duz qui pigmentoz vñ
nesciunt: videri medici carnis erubescūt. Re-
cte igit̃ cuilibet taliū dñ. Adedice cura teip̃z.
Quos igit̃ medicos cordiū appellare ad p̃-
sens melius cōuenit q̃ curatores aiarū ip̃os
videlicet rectores ecclesiarū. quibus ille the-
saurus est traditus: p̃ quo non parceret deus
p̃r: qui p̃prio filio non pepcit vt dñ ad Ro.
viij. Quibus etiā ille vulnerat⁹: qui incidit
in latrones curandus seruandusq̃ a Sama-
ritano relict⁹ est Lu. x. Unicusq̃ enim ip̃oz
dicit̃. Curā illius habe. Et rursus deus p̃ p̃-
phetā. Custodi virū istum: qui si lapsus fue-
rit: anima tua erit p̃ anima ip̃i⁹. Porro dñs
p̃ Ezechi. iij. z. xxxij. capitū. cōminat̃ cuili-
bet curatori dicens. Sanguinem ei⁹ de ma-
nu tua requiram. quasi dicat qz vita z mors
subditorum posita est in manus prelatoz.
Unde dicitur Judith. viij. Ex vobis p̃det
anima illorum. hac itaq̃ sententia cōmoni-
tus quisq̃ prelatoz z rectorum penset pe-
riculum sui regiminis. Sed p̃ ista materia
poteris applicare ei etiā aliqua de iure ci-
uili presertim secundū. Bart. in. l. cōtract⁹. c.

de si. instru. in qua dicit q̄ si notarius nō fa-
cit instrumentum sufficiens pro parte impe-
ranti ⁊ iubenti sed taliter facit q̄ parti iuben-
ti eueniunt aliqua damna respectu lue im-
peritie scilicet pro imperitia ipsius notarij. s.
quia fuit ignorans vel negligens in suo of-
ficio tunc pars lesa potest agere contra no-
tarium vsquequo ei satisfaciat notarius ple-
ne ⁊ plenarie de omni iactura. i. de omni
damno ibi orto. Et sic vnusquisq̄ debet ha-
bere sufficientiam sui officij per se assumpti:
quam si non habuerit: tenebitur de omni
damno parti lese. Sic etiam Ethic. iij. Et
pro ista materia vide. Tho. sua .i. secunde.
q. lxxvj. ad secundum. ⁊. lxxiiij. Ad quin-
tum. Ubi dicitur q̄ omnes christi fideles te-
nentur scire tria. primo omnia que spectant
ad religionem christianam. Secundo om-
nia que spectant ad bonos mores. Tercio
omnia que spectant ad officium suum. Tho.
Ubi supra. Et sic sacerdos artem doctri-
namq̄ discat spiritualis curationis qua-
tinus in se ignorante curare possit vulnera.
Et in subditorum cordibus per sanam doc-
trinam ⁊ salubrem penitentiam sciat sana-
re contagia delictorum. Nec quod absit dūz

sanandi regulas nesciat: et ad sanandum comissos subditos festinet: iuste sibi subijci audiat de eisdem. Adedice cura te ipsum. Recite namque prelato ignorantia dicitur: ut prius in se sufficientem artem curandi spiritualium morborum habeat: quam emplastrum sanandis vulneribus adhibeat. Nam ut ait greg. in registro verecundum est et dicere pudet quod sacerdotes ducatum arripiunt: qui exordium religiose vite non nouerunt. Licet in quibusdam mysteriis catholicis ignorantia toleranda foret: eo quod in plerisque melius est nephare quam curare. In quibusdam etiam iuxta Augu. in li. de ver. domini melius est fidelis ignorantia quam temeraria scientia. In ecclesiasticis tamen ministeriis ordinandis disponendis: omnino danabilis est. de quibus est illud verbum apostoli. i. ad corin. xiiij. Si quis autem ignorat ignorabitur. i. reprobabitur. ordinis namque ignorantia quo videlicet ordine quicquid agendum est in ecclesia conturbat negotiorum naturam formamque meritorum: nam statutis facere iniuriam vel contraire non est intelligere: sed errare ut inquit Ambro. super beati immaculati. hinc est quod dominus requirit seruum prudentem quem constitu

it super familiam suam. **Abath. xxiij.** prudē-
tem dixerūt sciat quo ordine: quo sēsu. quo
modo: quo fine: quicquid gerendū sit: alio-
quin si cecus ceco ducatū prestet: ambo ī fo-
ueam cadunt. **Abathe. xv.** et in capitulo. cū
sit ars artium de eta. et aquali. ordinari. Et
sic sit rector discretus in silentio. utilis in ver-
bo. ne aut tacenda proferat: aut reticescat p-
ferenda. nam sicut in cauta locutio in errorem
pertrahit: ita indiscretum silentium hos qui
erudiri poterat in errore delinquit. Sepe nam
q̃ rectores improuidi humanam amittere
gratiam formidantes: loqui libere recta p-
timescunt: et iuxta veritatis vocem nequa-
quam iam gregis custodie pastores studio
sed mercenariorum vice deseruiunt: q̃ veni-
ente lupo fugiunt dū se sub silentio abscon-
dunt. Hinc namq̃ per prophetam **Isaiam.**
lvj. eos dñs increpat dicens. **Lanes muti nō**
valentes latrare. hinc rursus querit dicens.
non ascendistis ex aduerso nec opposuistis
vos murum pro domo israel: ut staretis in
prelio in die domini. Ex aduerso quippe as-
cendere: est pro defensione gregis voce libe-
ra huius mundi potestatibus contraire. Et
in die domini in prelio stare est prauis decer-

tantibus ex iustitie amore resistere. pastores
enim recte timuisse dicere: quid est aliud q̃
tacendo terga prebuisse? Qui nimirum si p
grege se obijcit: murum pro domo israel ho=
stibus opponit. hinc rursus delinquenti po
pulo dicit. prophete tui viderunt tibi falsa z
stulta nec aperiebant iniquitatē tuam: vt te
ad penitentiam prouocarent. Prophete nā
q̃ in sacro eloquio nōnumq̃ doctores vocā
tur qui dum fugitiua esse p̃sentia indicant: q̃
sunt ṽtura manifestant. quo sermo diuin⁹
falsa videre redarguit. q̃ dū corpore culpas
metuunt in casuz deliquētib⁹ p̃missa securi
tate blandiūtur: q̃ iniquitatē peccatiū aperiūt:
q̃ ab increpationis voce cōticescūt. i. nihil p
ferunt. z est verbū neutrū. vt cōticeo. ces. ad
dēdo co: fit cōticesco. Clauis q̃ppe ap̃tionis
est sermo correptionis: quia increpando cul
pam detegit quā sepe nescit ipse etiā qui p̃pe
trauit. hinc paulus ait. Ut potens sit exor=
tari in doctrina sua z eos q̃ contradicunt re
darguere. Et sic dicit malachi. ij. vt dictū est.
labia sacerdotis custodiūt scientiam z leges
requirunt ex ore eius: quia angelus domini
exercituum est. hec Grego. in sua prima par
te pastoralis in capitulo. xv.

Sequitur credo in vnum deum.

Nunc incipit credo in vnuz deū. in quo significatur q̄ ea debem⁹ credere q̄ audimus in euangelio predicare. Unde apostolus ad Ro. x. Fides ex auditu: auditus autem per verbum dei. Postea vertit se sacerdos ad populum monens eum ad orandum ⁊ dicit. Oremus in signum q̄ xp̄s dixit discipulis suis. Luce. xxij. Orate. ⁊c. Tunc incipit chorus offertorium in quo significat se cōsentire fidei ⁊ orationi sacerdotis. Post hoc sacerdos volens ministrare accipit hostiam que debet esse panis tritici Unde vsus. Hostia sit munda sit candida sitq̄ rotunda. Azima de tritico sit integra dignaq̄ scripto: secundum quod dominus cōparauit se grano frumenti cadenti in terra. Joā. xij. Item accepit vinum in signum q̄ christus fuit pro nobis racem⁹ in torculari crucis p̄ssus. Unde in Esaie. lxij. Vestimēta tua sunt sicut calcantium in torculari. deinde accipit aquam que in tanta quantitate debet apponi vt a vino valeat absorberi: in signum q̄ ecclesia debet incorporari christo non christus ecclesie. Unde dicit Augu. Non mutabis me in te sicut cibum carnis tue sed tu mutaberis

in me. In pane corpus christi designatur. In vino designatur sanguis. In aqua populus representatur. unde apo. ad philippē. iij. et apocalipsis. xvij. Aque multe populi multi. Item per hoc quod sacerdos post offertorium lauat manus suas: significat mundicia mentis et corporis quam debet habere ministrator tanti sacramenti. Unde Esaiē. j. dicitur Lauamini et mundi estote. Postea datur thus in quo significatur quod deuotionem debet habere homo in orando deum. Hieremie. xviij. Maldictus homo qui facit opus dei negligenter. Et sciendum est quod hec pars de qua dictum est solebat in primitia ecclesia appellari cathecuminoz. Unde diaconus lecto euangelio solebat clamare. Exite cathecumini quia sacerdos secretum incipit. et ratio huius fuit quia illi erant absque sacramento baptismi quod fundamentum cuiuslibet sacramenti est. Et quia dicitur hic aque multe populi multi. sic apoca. xviij. et in capitu. cum marthe de cele. mis. Pro quo nota quod hic fit comparatio per multas similitudines et dicam vnam ut intelligas. sicut semper fluunt aque et ambulant totum mundum in circuitu: ita ambulant populi. i. gen

tes: qm̄ aliquę gentes moriuntur ⁊ aliquę
nascuntur ⁊ modo diues ⁊ modo pauper:
modo sanus: modo eger: modo diues: mo-
do tristis: ⁊ sic genus humanum itaambu-
lat sicut aque. sic glosant aliqui illum passus
geñ. i. super illa particula spiritus domini fe-
rebatur super aquas. Sed alij doctores ex-
ponunt voluntas dei tāq̃ artificis ferebatur
super aquas. i. super materiam illam dispo-
nens quod esset ex ea factururus. sed aliqui vo-
lunt qđ per aquas in sacra pagina intelliga-
mus afflictiones ⁊ tormenta humana. Et sic
forte posses dicere: aque multe. i. afflictiones
⁊ tormenta supple sunt populi multi.

Post hoc dicit sacerdos inclinato capi-
te ante altare. In spiritu humilitatis.
⁊c. qđ sumitur de. iij. Danie. Postea eleuato
capite eleuatur versus altare ⁊ osculať illud
in signum qđ per passionem christi reconcili-
ati sumus. Postea vertit se sacerdos ad po-
pulum secreto dicens. Orate pro me fratres
⁊ ego pro vobis ⁊ ibidem: ego pro te rogaui
patrem meum in quo significatur ecclesiam
fuisse de iudeis. Sacerdos dicit secretũ qđ
est iuxta numerum orationum ante episto-
lam premissarum. Pro quo notandum q̃

in hoc passu sunt ponderare due particule.
Prima in quantum dicit sacerdos: secunda
in quantum dicit numerum orationum.
Quatum ad primam dicitur sacerdos.
s. Dans sacrum dei .i. Eucharistiam. Se-
cundo modo sacerdos dicitur idest dans
sacrum de deo .s. Predicationem. Tercio
modo dicitur sacerdos idest dans sacrum
deo .s. Orationem. Quarto modo dici-
tur sacerdos .i. dans sacrum deo .s. exemplum
bone vite. Et dicitur sacerdos sacer dux q̄ est
sors electa a deo. De sacerdote loquit̄ magis-
ter senten. di. xxiij. Sed pro ampliori decla-
ratione istius particule. sacerdos. facit illud
capitu. multi. di. xl. vbi dicitur multi sacerdo-
tes pauci sacerdotes: multi nomine: sed pau-
ci opere. Videte ergo quomodo sedeatis su-
per cathedram: quia non cathedra facit sa-
cerdotem. glo. s. venarabilem vel bonum: s.
sacerdos cathedram. non locus sanctificat
hominem: sed homo locum. non omnis sa-
cerdos sanctus: sed omnis sanctus est sacer-
dos. Qui bene sederit super cathedram: ho-
nozem accipit cathedre. Qui male sederit. i.
non seruato ordine iuris. Pro quo vide ca.
qd dicā de usuris. xiiij. q. iij. i quo dñr hoc aut̄

iure possidet qđ iuste possidetur: et hoc iuste
quod bene. omne igitur qđ male possidetur
alienum est. Et sic qđ male possidet male uti-
tur. i. abutit̃. Et sic fit mentio de avaris. qm̃
avari nec profunt sibi nec alicui alieno: pro-
pterea qđ habet pecuniā reservatā. Et sic di-
cit nico. ephe. v. Et dicit̃ avarus idolatra p̃
mū qz spē ponit in nūmo: sicut fidelis i deo.
Secundū qđ indigētibus res dei cōcessas si-
bi vsurpat: et sicut idolatra honorificētiā dei
amat. Tertiū qz res inferiores amat contra
rationem: qm̃ omnia q̃ in mundo cernim⁹
caduca sunt et vana. puerbi. j. Qui male se-
derit iniuriā facit cathedre. Ideoq; malus
sacerdos de sacerdotio suo acquirit crimen:
non dignitatem. In iudicio enim sedes glo-
i. ad tui condemnationem. Si bene vixe-
ris et bene docueris: populum: instruis. si be-
ne docueris et male vixeris: tui solius con-
demnator eris. nam bene viuendo et bene
docendo: populum instruis quomodo vi-
uere debeat. bene autem docendo et male vi-
uendo: deum instruis quomodo te debeat
condemnare. Idem quicumq; desiderauit
primum in terra inueniet confusionem in
celo. nec inter seruos christi computabitur

qui de primatu tractauerit. nec vnusquisq;
eorum festinet quō omnibus alijs maior ap-
pareat: sed quomodo omnibus inferior vi-
deatur. qm̄ non qui maior fuerit in honore
ille iustior est: sed qui fuerit iustior: ille erit
maior. Hec Joā. chrisosto. Quantum ad se-
cundam particulam. s. de numero orationū.
dicendum est q̄ in primordio ecclesie nacē-
tis tres tantum orationes dicebantur. Sed
sciendum est q̄ quidaz modum ⁊ ordinem
excedentes in tantum orationes multipli-
cant: vbi auditoribus suis fastidium gene-
rant ⁊ tediū. cum econtra dominus dicat in
euangelio mat. vi. Cum oratis nolite mul-
tum loqui sicut ethnici faciunt. putāt in mul-
tiloquio exaudiri. vnde cum euz interrogas-
sent apostoli qualiter esse oranduz: dixerūt.
domine preceptor noster doce nos orare. qui-
bus ipse dixit filioli mi cum oratis sic orabi-
tis. Pater noster qui es in celis. Et sic est no-
tandum quomodo christus redemptor no-
ster compendiosam orationez edocuit apo-
stolos. s. pater noster qui es. ⁊c. Et interpre-
tatur xp̄s vnctus. i. habens duas naturas. s.
diuinam ⁊ humanam ⁊ sic verus deus ⁊ ve-
rus homo. Huius orationis formam sequē

tes sacerdotes in missa septenarium nume-
rum non excedant: nam xps septem petitiō-
nibus omnia corporis ⁊ anime necessaria cō-
prehendit. Quz vero deus numero impari
gaudet. sūm opere quidam obseruant vt im-
pares dicant orationes in missa vel vnā vel
tres vel quinqz vel septem. vnā propter vni-
tatem sacramenti. Tres propter mysterium
trinitatis. Quinqz propter quinqz partitam
domini passionem. septem propter septem
dona spiritus sancti. Hec Innocentius in li-
bro sacramentorum quasi in principio ⁊ in-
cipit. Orationes aut. ⁊c. Et sciendū p supra-
dictis q p̄mus beat⁹ Petr⁹ missā ātiochie dī
celebrasse. Dicit autē ea secrete quia christus
secrete orauit: vt dicitur. Math. xxvj. Pa-
ter mi si fieri potest transeat a me calix iste.
Finitis secretis sequitur. Per omnia secula
seculorum: in quo designatur: quod post sus-
citationem Lazari xps aperte predicauit.
Post hoc salutat populum dicēs. Domin⁹
vobiscum: ⁊ monet mentes habere ad diuī-
na cum dicit. Sursum corda. postea dicit pre-
fationem q sic appellatur: qz precedit princi-
pale sacrificium. Sunt autem decem prefa-
tiones canonice. Prima d trinitate. Secū

da de natiuitate. Tertia de quadagesima.
Quarta de cena domini. Quinta de cruce.
Sexta de resurrectione. Septima de ascen=
sione. Octaua de spiritus sancti missiōe. No=
na de beata virgine. Decima de apostolis.
In fine autem prefationis orat sacerdos: vt
laus sua angelorum laudibus societur: Cho=
rus autē cantat. Sanctus. sanctus. sanctus.
Ostendens se conformari angelis ⁊ sumit
de Esaie. vi. vsq; ad illū locum. Osanna in
excelsis. qđ sumitur de matth. xx. dñ autē ter
sanctus propter personarū trinitatem: ⁊ se=
mel dominus propter essentie vnitatem: qđ
est valde notandum. Osanna. i. obsecro sal=
ua. Sed pro hac materia facit magister sen=
tentiāū primo libro disti. ij. vbi inter cetera
dicit. qz nec periculosius alicubi errat: nec la=
boriosius aliqd qritur: nec fructuosius aliqd
inuenitur. Et quia dicitur hic superius in nūe=
ro impari. Nota qđ dicat arist. methau. iij.
ca. iij. et incipit. Qualis autem ⁊c. in. S. qđ
autē super particula. Sed in tribus ex quo
eliciunt aliqui qđ deus ⁊ natura gaudent in
numero impari. Et homo pro tanto quoni=
am res perficit in tribus. s. in substantia. vir=
tute. ⁊ operatione. Et pro prefationibus vi-

de.ca. Inuenimus has nou em. .zc. de conse.
di. j. Et pro declaratione quid sibi vult Sur
sum corda. vide ca. quando autem stamus
de conse. di. j. vbi dicitur sursum corda vt dñ
respondet plebs habemus ad dominum.
Nihil aliud admonemur q̃ deum debere
cogitare.

De secunda parte misse.

Uiso de hac parte q̃ dicta est consequen
ter dicendum est de secūda parte que
secundum aplm dicuntur obsecratiōes. Hec
pars dicitur qñq̃ secretum ⁊ hoc ideo qz in
secreto dñ. Aliquando canon esse dicitur : qz
ibi sunt mixta verba a sanctis patribus ins
tituta. Aliquando dicitur sacrificiuz pro sui
parte digniori sacerdos incipiens. Te igitur.
debet se inclinare ante altare significās
q̃ Petrus inclinauit se duz prosperit in mo
numento : ⁊ sic inclinatus debet incipere.
Te igitur. Et sic precedenti parti continua
tur. Tu es sanctus dominus. Igitur cle
mentissime pater rogamus te per Iesuz chri
stum filium tuum dominum nostrum ⁊c.
Ut benedicas hec dona : hec munera :
c. iij.

hec sancta sacrificia illibata. Dicuntur enim
dona: qz dantur a superiori. Jac. ij. Omne
datum optimum. zc. Munera dicuntur: qz
offeruntur ab inferiori vel mittuntur nobis.
Sacrificia dicuntur: qz pro peccatis nostris
offeruntur.

E sunt autem tres cruces super tria ver-
ba: z hoc multis de causis. Prima est
vt in reuerentiam trinitatis cuius potentia
fit conuersio panis z vini. Secunda in figu-
ra triplicis vnionis in acceptiōe saluatoris.
Tertia in memoriā erit crucifixionis. Pri-
ma fuit in voluntate persequentium de qua
math. xxij. collegerunt pontifices. zc. secun-
da fuit in voce clamantium de qua Math.
xxv. At illi magis clamabant crucifige eum.
zc. Tertia fuit in crucifixione manuum z pe-
dum de qua Luce. ij. Crucifixerunt eum. Sa-
crificia illibata idest incorrupta: non quia
substantia panis z vini nō possit corrumpi:
sed quia corpus z sanguis filij dei non pos-
sit corrumpi. ita qz substantia panis z vini vir-
tute verborum transmutatur in carne z san-
guinem xpi. Unde ps. xv. Non dabis san-
ctum tuum videre corruptionem. Terminat-
ur autem hec pars canonis z incipit secun-

Post hec incipit sexta pars ibi. Qui p= die. 2c. In qua sunt multa notabilia ⁊ diligenter attendenda. Primum est quia dicit. Qui pridie anteq̃ pateretur. Commu= nio sacramenti corporis ⁊ sanguinis domi= nici die cene post commestionem agni pas= chalis: fuit signum q̃ sacramēta legalia um= bra erāt hec aut̃ ṽitas: ⁊ adueniēte ṽitate: d̃ bēt cessare vmbre. Itē hoc sacrm̃ institutū fuit cum christus ad passionem voluit ire vt mē tes apostolorum firmius iformaret: ⁊ vt cau sa vltimo addita melius memorie cōmen= daretur. Secunduz notabile est quod dicit. Accepit panem ⁊ tradidit eis sacramentum corporis sub specie panis ⁊ vini non sub spe cie agni: ne iudaizare videremur de more le gali agnum offerentes. Tertiuz notabile est quod dicit Elevantis oculis in celū. Per hoc enim q̃ christus in celum leuauit oculos: no bis insinuauit se habere a patre quicquid ha bet: ⁊ quod in principio operum nostrorum debemus oculos mentis dirigere ad domi= num tāq̃ ad datorem omnium bonorum o= perum. Quartum notabile est quod dicit. Gratias agens deo patri qui ipsum incarna ri misit ⁊ qui per ipsum mundum redemit ⁊

qui per ipsum mortem nostram et causam mortis destruxit. Quintum notabile est quod dicit. Benedixit. benedixit enim benedictione celesti et virtute verbi quod convertit substantiam panis in substantiam corporis christi: et substantia vini in sanguinem christi virtute verborum. Sextum notabile est quod dicit fregit. et quia sic confecit virtute istorum verborum. Hoc est enim corpus meum. prius est panis fractio quam conuersio. ergo dominus prius fregit quam consecrauit. sed ecclesia prius consecrat quam frangat ergo aliter facit quam christus: in hoc ergo delinquit quod absit. Alii dicunt quod benedixit prius et fregit postea dicendo hec verba. Hoc est corpus meum. et tunc fregit illud: et ita prius fuit fractio quam conuersio: et sic obuiatur ergo ecclesia delinquit. Sed dicendum est quod ecclesia non delinquit: quia christus post benedictionem et conuersionem fregit licet ordo verborum aliter sonet. Septimum notabile est quod dicit. Accipite et manducate: quo figuratur duplex manducatio scilicet sacramentalis et spiritalis. In sacramentali percipimus corpus christi. In spiritali vero corporamur mystico corpori christi quod est ecclesia. sacramentalis Commestio est bonorum et malorum.

spiritualis est tantum bonorum. Prima nō
proficit secundum quod dicit apostolus ad
Corin. xj. Qui manducat indigne corpus
meum ⁊ sanguinem bibit: iudiciū sibi man
ducat ⁊ bibit. ille autē indigne recipit: qui sa
cramentaliter ⁊ non spiritualiter recipit. Sa
cramentalis manducatio est significata per
hoc quod dicit manducate: spiritualis per
hoc quod dicit accipite hoc est enim corpus
meum. ⁊ quicquid demonstratur per hoc p
nomen. hoc. aut est corpus aut panis. non
panis q: sic false diceretur hoc est corp⁹ me
um. Item non corpus. quia non sunt adhuc
verba dicta: virtute quorum fit transubstan
tiatio. Solutio. quidam dicunt de qbus fuit
magister petrus manducator siue comestor
quod quando totum dictum est: totum fac
tum est. totum dico hoc est corpus meum. ⁊
potest poni tale exemplum. Qui dicit lit
tus per se solum littus intēdit: ⁊ qui dicit a
ratur: arare intendit. Sed qui dicit litt⁹ ara
tur: aliuz sensum intēdit. s. opus p̄ficitur. A
simili qui dicit hoc est: nō fit transmutatio. Si
militer qui dicit corpus per se. adhuc non
fit transmutatio: Sed qui dicit totum insi
mul. s. hoc est enī corpus meū. tūc fit trāsmu

ratio. dico tamen qz aliud est nomen vel verbum et aliud est esse dictum sicut dicit Aristoteles. in secundo topicorum qd aliud est significare et aliud est dicere. hoc nomen. homo. significat hominem dicere aut consignificare. i. cum alio significare. Unde dictio est in quantum dicitur aliquid de aliquo vel cum alio: unde dictio est perfecta constructionum ordinatio. Unde cum illud pronomen ponitur per se non est proprie oratio sed est compositio in oratione. Unde non oportet querere demonstrationem huius pronominis ut pronomen sed ut dictio. unde cum in pronuntiatione huius pronominis hoc sit panis: tamen nihilominus demonstrat illud quod tota oratio facit. scilicet. verum corpus christi quod ibi est: quando tota oratio dicta est. sic ergo quando totum dictum est: compositum factum est. id est corpus christi verum est. et ibi sub specie panis et vini totus christus est. sed corpus christi ibi est per conversiones alias per conuersionem. sanguis per conuersionem. anima per coniunctionem. deitas per unionem. sed deitas in persona filii: persona enim patris ibi non est: nec persona spiritus sancti: quia non sunt unite humane nature: cuius unionis ratione dicitur ibi esse deitas.

Sola enim persona filij vniuit humanā naturam: vnde persona filij ibi est. Deitas autē ibi est tota integra et perfecta per essentiam: potentiam: non per presentiam sicut in omni creatura: tamen non sunt ibi sub sacramēto et ratione sacramenti pater et spiritus sanctus in persona: sed sola persona filij ratione predicta. Sed pro ista materia vide viam para. quasi in principio in. §. deus est vbique et c. Sequitur simili modo et c. in qua clausula sunt multa notabilia eodem modo quo in primo. Dicitur autem in eadem clausula. hic ē enim calix sanguinis mei. et c. Virtute quorum verborum fit conuersio vini in sanguinē christi in calice sub specie vini: sed sanguis per conuersionem alias per connexionem: corpus per conuersionem: anima per coniunctionem: deitas per vnionem. Sed quæritur si sit sacramentum si non apponatur vinum? Ad quod dicendum quod sic. sed non plenum sacramentum: quia sub specie panis est sacramentum corporis tantum. sed si aliquis omitteret vinum scienter ad inducendum forte heresim: non esset sacramentum. Si autē aliquis per obliuionem vel negligentiam dimiserit vinum debet reincipere a simili modo

et prius ponere vinum. Dicunt tamen aliqui
quod minus malum est scandalum generare:
quod veritatem tanti sacramenti pretermittere:
sed non debet dimitti veritas propter scan-
dalum. Sed pro veritate vide viam para
in littera. ca. ij. in. §. sed redeundo. Sed per scan-
dalo vide viam para. in littera. l. j. Nam si
vinum non apponatur in quo intelligitur ve-
ritas: non potest vere dici hoc sacramentum
commixtio corporis et sanguinis. etc. Sed si
non apponatur aqua: non ideo est minus
sacramentum sed illi qui eam dimittunt per
oblivionem peccant venialiter: qui per ne-
gligentiam mortaliter: et graue est ad corri-
gendum. Sequitur noui et eterni testamen-
ti: quia ex effusione sanguinis christi testamentum
accipimus eterne hereditatis. De hoc testa-
mento dicitur. Lu. xxij. Dispono vobis reg-
num sicut disposuit mihi pater ut edatis et bi-
batis super mensam meam in regno meo.
Sequitur mysterium fidei: quia sine fide non
fit hoc sacramentum: quia sine fide non potest
aliquis plene intelligere hoc Sacramentum:
Sequitur quotienscumque feceritis in mei me-
moriam facietis. id est in memoria mea passio-
nis et mortis. Unde Pau. ad Corin. x. Quo

tienſcunq; corpus xpi mādūcaueritis ⁊ ſan
guinem eius biberitis morteꝝ domini annū
ciabitis. Notandum eſt q̄ illa crux que ſit
ſuper panem cum dicitur. Benedixit fregit.
ſignat q̄ chriſtus paſſus eſt in anima. vnde
totus paſſus eſt ſecundum animaz ⁊ corpꝝ
vt totum hominem redimeret.

Sequitur ſeptima pars. Unde ⁊ memo
res in cuius principio dicitur beate paſ
ſionis. Et debet ſacerdos manus extendere
ad modum crucis. ⁊ ſequitur nec non ab in=
feris reſurrectionis. ⁊ tunc debet illas paruꝝ
erigere in ſignum q̄ xps inuictus leo reſur=
rexit a mortuis. Sequitur tertium. ſz ⁊ in ce
lis glorioſe aſcenſionis. ⁊ debet tunc illas e=
rigere in ſignū q̄ deus ⁊ homo aſcendit in ce
los ⁊ ſedet ad dexteram dei patris. i. ad cōli
tatem. Sequitur hoſtiam Sanctam. Ho
ſtiam puram hoſtiam immaculatam. Pa
nem ſanctum vite eterne: ⁊ calicem ſalutis
perpetue. Dicitur autem chriſtus hoſtia
pura quia conceptus eſt ſine peccato. Di=
citur autem panis vite eterne quia reſectio
angelorum. Calix ſalutis perpetue: quia
Chriſtus reſectio eſt vel affectio hominum.
Potest aut aliter exponi vt dicat hoſtia pu

ra. qz christus oblatus est vt nos liberaret a
feditate originalis peccati. Hostia sancta. qz
vulneratus est vt perficeret sacramenta qui
bus sanctificatur ecclesia. Hostia imacula=
ta. qz mortuus est vt nos liberaret a morte
eterna. Panis vite eterne. qz est nostruz via
ticum quasi via. Calix salutis perpetue. qz
est refectio inebrians patriam. Fiunt autez
quinqz cruces super hostiam tres prime de=
bent super vtrāqz speciem fieri. quarta super
speciem panis. quinta super speciem vini.
Quinqz aut fiunt cruces in summa: qz qnqz
fuerunt effusiones sanguinis xpi. Prima fu
it in circūcisiōe. Lu. ij. secūda in sudore. Lu.
xij. tertia in flagellatiōe. quarta in crucifixio
ne. quinta in lateris lanceatione.

 Equitur octaua pars. s. Supraqz pro
pitio. zc. Et sunt in ista parte due clau
sule. In prima sunt duo notabilia qz ibi no=
minantur tres partes veteris testamenti. s.
abel. abraham. melchisedech. in quibus sa=
cramentum altaris prefiguratur. In secun=
da clausula dicitur per manus angeli in su
blime altare tuum in conspectu diuine ma=
iestatis tue. Et exponitur verbum istud tri=
pliciter. Primo sic. Dps iube hoc. i. panem

transmutari in sublimē altare tuum. i. in cor-
pus ⁊ sanguinem filiū tui. qz corpus dictum
est altare secundum illud. Altare de terra fa-
cietis mihi. Sequit̃ per magnus angeli tui.
i. per operationem filiū qui dictus est angel⁹
Esa. Magni consilij angelus secundum lit-
teram. Secunda expositio est talis. iube hoc
i. corpus xp̃i mysticum. i. per ecclesiam mili-
tantem perferri ⁊ associari in sublimē altare.
i. in ecclesiam triumphantem que dicitur se-
cundū illud. Leuiti. ignis in altari meo sem-
per ardebit feruore charitatis in ecclesia triū-
phante ⁊ hoc per manus angeli tui. i. per o-
perationem ⁊ virtutem filiū tui. Tertia expo-
sitiō est talis. **O**tu deus hec vota ⁊ orationes
iube perferri. i. presentari in sublimē altare
tuum. i. in presētia curie celestis ⁊ in conspe-
ctu diuine maiestatis tue ⁊ per manus ange-
li tui. angeli enim vota nostra offerunt deo
vnde. Thobie. xij. dicit raphael ad thobiaz.
Cum orares obtuli orationem tuam domi-
no. In fine autem dicitur. Corp⁹ ⁊ sanguis.
Et fit vna cruz super corpus ⁊ alia super san-
guinem. Prima signat martyrium christi.
Secunda signat martyrium sanctorum.

Sequitur nona pars. s. Memento in q̄
oratur pro defunctis: et in eodem ordi-
ne orandum est in hoc memeto sicut in alio.
In hoc oratur pro defunctis: in alio pro vi-
uis. Sed notandum q̄ triplex est locus re-
frigerij lucis et pacis. locus enim paradisi di-
citur locus refrigerij propter ardorem ignis
infernī et purgatorij. Unde psalmus. lxxv.
Transiimus per ignem et aquam. Dicitur
locus lucis contra tenebras infernī. De qui-
bus Matthei. xx. Mittite eum in tenebras
exteriores. Locus pacis dicitur propter trā-
quilitatem mentis: que est ibi contra vermem
conscientie eorum qui nō erunt. unde Esaie
lxvj. dicitur vermis eorum non morietur et
ignis eorum nō extinguet̃. S; q̄a hic fit mētio d̄
penis oportet vt prius aliquid dicamus de
pcc̄is. Primo q̄ dicā̄ pcc̄a vēialia: et q̄ mor-
talia. Scdo q̄d sit pcc̄m mortale. Tertio cui⁹
pōder̄ sit pcc̄m mortale. Quarto dicem⁹ d̄
remedio pcc̄i mortalis. Quinto dicemus in
qua ciuitate habitabunt decedentes in pec-
cato mortali: et in qua decedentes in statu
gratie. Quantum ad primum pro exor-
dio nostre expositionis sciendum q̄ Aristo-
teles ethicorum septimo. capitulo. vi. Qua

si in fine dicit . Nilies enim plura ma-
la potest facere homo malus quam bestia
mala . Sed pro declaratione materie pre-
sentis dabitur quedam regula generalis
ad cognoscendum peccata mortalia ⁊ ve-
nialia : Que talis erit . Peccatorum a-
lia committuntur citra Rationem alia ve-
ro ultra Rationem . Peccata que commit-
tuntur citra Rationem : Omnia venia-
lia idest digna venia . Quod accidit quan-
do sensualitas est subiecta Rationi ⁊ sic du-
rant tali dominio etiam si insurgat sensua-
litas vel appetitus dicitur homo . Homo
Ethi. i. Et sic reperiuntur quam plurima
remedia pro peccatis Venialibus scilicet
Iunio pectoris . Oratio dominica . A-
qua benedicta . Confessio generalis . Be-
neditio episcopalis . Auditio misse ⁊ a-
lia huiusmodi . Si peccata committan-
tur ultra Rationem idest in tantum quod
Ratio sit subiecta sensualitati vel Appeti-
tui . Omnia erunt peccata mortalia Et
tunc committens tale peccatum non dicitur
homo interior vt dicebat Propheta in
Psalmo quadagesimo octavo . Homo
cum in honore esset non intelle-

xit: comparatus est iumentis insipientibus:
et similis factus est illis. Et dicuntur peccata
mortalia quia sunt digna morte eterna. Con-
tra que operatur cordis contritio: oris con-
fessio: et operis satisfactio: de quibus deo dan-
te aliquid dicetur suo loco. Pro quo scien-
dum quod in peccato mortali consideratur sep-
tem vel octo. scilicet actus peccati. culpa. offensa.
macula. reatus. tenebra. pena. et poenitentia ad
malum. et omnia ista ponuntur in quolibet
peccato mortali: presertim peccato commissio-
nis. De primo patet sicut in occidere et forni-
cari: quibus est actus positivus. scilicet vulnera-
re hominem: et tangere feminam carnaliter.
qui actus absolute in se non sunt boni nec ma-
li: sed efficiuntur boni vel mali per circumsta-
ntias. Et quia dicitur hic actus in se nec sunt
boni nec mali. Pro quo nota quod bonitas vel
malicia est in actu humano. Actus huma-
nus est qui principiat ab intellectu et ap-
petitu secundum philosophum in Ethicorum. vi. b. vii. di-
cit quod tria sunt dominativa actus: et ita ergo
in actu interiori est bonitas vel malicia: quia
actus exterior sine interiori actu quantumcumque
nocivus sit nec bonus nec malus est. sic Am-
brosius. Affectus tuus operi tuo nomen im-

ponit. Sic et Augustinus: et omnes sancti doctores dicunt peccatum ideo peccatum quia voluntarium: quoniam si non voluntarium non est peccatum. sic episcopus abulensis. exo. xx. super particulam memento ut diem sabbati sanctifices. Et sic ad Gal. i. dicitur. Caro concupiscit aduersus spiritum. A principio igitur in homine postquam primi parentes errarunt est pugna in homine propter passiones appetitus sensitui repugantes intellectui. Unde si virtus intellectiva predominatur et obtinet in regulando appetitum sensituum qui motus et victoria est naturalis ut inquit Philosophus. ii. de anima. tractatu de motu et mouente: et est quemadmodum si spera superior mouet inferiorem: tunc homo habet in se pacem et virtutem. Et si per contrarium fieret. scilicet quod appetitus vel sensualitas superaret intellectum et rationem: qui motus esset contra naturam: et esset homo in se ipso dissonus et in guerra et male compositus atque vitiosus. sic ista probantur in capitulo. i. de sacra unctione ubi dicitur cuius pars superior ratio est: inferior sensualitas. Et Prosper ostendit de vita contemplatiua dum dicit. dominetur viuens ratio: subiiciatur cor.

pus anime ⁊ animus deo . Sic implicita
est hominis perfectio sic de penit. di. ij. in
capi. corpus nostrum . dist. iij. in capi. in
salicibus . Et sic virtutes ⁊ vitia faciunt di
stinctiones in hominibus . Et qui faciunt
opera dei sunt filij dei . Et qui faciunt ope
ra diaboli sunt filij diaboli . Sic. Joā. viij.
eius filius appellaris cuius opera facis .
Secundum quod est in peccato est culpa .
Et est culpa quedam priuatio debite recti
tudinis in actu . s. ad hoc quod aliquis ac
tus esset bonus moraliter debet habere cir
cunstancias bonas regulantes eum : quib
us si careat erit malus . Tertium in pec
cato est offensa . nam quando quis peccat re
cedit a deo contemnendo eum et legem suā :
⁊ adherendo cuidam bono creato quod ho
mo preponit deo : ⁊ in hac adhesionem deus of
fenditur . s. q̄ propter aliquam rem minorem
se contemnat . Quartum est macula . de is
to peccato loquit̃ magister sentē. iij. di. xij.
ca. j. vbi dicit q̄ ante penitudinem cordis pec
cator habet maculam ⁊ fetorem peccati : ⁊ is
ta est deformitas quedam in anima nostra
vel immunditia large dicta : ⁊ est in anima
secundum quod in anima est imago dei . Et

est macula vel deformitas pulchritudinis
prius habite et nunc debite inesse sicut in cor
pore humano quod adornatur vestibu⁹ cir
cundantibus illud: quibus si homo careat
est deformis et male apparens. et non est illa
deformitas nisi carentia vestium vel orna
tus necessarii: ita est in anima nostra: nam in
ipsa est imago dei naturaliter et pulchritudo
sua extrinseca est gratia vel charitas: quam
cum habet pulchra videtur: sicut homo ves
titus. Si autem caruerit illa: erit deformis
sicut homo nudus: et hoc est in quolibet pec
cato mortali: quia per quodlibet tollitur tota cha
ritas et gratia dei. Sic magister senten. li
bro primo et quarto. Et in pluribus alijs
locis eiusdem libri. Vel potest macula acci
pi pro quadam immundicia figurate sum
pta. Nam sicut quis tangit aliquam rem
Immundam polluitur actualiter: Et
postquam cessauerit actualiter tangere et
cessat actualiter pollui: Abanet tamen sem
per pollutus usquequo lauetur. Ita quan
do quis auertens voluntatem suam a deo:
Applicat se alicui rei create: Qua vult
frui: Dicitur pollui actualiter Voluntas
per actualem conuersionem et adhesionem

ad illam rem. Et cessante illo actu cessat ista voluntas actualiter pollui: manet tamen polluta quousque per penitentiam abstergetur illa immundicia relicta. Sicut enim qui tangit morticinum vel aliquid immundum: ita pollutus est post actum usque quo lauetur: sicut fuit dum tangeret. ita post actum peccati polluta remanet anima sicut fuit in ipso peccati actu: quia ita est longe a deo per similitudinem qui est vita et munditia mentis sicut fuit dum peccatum ageret. ipsa etiam dissimilitudo in anima est elongatio a deo quod est valde notandum et timendum qualiter elongatio fit a deo que dicitur macula a qua purgatur in penitentia. Quintum in peccato est tenebra: et hoc assignat magister sententiarum. di. xiiij. Sed queritur. que sit illa macula et que sunt ille tenebre exteriores a quibus deus animam purgat. respondet magister dicens de tenebris et interiori caligine: satis facile est respondere: cum enim quis mortaliter delinquit et gratia virtutis priuatur si qua precessit et naturalium bonorum patitur lesionem: unde intellectus obtunditur: et totus homo interior obtenebratur: et ita quadam caligine mens obuoluitur: que caligo

peccati pena est. sed sanctus Tho. dicit ma-
culam ⁊ tenebras in peccato idem esse: s; ma-
cula vocatur in quantum est priuatio gratie
vel decoris. Tenebra autem in quantum est
obstaculum quoddam vt interpositum ipz
peccatum ad non recipiendum gratiam ⁊ di-
claritatem. sextum est reatus ⁊ ideo est quod
obligatio: q; reatus a reo dicitur. ⁊ ista est in
quolibet peccato siue originali siue actuali
siue mortali siue veniali: ⁊ insurgit ex lege
dei. nam sicut in legibus humanis cauetur
quod occidens hominem aut vulnerans ta-
li pena plectatur. si quis autem contra illaz
legem fecerit: illico est obligatus ad tollenda
illam penam legis: ⁊ ista obligatio nō
insurgit nisi ex lege cui dedit vires legislator:
ita in diuinis est quod si q; peccauerit mor-
taliter: quod puniatur in inferno. Statuit
ergo quod si quis peccauerit: insurget ei is-
ta obligatio scilicet vt puniatur in eternum.
similis modus loquendi est gen. iij. s. quacū
q; hora comederis: morte morieris. i. obliga-
ueris ad moriendum. de isto reatu dicit Tho.
quod sit obligatio ad penam: ⁊ dicit qd sicut
in peccato mortali sunt duo. s. auersio ⁊ con-
uersio: ita est duplex reatus. Nam ex parte

auersionis incurritur reatus pene eterne: ex parte conuersionis ad creaturaz manet reatus ad penam temporales. Sic Tho. iij. sententiarum. distin. xiiij. q. iij. ar. ij. z. iij. parte sume. questione. xl vi. argumento. iij. z. prima secunde. questione. xl vii. per totuz. Septimum in peccato dicitur pena que pro peccato debetur: z ad hanc est reatus siue obligatio ad penam directe eternam. Et alia est temporalis. i. ad penam temporalem: siue q debetur ex commissione siue que manet ablato reatu mortis eterne per contritione z gratiam. Octauum est in peccato pronitas ad malum: z ista insurgit naturaliter ex peccato. sic Sen. viij. omnes enim sensus z hominis cogitatio magis prona sunt in malu quam in bonum. Nam teste aristotele ethico. ij. vbi dicit Generationes z corruptiones habituum fiunt ex eisdem. i. ex similibus. s. ex hoc quod est iustum facere: efficitur quis iustus: ideo omnis actus naturaliter est generatiuus alicuius habitus talis qualis ipse est. Et quia non potest interdum ex quolibet actu gigni habitus: cum sit habitus qualitas quedam recepta in subiecto z difficulter mobilis: Signitur saltem dispositio ad

habitu ex actu: Ideo distinguit Aristoteles in prima specie qualitas habitum et dispositionem. Cum ergo quodlibet peccatum actuale sit actus malus: Sequitur naturaliter ex eo pronitas ad malum: Que est habitus vel dispositio. De hoc sanctus Thomas. iij. sententiarum. distin. xxxiiij. articulo primo In corpore questionis et in multis locis. Sed quod pro quocumque peccato mortali debeatur pena eterna ut dictum est hoc tenet Thomas quarto sententiarum distinctione. xlvi. ad tertium Primo responso: Pro quo facit dictum Aristoteles Ethico. v. Ubi dicit quod tanta est iniuria quanta est illa persona contra quam committitur iniuria. Sed deus est infinitus: Igitur pro quocumque peccato mortali debetur pena eterna. Et sciendum quod peccata mortalia quandoque adimplentur in voluntate et actu ad extra: Et quandoque in voluntate tantum. Sic redemptor noster. Si quis Uiderit quam ad concupiscendam eam: Jam mechatus est in corde suo. Matthei sexto. Et sic dicit Augustinus. Et omnes doctores quod peccatum Ideo peccatum quod voluntarium: quia si non esset voluntarium

non esset peccatum. Et sic notanduz q̄ sicut omnia accidentia fundatur in subiecto: ita omnia peccata mortalia fundantur ⁊ subiectantur in voluntate. Sed tristandum est p̄pterea q̄ si aliquis tangatur in aliqua parte sui corporis: immediate sentit lesionem ⁊ recipit tristitiam. pro quo dicebat aristo. videtur mihi corpus ⁊ animam compati adinuicem. qui ⁊ si reperiatur in infinitis peccatis mortalibus: non sentit pro quo dicebat aristo. in li. retho. vñ nobis tanta mala euenerunt eo q̄ non sentienda sentimus: ⁊ sentienda nō sentim⁹. p̄ quo nota q̄ sicut mulieres contraxerunt si cōmisceantur cum viris extraneis fornicantur ⁊ dicuntur adultere: sic anime si cōmisceantur cum diabolo dicuntur adultere ratione peccati mortalis: quoniam sicut mulieres adulterantes possunt puniri ultimo supplicio si accusentur a viris suis p̄bato delicto vt in. l. graccus. l. de adulteris: ita erit de hominibus in peccato mortali decedentibus.

Pro quo nota q̄ aliquis posset argue-
re probando q̄ existēs in peccato mortali est nihil vel minus q̄ nihil. ⁊ sic. Qui facit peccatum seruus est peccati. Joā. viij.

Sed seruus nō est maior domino. Joā. xiiij.
ergo qui facit peccatum non est maior pecca-
to. sed secundum beatum Augu. peccatū est
nihil. Unde Joā. primo. omnia per ipsum
facta sunt: et sine ipso factum est nihil. glo. i.
peccatum. ergo faciens peccatum facit seip-
sum parem nihil vel minorem. sic dicit. Job
xxx. In nihilo redactus sum: et velut vmbra
salus mea. Pro quo est dolendum et tristan-
dum quod multi multa sciunt: et se ipsos nesciunt
et sic multum facit qui seipsum cognoscit ut
ait Aristote. ethico. i. capi. iij. ubi dicit. quisque
bene iudicat que cognoscit: eorumque bonus iu-
dex est. Quantum ad secundum dicendum
quod peccatum mortale est voluntas faciendi
vel operandi id quod lex vetat. vel aliter.
peccatum mortale est dictum: factum vel co-
cupitum contra legem dei. hec Aug. Amb.
dicit quod peccatum mortale est preuaricatio quā-
dam et inobedientia celestium preceptorum.
Quantum ad quartum dicendum quod aliquis
non immerito posset dubitare non obstanti-
bus supradictis diffinitionibus dicendo. Ego
vellem scire cuius longitudinis vel latitudi-
nis vel profunditatis sit peccatum mortale:
quoniam si video aliquem hominem magnum in-

corpore: dico magnus est homo iste: et si vi-
deam paruum hominem: dico parvus ho-
mo est iste. Dicendum quod peccatum non ha-
bet latum: nec longum: nec profundum: cum
non sit corpus: tamen: per te poteris cognos-
cere cuius ponderis sit. Pro cuius cognitio-
ne considera in mente tua quamdam stateram:
et in una parte illius statere pone omnes res
sensibiles et corporales ut terram. plumbum.
aurum. et alia huiusmodi. et in altera parte
illius statere pone unicum peccatum mor-
tale maioris ponderis erit unicum peccatum
mortale quam ceterae res sensibiles: et sic non im-
merito decedentes in peccato mortali imme-
diate descendunt ad infernum: et sic phi. iij.
dicitur. est rei ponderosa appetere centrum: et
rei levis appetere sursum. Et sic est notandum
quomodo unum peccatum mortale plus po-
derat quam omnia pondera de mundo. sic canticum.
v. talentum plumbi portabatur: et ecce muli-
er una sedens in medio amphore descendit:
hec est impietas. Cum igitur res pondero-
sa potius habet descendere quam ascendere: tunc
descendebant peccatores ad infernum. Et ta-
lis fuit allegatio diaboli. scilicet. Omnes peccato-
res debebant ad infernum descendere sed nil

profuit illi: quoniam dominus noster iesus
christus in alia lance seipsum quodammo-
do posuit qui in tantum ponderavit quod
pars in qua erat in Infernum descendit:
pars vero in qua erat homo tantum erexit
quod in celum ascendit. et sic christus statera
facta corporis predam obtulit tartaris.
zc. De statera cantat ecclesia. Statera fa-
cta corporis predam obtulit tartaris. Licet
pro presenti non faciat ad nostrum propo-
situm: Sed pro redemptione sanctorum pa-
trum existentium in limbo et sic posuit se chri-
stus pro eorum redemptione in altera par-
te statere: Et sic altera pars descendit:
Altera ascendit volo dicere quod spoliauit
Infernum de quo deo duce Aliquid imme-
diate dicetur. Sed pro peccatorum mor-
talium ponderositate: nemini Catholico sa-
ni intellectus est dubium: quod si aliquis post
deum totum Orbem possideret et ipsum Or-
bem in pias causas diuideret: et tantum v-
nicum solum peccatum mortale committe-
ret de quo scienter nolet Penitentiam a-
gere: Qui et si sic sine Penitentia decede-
ret (quod absit ab omni creatura humana)
immediate descenderet ad Infernum: quod est

timendum ⁊ horrendum: ⁊ sic in hac carne
mortali hoc est reparandum. Sic paulus.
Dum tempus habemus operemur bonum.
quoniam in hac carne mortali ut dictum est
nuper/possumus mereri vel demereri. mere
ri si recte operemur: demereri si non recte o
peremur. Sed post hanc vitam non est lo
cus merendi nec demerendi: sed adimplebit
illud propheticum in ps. lxxj. ubi dicebat p
pheta. tu reddes unicuique iuxta opera sua.
de ista materia loquitur Tho. iij. parte. q. lxxj.
quasi per totum. Et illud athanasij facit ubi
dicit. qui bona egerunt ibunt in vitam eter
nam: qui vero mala in ignem eternum. ⁊ il
lud apocali. opera enim illorum sequuntur
illos. Sed pro ista materia etiam facit Tho
mas in quarto senten. di. lxxv. ad primum.
secundo. ⁊. ⁊ tangit questionem precedentē
⁊ subsequentem cuius verba sunt. q. sicut in
corporalibus est gravitas vel leuitas qua fe
runtur ad suum locum qui est finis motuum
ipsorum: ita est in animabus meritum vel de
meritum: quibus perueniunt anime ad pre
mium vel penam que sunt fines actionū ip
sarum. Unde sicut corpus per gravitatem
vel leuitatem statim fertur in locum suum ni

si prohibeatur: ita anime soluto vinculo car-
nis per quod in statu vie detinebantur sta-
tim premium consequuntur vel penam nisi
aliquid impediatur: sicut interdum impedit
consecutionem premij veniale peccatum qd
prius purgari oportet: ex quo sequitur qd p-
mium differatur. Et qz locus deputatur anima-
bus secundum congruentiam pmi vel pe-
ne: statim vt anima a corpore absoluitur: vt
in infernum demergitur vel ad celum euo-
lat nisi impediatur aliquo reatu quo oportet
euolutionem differri vt prius anima pur-
getur. Et huic veritati auctoritates scripture
canonice manifeste attestantur et documen-
ta sanctorum patrum. Unde contrarium p-
heresi est habendum vt patet in. iij. Dialo-
go. et in libro de ecclesiasticis dogmatibus.
Quantum ad quartum de remedio pro pec-
cato mortali: dicendum quod ille tres parti-
cule. s. cordis contritio: oris confessio: et ope-
ris satisfactio sunt medicine quedam pro quo-
cunque peccato mortali si omnes concurrant. s.
in actu tempore sanitatis si adsit facultas sin-
autem propositum confitendi: quoniam in te-
pore necessitatis. s. mortis articulo et si non
possit haberi copia sacerdotis: sola contri-
e iij.

tio saluat animam. Sed pro declaratione
eorum que dicta sunt erit danda diffinitio
vniuscuiusq; particule. Et primo de contri-
tione: que est quidaz dolor voluntarie sum-
ptus cum proposito confitendi ⁊ satisfaci-
endi. Confessio est manifestatio peccatorum
spe venie aperta. Et satisfactio est honorem
deo debitum impendere ⁊c. Vel aliter satis-
factio est reparatio in pristinum statum. sic in
ca. p̄sanis a lucanis de resti. spo. sic. Boe-
tius in li. predicamentorum. Prius extirpā-
da sunt vitia q̄ inserātur virtutes. Pro quo
notandum q̄ in foro dī vel foro interiori v̄l
penitentie quod idem est: potest iudex infli-
gere quācumq; penam voluerit iuxta arbit-
rium. pro quo nota quoniam non est sub si-
lento pretereundum quomodo penitentie
sunt arbitrarie: omnes nāq; arbitrarie sunt
vt in ca. Deus qui de pe. ⁊ re. hoc autem est
verum quantum ad id quod imponitur no-
mine pene: secus autem quantum ad id qđ
venit nomine satisfactionis: quod non est pe-
na. nam ī illo nō potest confessor taxare vel
moderari: sed quantum incumbit satisfacti-
ōe ex natura damni dati vel iniurie illate
tantum satisfaciendū est. ⁊ sic vide ca. est in iu.

ita. xxij. q. iij. vbi dñ. quod facilitas venie p̄a
bet incentiuum delinquendi. Hoc autem di-
xisse placet propter quosdam simplices con-
fessores: qui cum audiant ecclesiam consti-
tuisse omnes penitencias arbitrarías: putāt
quod de omni eo quod in confessione venit
possunt ipsi arbitrari. ⁊ ideo si quis confitea-
tur quod furatus fuerit mille vel quod in-
tulit alicui damnum in centū: iubent confitē-
ti quod det aliquam parvam eleemosy-
nā vel quod faciat dicere aliquas missas ⁊
totum residuum remittunt: decipiunt tamen
isti seipso: ⁊ decipiunt confitentes: quia ec-
clesia dediteis potestatem arbitrandi super
eo quod est debitum deo: non autem sup eo
qđ est debitum proximo: qđ alias sacramen-
tū penitentie erat in edium ad perpetrandū
grauissima furta: ⁊ per istum modum turba-
rentur omnia: ⁊ destrueretur respu. si confes-
sor posset peccatorem absolvere ab eo quod
mibi debitum est: ⁊ sic nulla esset maior iniq-
tas qđ sacr̄z pnie. Est ergo aduertēdū qđ si qđ
furatur alteri mille: vñ infer ei dānū in cētū: ē
hic duplex offēsa. vna qđ fit deo: cuius contra
legem iste fecit furando: ⁊ pro ista pena cer-
ta que deo debetur: potest confessor modera-

e iij

ri ad arbitrium suum : sed alia offensa' sit ei
cui ablata sunt vel mille furta: aut cui dam-
num irrogatum est. ⁊ circa istam nihil potest
sacerdos taxare vel moderari: sed cogitur iu-
bere illi q̄ reddat tantum quantum dānum
intulit: ⁊ non solum quantū valet res furto
sublata sed etiam damna ⁊ expensas si talis
erat res cuius tempore intermedio damna
afferret domino cuius erat. quod est notan-
dum propter multos sacerdotes ⁊ religiosos
imperitos et ignaros audientes confessio-
nes qui imperite ⁊ indiserete se habent cum
sua bona consciencia ⁊ consciencia peniten-
tium qui cum sua tenebra ⁊ ignorantia ca-
dunt in illum canonez math. xv. si cecus ce-
cum ducit: ambo in foveam cadunt vel sub
alijs verbis. Si cecus ducatum prestat ceco
ambo in foveaz dilabuntur. sic in capitu. cū
sit ars artium regimen animarum. de eta. ⁊
quali. 02. Sed pro dictis ⁊ dicēdis est scien-
dum q̄ sacerdotum alij possunt comparari
soli: lune: diei: facule: vel candeles. q̄ sicut est
solis: lune: diei: facule: vel cādele lucere: ita
est hominum peritorum ⁊ sacerdotum sapi-
entum lucere. Sed alij sacerdotes insipien-
tes ⁊ aduocati siue iudices imperiti possunt

comparari noctivēl obscuritatī. qm̄ sicut me-
diante tenebra z obscuritate homines qñq;
cadunt: ita mediantibus confessoribus igna-
ris z insipientibus quandoq; penitētes for-
te condemnabuntur. pro quo facit auctori-
tas sapientis. sapientie. vi. vbi dicitur. Ubi
multitudo sapientium: ibi sanitas orbis ter-
rarum. igitur quid rite contra: pro quo vide
capitulum multi supra posituz. di. xl. z sic ta-
les sacerdotes siue religiosi male iudicando
in audiendo confessiones forte faciunt lites
suam: quoniam omnia iura proclamant.
Iudex qui male iudicat: facit litem suam.
Et sic christus redemptor noster fleuit igno-
rantiam que est mater cunctorum errorum
in suscitatione Lazari. Joā. xi. Ista etiā ha-
bentur matthe. iij. super particula z peniten-
tiam agite. z est glo. hu. episcopi abulen. Sz
nota q̄ septem sunt que impediunt peniten-
tiam agere. s. ignorantia: timor: mala so-
cietas: fiducia viuēdi: sanitas carnis: amor
carnalis: larga dei misericordia. Et sciendū
q̄ penitentia a diuersis doctoribus diuersi-
mode diffinitur. Qz Augu. dicit. q̄ peniten-
tia est peccata preterita plangere z plangen-
da iteruz non cōmittere. Ambro. vero dicit.

Vera penitentia est cessare a peccato. Sed
qui voluerit latius de ista materia videre:
videat magistrum sen. in. iij. di. xv. et ibi tho.
Sed nota pro illis qui refugiunt confiteri:
quoniam sunt ponderanda et multum me-
morie commendanda eo quod contra tales insur-
get christus in iudicio vniuersali: et propria
conscientia: et diabolus et peccatum suum: et
totus mundus. sic propheta in ps. xxxj. vbi
dicit. Beati quorum remisse sunt iniquita-
tes: et quorum tecta sunt peccata. Per quod
datur intelligi. quod vere penitentibus in die iu-
dicij erunt peccata occulta. Sed nolentibus
penitere vel qui noluerunt penitere in hac
carne mortali: sibi ipsis et omnibus circun-
stantibus erunt talium peccata visa et mani-
festa. Quod est notandum et timendum et
per consequens fugiendum. Et sic est notan-
dum. quod omnes christi fideles tenentur confite-
ri ter in anno. scilicet in pascha natalis domini: et
in pascha resurrectionis: et in pascha spiritus
sancti: saltem semel in anno secundum Ga-
bianum papam et Innocentium tertium. sic
in capitulo. omnis vtriusque sexus de. pe. et re. Et
magister sen. in. iij. di. xij. finalibus verbis.
Et ibi tho. et verba magistri sunt. Si non fres

quentius: saltem ter in anno homines com-
municent: nisi forte quis criminalibus impe-
diatur: in pascha. s. et in penthecoste et nata-
li. omnes ergo communice: qui noluerint ec-
clesiasticis carere liminibus glo. i. ecclesiasti-
cis sepulturis. Sic etiam in tertia parte. q.
lxxx. ad. x. Sed pro materia ista sciendum
quod sicut in quocunque peccato mortali ad mi-
nus concurrunt tres generationes scilicet co-
gitatio mali: et locutio: et operis executio: ita
fuit licitum etiam quod contra peccatum quod-
cunque mortale triplex esset remedium. s. con-
tritio: confessio: et operis satisfactio. et hoc pro
tanto: quia contraria contrariis curatur. sic
in ca. omnis enim res. ext. de regu. iur. Et sic
contra cogitationem in malum insurgit illa
auctoritas. Scindite corda vestra et non vestimen-
ta vestra. Joe. ii. Contra malam locutionem oritur
illa auctoritas. Confitemini alterutrum peccata vestra.
Jaco. i. Contra operis executionem oritur illa auc-
toritas. Lu. iii. Facite dignos fructus penitentiae. pro
quo est notandum illud quod dicitur matth. ix. et Eze.
xviii. ubi dicitur. Quaecumque hora peccator gemuerit
peccata sua: ego deus exaudiam eum. Et illud quod dicitur
matth. iii. super illa particula facite dignos fructus
penitentiae quod scilicet sit in charitate moraliter loquendo:

arbor est ipsa penitentia. Radix: cordis contritio. Rami: bona opera. Folia: confessio integra. Fructus: satisfactionis pena. Ille ergo facit penitentiam sed non dignus fructus: qui dolet tantum de commissis. Ille vero agit penitentiam qui dolore cordis tantum affligitur per penam: quantum deliquit per culpam secundum illud apoc. xviij. quantum se glorificauit in delictis suis: tantum illi date tormentum. Et ultimo notandum quod flores quos producit arbor denotant famam bone opinionis. Et est fama ille se dignitatis status vita et moribus comprobatus. sic in glo. illius capi. vestra. de coha. cle. et mu. super particula. notorium. Et sic iustum et honestum esset predicatoribus supra dicta et similia: in quibus homines quotidie cadimus predicare et alia alta et subtilia et curiosa dimittere: ut ponendo exemplum predicando de trinitate quandoque in ouo et quandoque in farina: et quandoque in sole. et sic de alijs exemplis huiusmodi. Et ista placuit dicere propter illa que dicit sanctus Thomas. iij. distinctio. xi. ad quartum in solutione quarte. q. Eius verba sunt. Credo autem quod omnia que sunt super naturalem cognitionem angelorum: sunt su-

pra naturalem rationem hominum. et ideo
mysteria fidei dicunt esse abscondita a secu-
lis in deo ut dicitur ephe. iij. Unde natura-
li cognitione non vident angeli corpus xpi
sub sacramento: sed solum beata. Demones
vero nullo modo. sic etiam tho. in. iij. parte.
q. xliij. ad primum in corpore. Igitur quia
dictum est de predicatoribus aliquis posset
dubitare quare tot boni predicatorum et viri
famosi scientia illuminati tam paucos con-
uertant. Dicendum est quod illa est potissi-
ma ratio. quia sicut ipsi dicunt. docent et non fa-
ciunt: sic auditores audiunt et attendunt et
non credunt. sic de pe. di. ij. s. **P**onitur. s.
illud quod omnis clamat autoritas si sic p
mansisset ut erat ante peccatum: esset transla-
tus in gloriam quam habituri sunt sancti: s
nemo adultus sine charitate intrat illam.
Non sic fecit christus. actum. j. ubi dicitur.
Lepit Jesus facere et docere. Quantum ad
quintum pro ampliori declaratione de civi.
j. loquitur Aristo. de ea in. iij. de republi. in
principio ubi dicit. Quid est civitas et qui
sunt ciues qui debent gaudere preuilegijs ci-
uitatis. de qua Augustinus loquitur ad ple-
num in li. de ciuita. dei. in quo pluribus lo-

cis docet quomodo sūt due ciuitates. s. alia
dei: ⁊ alia demonis. ⁊ tho. loquitur de istis ci-
uitatib⁹ i. iij. sent. di. xlvj. ad tertiū. i corpe.
⁊ eodē li. di. xlvij. iij. R. vbi dicit. qz q̄ ad calī-
dum vstinū etiā quātū ad id q̄ i igne gros-
sum reperitur descendit ad inferos ad penā
dānatorum: quod vero est subtile ⁊ lucidus
remanebit superius ad gloriam electorum.
Et dicitur in littera illud propheticum in ps
lxy. Transiuimus per ignem ⁊ aquam. s. de
nimio calore ad niuem ⁊ ecō.

Pro quo nota quod dicitur math. xxij.
mittite eum in tenebras exteriores. de
hac materia tractatur in additionibus. iij.
par. q. xcviij. ad quartū vbi dicit gre. si ignis
ille luce haberet: in tenebras exteriores neq̄-
q̄ diceret. ⁊ in corpore. q. dicit qd dispositio
inferni erit talis quod vt maxime miserie dā-
natorū comperat. Unde secundum hoc fu-
it ibi lux et tenebre prout maxime expetant
ad miseriam dānatorum. Ipsa autem visio
secundum se delectabilis est vt dicitur in p̄n-
cipio metha. Sensus oculorum est maxime
delectabilis: eo q̄ per ipsum plura cognosci-
mus sed per accidens contingit visionem es-
se afflictiuam in quantum videmus aliqua

nobis nocua: vel nostre voluntati repugnā
tia: ideo in inferno non dicitur esse locus disposi
tus ad videndū secundum lucē et tenebras
ut nihil perspicui videatur: sed solummodo
sub quadam ymbrositate videatur ea que
afflictionem cordi ingerere possunt. Unde
simpliciter loquendo locus est tenebrosus.
Sed tamen ex diuina dispositione est ibi a
liquid luminis quantum sufficit ad viden
dum illa que animam torquere possunt et
hoc satisfaciāt naturalis finis loci: quia in terre
medio ubi infernus ponitur: non potest esse
ignis nisi fetulentus et turbidus et quasi fu
mosus. Quidam enim tenebrarum harum
causam assignant ex commassatione corpo
rum damnatorum que pre multitudine ita
replebunt locum inferni quod ibi nihil de aere
remanebit. et sic non erit aliquid de diapha
no quod possit esse subiectus lucis et tenebre
nisi oculi dānatorum: qui erunt obtenebrati
et per hoc patet responsio ad obiecta. Sed p
igne infernali nota in additiōib⁹ multa val
de singularia. q. xcviij. ad p̄mum in solutiōe
primi argumētī: ubi dicitur quia ignis ē maxime af
flictiv⁹ ppter hoc quod abundat in virtute actiua.
ideo nomine ignis ois afflictio designat⁹ et sic

vehemens. Sed de verme de quo Esaias.
lxvj. loquitur est dicendum quod post diem
iudicii in mundo innouato non remanebit
aliquod animal vel aliquod corpus mixtum:
nisi corpus hominis tantum: eo quod non
habeat aliquem ordinem ad corruptionem:
nec post illud tempus erit futura generatio
et corruptio. Unde vermis qui in damnatis
ponitur non debet intelligi esse materialis sed
spiritualis qui est conscientie remorsus: qui
dicitur vermis in quantum oritur ex putre-
dine peccati: animam affligit sicut corpora-
lis vermis ex putredine: ortus affligit pun-
gendo: sic in additionibus tho. q. xcviij. ad
secundum. Sed vtrum ille ignis sit eiusdem
speciei cum igne nostro quem videmus? Pro
cuius declaratione vide librum supra alle-
gatum. xcviij. q. ad sextum in corpore. Cuius
verba sunt. Dicendum quod ignis propter hoc
quod est maxime virtutis in agendo inter
reliqua elementa: alia corpora pro mate-
ria habet vt dicitur. iij. metha. Unde et ignis
dupliciter inuenitur. scilicet in materia propria: p
vt est in propria specie: vlt in materia aliena
sub terrestri: vt patet in carbone siue in aere:
vt patet in flamma: quocumque autem modo

ignis inueniatur semper est idem in specie
quantum ad naturam ignis pertinet: potest
autem esse diuersitas in specie quantum ad
corpora que sunt materia ignis: vnde flamma
et carbo differunt specie. Et similiter lignum
igneum et ferrum ignitum nec differunt quan-
tum ad hoc siue ignita sint per violentiam vt
in ferro apparet: siue ex principio intrinseco
naturali vt accidit in sulphure. ergo ignis
inferni quantum ad hoc quod habet de na-
tura ignis: sit eiusdem speciei cum igne qui
apud nos est. manifestum est vtrumque ille ignis
sit in propria materia existens aut in aliena.
in qua materia sit nobis ignotum est. Et se-
cundum hoc potest ab igne qui apud nos est
in specie differre materialiter consideratus.
quasdam tamen proprietates differentes ha-
bet ab igne isto: vt quod successionem non indiget
nec ignis nutritur. Sed iste differentie non
ostendunt diuersitatem in specie: quantum
ad id quod pertinet ad naturam ignis. Ad
septimum queritur vtrum ille ignis sit sub
terra: Ad quod respondet Augustinus. et dicitur
habetur in littera. In qua parte mundi infer-
nus sit: nemo scit nisi cui domini spiritus re-
uelauit. vnde Gregorius in quarto dialogo

rum super hac questione interrogatus res-
pōdit. De hoc temere diffinire nihil audeo.
nonnulli nanq̃ in quadam terrarum parte
infernum esse putauerunt. Alij vero hunc
sub terra esse existimant. Et hanc opinionem
probabiliozem ostendit dupliciter. vno mo-
do ex ipsa nominis ratione sic dicens. Si id
circo infernum dicimus quia inferius iacet
quod terra ad celum est: hoc inferius esse de-
bet ad terram. Secundo ex hoc quod dicit̃
Apocalipsis. v. nemo poterat nec in celo:
nec in terra: nec subtus terraz aperire librū.
Hoc quod dicitur in celo referatur ad ange-
los. Hoc quod dicitur in terra: referatur ad
homines viuentes in corpore. Hoc quod di-
citur sub terra: referatur ad animas existen-
tes in inferno. Augustinus etiam in libro.
xij. super gene. ad litteram duas rationes tā-
gere videtur quare congruum sit infernum
esse sub terra. Una vt qm̃ defunctorum ani-
me carnis amore peccauerant: hoc eis exhi-
beat qđ ipsi carni mortue solet exhiberi vt. s.
sub terra retrudat̃. Alia rō ē q̃ sicut grauitas
in corporibus: ita tristitia in spiritibus: ⁊ le-
titia sicut leuitas. Unde sicut secundum cor-
pus si ponderis sui ordinem teneat inferio

ra sunt omnia grauiora: ita secundum spiritum inferiora sunt omnia terrestria. Et sicut conueniens locus gaudio dilectorum est celum empireum: ita conueniens locus tristitiedamnatorum est infimum terre. nec mouere debet quod Augustinus ibidem dicit. quod inferi sub terris esse dicuntur vel creduntur: quia ut in libro retractationum hoc tractans dicit. mihi videor docere debuisse magis quod sub terris sunt inferi: quam rationem reddere cur sub terris esse dicuntur siue creduntur. Quidam tamen philosophi posuerunt quod locus inferi erat sub orbe terrestri: tamen super terre superficiem ex parte opposita. Et hoc videtur ysidorus sensisse cum dixit. quod sol et luna in ordine quo creati sunt stabunt: ne impium in tormentis positi fruantur luce eorum. que ratio nulla esset si infernus intra terram esse diceatur. quod liter et hec verba possunt exponi: patuit supra. Pythagoras vero posuit locum penarum in spera ignis quam in medio totius orbis esse dixit ut patet per Aristotelem in .ij. celi et mundi. Sed in conuenienti⁹ his que in scriptura dicuntur: est ut sub terra esse credatur. Sed per dictis et dicendis est notandum quod dicit Franciscus de Mayrones: qui ait quod in inferno sunt quattuor mansiones.

Prima est inferior: que est locus primus dā-
natorum. Secunda est limbus paruulorum
non baptizatorum. Tertia est purgatio: que
est electorum non tamen perfectorum. Quarta
est sinus Abrahe que est patrum antiquorum.
Primi sunt in culpa actuali: et in pena sceleris
et damni. Secundi sunt in culpa originali et
in pena damni tantum. Tertijs sunt in gra-
tia et in pena. Quarti sunt in grā et consolatiōe
maxima: cum nullam enim penā sensus ha-
beant. Et dicit de loco purgatorij q̄ beatus
Gregorius in libro dialogorum narrat de
quodam episcopo: qui apparuit in quodam
balneo qui prestabat obsequium et hoc e-
rat sibi purgatorium de anima eiusdem que
in glacie purgabatur. Et dicit q̄ hoc potuit
esse ex aliqua speciali causa pro confirman-
da fide nostra et de alia vita: vel q̄ ille ani-
me subueniatur a fidelibus. Sed de cōmu-
ni lege locus purgatorij est sub terra. Sed no-
tandum qđ dicitur in littera paruulorum nō
baptizatorum. Et est sciendum q̄ paruuli d̄-
cedentes sine baptismo sortiuntur grauissi-
mam penam inter omnes infernales penas:
que est carere visiōe diuina: et sortiuntur mi-
rissimam penam inter omnes penas: et hoc

pro tanto quia habent conformitatem cum
volito diuino. sic episcopus Abulēsis. Et sic
nota quod diabolus est sicut falsitas in pan
no. nam sicut mercator de falso panno non
ostendit emptori medium nec finem panni
sed tantum caput: sic diabolus qui est mer
cator anime ostendit fatuo peccatori solum
caput panni: quod est notandum idest de
lectationem peccati non medium. i. remor
sum conscientie nec finem. i. penas gehenne.
De hac materia dicitur Esai. xxiij. erat sicut
emens. zc. sic archi. in capitulo. non est. xv.
q. j. super particula ere vēditione. Et sic dicit
propheta in. ps. xlvij. homo cum in hono
re esset non intellexit comparatus est iumen
tis insipientibus z similis factus est illis. z
qz dicitur homo cum in honore esset: glo. i. fa
ctus ad imaginem dei sic Nicola. z Augu.
in dicto. ps. xlvij.

Sed si queras de istis ciuitatibus qua
les sint. Et primo de diuina. de qua di
cenduz est illud quod dicitur per Esai. capi.
ix. z per apostolum. j. corin. ij. qui dicunt de
ciuitate diuina. qz nec oculus vidit nec au
ris audiuit nec in cor hominis ascēdit quā
ta bona preparauit deus diligentibus se. Et

e contra est de ciuitate diabolica: de qua dicitur. s. q. nec oculus vidit nec auris audiuit nec in cor hominis ascendit quanta mala pparauit deus non amantibus se. Sed p ampliori declaratione sciendum q. ciuitas hominum: est multitudo ciuium. Pro quo est notandum q. ciuitas ad hoc qd dicatur ciuitas requirunt tres condiciones potissime. Prima est quod ciuitas sit libera: et in tantum libera quod non sit subiecta nisi romano pontifici vel imperatori vel regi vel principi. quoniam si sit subiecta alicui militi vel alicui alteri exceptis supradictis: perdit nomen ciuitatis: et sic per consequens non dicitur ciuitas. Secunda conditio est qd ciuitas sit composita ex diuersis hominum statibus. s. ex militibus et ex agricolis et ex alijs officialibus. Tertia conditio est qd ciuitas habeat omnia necessaria sufficienter quoniam aliter non poterit dici ciuitas: et per consequens perdet nomen ciuitatis. Sed pro ista materia vide Aristote. Tertio de repu. i principio. Et quia homo dicitur tanquam ciuitas bene ordinata: homo debet habere supradictas tres condiciones. Prima est qd vir prudens felix et beatus debet esse liber et

habere libertatem: taliter quod sit subiectus so-
lum ipsi deo. s. per gratiam et charitatem: et non
diabolo per peccatum mortale. Secunda co-
ditio est quod homo habeat omnes poten-
tias sibi necessarias tam spirituales quam cor-
porales quoniam ut dicebat Augustinus.
Anima est unica in essentia et multiplex in
officiis suis. sic etiam Aristoteles in libris de ani-
ma. Tertia conditio est quod si homo habe-
at dictas potestates requiritur quod habeat
eas bene ordinatas taliter quod inferiores
sint subiecte superioribus ut sensualitas ra-
tioni: Quoniam aliter homo non diceretur
homo: Nec per consequens deus cuius diaboli.
sic Ethicorum. i. quod elicitur ex illa particula secundum virtu-
tem optimam. Ut quando dicitur quod Felicitas est opera-
tio animi. glosa idest hominis secundum vir-
tutem optimam in vita perfecta. pondera secun-
dum virtutem optimam. glosa idest secundum partem
principalem idest secundum rationem. Ex
quo elicitur quod illo tempore homines di-
cuntur homines Quo tempore sequuntur
Rationem. Et si contra fiat non dicun-
tur homines scilicet si Sequantur sensua-
litatem. Sic propheta in psalmo quadra-
gesimo octavo homo cum in honore esset
f. iij.

id est factus ad imaginem dei nō intellexit:
cōparat⁹ est iumentis insipientib⁹: ⁊ similis
fact⁹ est illis. Et sic aīa ē vnica ī essētia sua: s; mltiplex in officijs suis. Et sic aīa ē quoddā regnum in se: quia habet suas potestates ⁊ sua officia ordinata ad medium regnī quia superiores virtutes ⁊ potestates imperant precipiunt ⁊ dominantur inferioribus ⁊ eas regunt ⁊ gubernant. sed virtutes inferiores obediunt ⁊ famulantur ⁊ seruiunt superiori bus ⁊ recipiunt mandata ab eis. ⁊ ideo reg num est bene dispositum ⁊ in pace quando superior potestas vt regia vel imperialis be ne regit ⁊ imperat ⁊ inferior potestas obedit ⁊ famulatur. ita ergo in regno anīme est bo na dispositio ⁊ bona pax ⁊ tranquillitas qñ superiores partes ⁊ potestates que sunt in a nīma bene regunt ⁊ imperant: inferiores be ne obediunt ⁊ famulant. Sed pro ampliori declaratione eorum que dicta sunt dicebat frater Albertus ⁊ Alexander de Ales. q mltis nominibus nominatur anima siue spiri tus humanus: sed secundum diuersos respec tus. anima enim dicitur quantum recolit: animus dum vult. ratio dum recte iudicat. spiritus autem dum spirat vel contemplat.

Sensus dum aliquid sentit. Et quia dicitur
cuius videndum est quomodo homo dicat
cuius. Pro cuius declaratione videnda sunt
illa que ponit Aristot. iij. de repu. et isto libro
in. i. in. s. ex his. ubi dicit. Ex his ergo patet
ciuitatem esse ex his que natura sunt. Sequitur
et facit et quod homo natura ciuile est animal. ex
quo inferitur quod homines magis debent ap-
petere societatem quam vitam solitariam: et ma-
gis habitare in ciuitatibus quam extra. Et quod ho-
mines his contraria appetentes: comparant
brutis. Sed quid dices de diuo Joanne
baptista et de diuo Antonio? qui magis cu-
pierunt vitam solitariam quam ciuilem: ergo non
videtur bene sonare quod dicit textus. Di-
cendum quod appetere vitam solitariam potest
esse vno et duobus modis. aut propter virtutes:
aut propter vitia. Si propter virtutes: bonum
et optimum est. sic fuit de diuo Joanne bap-
tista et de diuo Antonio et de multis alijs. sed
appetere contra vel contra propter vitia: ma-
lum et pessimum est. Et est notandum quod hoc
forte potest euenire tripliciter. aut ex defectu.
aut ex affectu. aut ex effectu. Ex defectu quod
hoc non agit. scilicet fugere vitam ciuilem: nisi quod
non cognoscit seipsum esse animal ciuile: quod

procedit ex defectu rationis. Ex affectu qz
habet appetitus inordinatos. z malaz com
plexionem sue nature. Ex effectu qz semper
secutus fuit appetitum z non rationem: z sic
operatus est multa vitia vt adulterium: la
trocinium z similia. Et sic qui appetit vitam
solitariam z non ciuilem comparatur qñqz
lupis: quandoqz vulpibus: qñqz auibus ra
pacibus. Quoniā sicut animalia supradic
ta z alia huiusmodi semper viuunt de rapina
na z appetunt antra: sic homines fugientes
laborem propriū corporis. z hoc propterea
quia nolunt sequi doctrinam prophete in
ps. cxxvij. vbi dicit. Labores manuum tuarum
manducabis etc. Et gen. iij. dicitur. In sudo
re vultus tui vesceris pane tuo. Sed nūc ac
cedamus ad materiam de ciuitate d qua fu
it propositum nostrum z dicamus q duplex
est ciuitas .s. diuina z diabolica. Et sic p con
sequens ciuium alij dicuntur dei: z alij dicū
tur diaboli. Dimissa ciuitate diabolica acce
damus ad diuinam: z dicamus cū prophe
ta in ps. lxxxvj. Gloriosa dicta sunt d te ciui
tas di. Sz tu q in hac carne mortali degis si
ue viuis conspiciere debes qliter ad ciuitatez
diuinā tendis ne erres: qm facere malū est

quid facile: sed facere bonū est quid difficili-
le. Nam sicut est quid difficile sagittari-
um mittere sagittam in signum: sic face-
re bonum est quid difficile: et e contra de-
uiare a signo est quid facile: sic facere ma-
lum est quid facile. sic Aristo. *Ethi. ij. in. j.*
adhuc, ubi dicit. Adhuc delinquere mul-
tifarium est: nam malum quidem infini-
ti est: ut Pythagorici putant. Ex quo
elicitur quod malum potest committi infi-
nitis vijs: Bonum autem vnico modo.
Sed tu nota quod facere malum non est
facere sed deficere a facere idest a recto fi-
ne: quoniam id possumus quod de iure
possumus. Pro quo vide capitulum.
Qui compulsis .xxij. q. v. Sed pro su-
pra dictis commenda memorie rogo illā
auctoritatem *Abath. septimo*. Lata est
via que ducit ad condemnationem: Stri-
cta vero ad saluationem. Et sic nota
quomodo possumus cadere in Pecca-
tum mortale sine Auxilio diuino scili-
cet sola dei permissione. Quoniam *A-*
mos .iij. dicitur non est malum in ciuita-
te quod deus non fecerit .i. permiserit.
sed non possumus surgere siue erigi sine au-

xilio dei. sic propheta in ps. lxxxviij. vbi dicebat. Spiritus vadens ⁊ non rediens. Et sic etiam gene. viij. dicitur q̄ omnis creatura humana ab adolescentia sua magis prona est in malum q̄ in bonum. Et sic tu vide passum nuper positum: qui docebit te qualiter a peccato valeas surgere. Pro quo nota q̄ cum pede gaudij ambulabis ad meritum: cum pede meroris ad delictum. Cum pede doloris ad infernum: cum pede spei ad paradisum. Et est spes certa expectatio future beatitudinis que debet esse cum meritis precedentibus: qm̄ aliter non diceretur spes s; presumptio quedam. Et sic dicitur spes quedam mentis audacia ⁊ largitate dei concepta: habendi vitam eternam per bona merita. Sed pro ciuitate diuina vide quid dicat episcopus abulensis in libro numerorum in capi. xxiiij. super particula qui petit reliquias ciuitatis. ⁊c. vbi dicit qd̄ sunt due ciuitates. s. ciuitas dei: ⁊ ciuitas diaboli. vt Augu. dicit. xiiij. de ciuitate dei. Et sic nota q̄ ciuitas dei incipit ab amore dei vsq; ad cōtempum ipsius hominis: vt scilicet quisq; ciuis illius ciuitatis omnia temporalia reputet vt stercoza quoniam ⁊ friuola ceca ⁊ vana: tali

ter vt solum christum lucrí faciat vt aposto.
ad philip. iij. Sed ciuitas diaboli incipit
ab homine ab amore sui vsq; ad contemptũ
christi redemptoris nostri. sic in dicto libro
numerosum. capi. xxiiij. Et sic etiam dicit di-
ctus episcopus in dicto li. nume. capitu. xxij.
super particula quicquid volueris dabo. quo
promittuntur ibi que maxime corda homi-
num mutant. s. honor et diuitie: beatus q̄ su-
perauit ea. Sed pro itinératione ciuitatis di-
uine: primo debes conspicere aliqua circa
corpus proprium. s. contemplando natiui-
tatem tuam vilissimam: vitam miseram: et
mortem asperissimam. Secundo ad mundũ
contemplando quantũ sit durus: durabi-
lis et periculosus. Tercio ad paradysum con-
templando q̄tũ sit amenus: perpetuus et gaudio-
sus. nam leticia sempiterna super capita eo-
rum. gaudium et leticiam obtinebunt ex vi-
sione beatifica deum facie ad faciem in-
tuentes iuxta illud Job. Videbis faciem
eius in iubilo. Iubilus autem secundũ gre-
go. est indicibilis leticia: que non potest lin-
gua exprimi: nec ex toto taceri. Pro quo vi-
de et nota verba sequentia quoniam notan-
da et dulcia et amanda. O tu. Ihs. quem de-

us omps cui est cura de oibus ante mundi
constitutionem elegit anteq̃ pdisles in lucē:
z nulla fecisses opera bona te deus ad ma-
gnam preparauit gloriā: quantū gaudiū ti-
bi erit cuz habitaueris in atrijs domus do-
mini: z in illa ciuitate omnibus bonis plena:
de qua valde gloriosa dicta sunt. Ciuitas il-
la quā possidebis perpetuo non eget lumi-
ne solis: qz claritas dei illuminauit eaz. Ibi
dem clare videbis ordines angelorum: de
quorum gaudebis confortio. Ibi pspicies
choros sanctorum z virginum: quorum eris
copulatus collegio: ibi erit tibi candor lucis
estiuales. ibi teneritas vernalis. abūdantia
autūnalis. requies hyemalis. z omnia que
desideras scire ibi cognoueris. Pulchritudo
absalonis. deformitas: velocitas azoelis.
tarditas: fortitudo sansonis. debilitas: lōga
nimitas Abathusalē. mortalitas: et regnuz
augusti: paupertas. Nihil tibi oberit. nihil
deerit. nihil defluet. nec cadet. nihil erit tibi
extra quod appetas. nihil contra quod qui-
dem fastidiat. Illā igitur vitam nunc tuo d-
siderio debes amplecti: vbi est vita sine mor-
te. Iuuentus absq̃ senectute. Lux sine tene-
bris. Gaudium sine trīstitia. Pax sine dis-

cordia. Voluntas sine iniuria. Regnum si-
ne perditione. qz merces tua angelorum om-
nium ⁊ sanctorum: quibus dñs te fecit equalē.
tam magna est: quod non potest mēsurari.
tam multa quod nō potest numerari. tā co-
piofa quod non potest finiri. tam p̄ciosa qđ
non potest estimari. Ibi carmina non desi-
nent. Premia non deficient. nihil amat qđ
non sit. nihil desideratur qđ nō adsit. Est e-
nim in illa vita omnis boni presentia: ois
mali absentia. Nam beatitudo est omnium
bonorum status aggregatione perfectus.
Sequitur ⁊ facit. Oculus non vidit nec au-
ris audiuit: nec in cor hominis ascēdit que
deus omnipotēs tibi ab eterno certissime p̄-
parauit. ⁊ ista de ciuitate diuina tibi felix p̄
presenti sufficiant. cum qbus vnusquisqz fi-
delis felix ⁊ beatus poterit dici. ⁊ sic tu pote-
ris dici felix ⁊ beatus: quoniam beatus est cui
optata succedunt. Sed bene scimus quod e-
contrario sensu est fortissimum argumētuz.
Et sic expedita materia d̄ ciuitate diuina re-
stant aliq̄ de penis infernalibus p̄nūcianda
p̄ quo nota. O tu infelix ⁊ miser: quē parere
⁊ vberibus ablactare mater nūq̄ debuerat:
certissime noueris tibi post mortē itermiabi-

les penas inferni esse paratas: vbi patieris
tormenta: que nunq̃ in tua potuisti cogita-
re memoria. ibi omne malum quod ex hor-
res tibi p̃sens assistet. Omne bonũ quod de-
sideras nunq̃ videbis. Nihil enim cernet
oculus de quo tuus non doleat animus. vi-
debis nempe demonum vultus terribiles:
quos vt non videres potius mortem elige-
res. Audies gemitus tuos ⁊ spiritum dāna-
torum. Horror vermium ⁊ fetor sulphurum
tuum satiabunt olfactus. Fel serpentum illo
amarissimo cibo comparari nō valet: quod
te deuorare necesse est. Sitis ⁊ fames tibi e-
runt perpetuo. Vincula ⁊ carceres manib⁹
⁊ pedibus te ligatus constringent. Loc⁹ ille
tenebrosus ⁊ tristis ⁊ fetidus est tibi in habi-
taculo deputatus. Ibi erit te concremans ca-
lor ⁊ ardor ignis: stridor frigoris: tenebre o-
diose: fumus indeficiens: lachryme inces-
santes: ululatus ⁊ clamor: ariditas perma-
nens: vermis conscientie: vincula: catene:
timor: dolor: pudor: inuidia: rancor: tristitia:
rixa: discordia: carentia omnis boni: omnis
mali presentia. que omnia mala ⁊ tormenta
durissima compatieris tam grauiter: que et
si magno tempore finirentur: fortassis in re

frigerium tibi essent. Sed quod refero tibi
dolenter: qz cor meum metuit cogitare: z lin
gua adhorret explicare sermone. Indubitā
ter cognosco qd vniuersa supplicia perpetuo
duratura tibi nunq̃ deficient: vtinam mille
millia annorum z temporum tuum afflige
rent spiritum. **O** tu anima tristis z misera
quos plantus parturies? z ipsum corp^o tu
um quod modo ita tenere diligis: ita abho
minabile z destemperatum quod bene scis
esse ex elementis compositum: debebis assu
mere vt imperpetuum simul cum illo intol
lerabiles penas sustineas absq̃ pietatis tor
torum vlllo subsidio. Si hoc potuisses vita
re: omnes tui laborarent amici. Sed in tem
pore illo quod dominus omnipotens de te
z deseruis z amicis z alijs placetur zelus z
furoz ei^o nō par cet nec aq̃escet cuiusq̃ p̃cib^o:
nec recipiet pro tua redemptione dona nec
pauca nec plurima. **O** domine Iesu si hec
bene dicta sunt: approbatur z tui: sin autem
non bene ignosce tu z tui. **A**be ipsum z que
scripsi: z q̃ dixi z q̃ dicā: subyicio correptioni
sacro sancte matris ecclesie.

Sequitur d̃cima pars misse. Nobis qz
peccatoribus. z debet sacerdos tange=

repectus suum semel cum dicit hec verba secundum quosdam: quia christus semel pro peccatis nostris mortuus est. ad Ro. viij. Secundum alios ter. quia contingit peccare corde: ore et opere. Cum autem dicit hec verba sacerdos exaltat paululum vocem suam in altum: in quo notatur confessio latronis: de quo Lu. xxiij. Adhemento mei domine etc. In hac clausula petit sacerdos societatem sanctorum quos enumerat: quia sacerdos legalis nomina filiorum israel habebat scripta sicut dicitur Exo. xxx.

Sequitur undecima pars huius scilicet hec. Per omnia secula seculorum. in qua sunt multa notabilia. Primum notabile est quod dicit. Per omnia. in quo notatur quod omnia per filium causata sunt. Jo. i. Omnia per ipsum facta sunt. Secundum est quod dicit. Sanctificata. in quo notatur quod quicumque sanctificatur: per gratiam christi sanctificatur: de cuius plenitudine omnes accepimus. Jo. xvi. Pater sanctifica nos in veritate. id est in filio. Tertium est quod dicit. Vivificas. in quo notatur quod quicumque vivificatur: per filium vivificatur. Jo. xiiij. Ego sum via veritas et vita. Quartum est quod di-

cit. Benedicis. p qđ insinuat qđ benedictio
celestis datur nobis per benedictum fructū
virginis. Fiunt autem tres cruces: qđ signifi-
cant fidez centurionis: qui in mortez christi
s. christum deum z hominem confessus ē cū
dicit Mat. xxvij. vere filius dei erat iste. De-
bent aut fieri iste cruces super vtrāq; speciez
panis z vini. Sequit. Et presta nobis. z tūc
discooperitur calix in quo significatur qđ a-
perta sunt nobis qđ prius erāt clausa in lege.
Sequitur. Per ipsum z cum ipso z in ipso ē
tibi deo patri omnipotēti in vnitāte spiritus
sancti omnis honor z gloria. Fiunt tamen
quattuor cruces. Prima super ipsum. Secū-
da super cum ipso. Tertia super z in ipso. z
quarta super. in vnitāte spiritus sancti om-
nis honor z gloria. Hec aut fiunt discooper-
to calice: z tenet sacerdos calicem cum sinis-
tra manu z accipit hostiam cum dextra. z cū
ea primo facit signum crucis exterius supra
calicem. Secundo interius supra calicem.
Tertio intra calicem. Quarto facit crucem
ante calicem. Prima signat qđ deus est extra
omnia non inclusus. Secunda qđ super oia
est nō elatus. Tertia qđ de⁹ est intra oia nō i-
clusus. Quarta qđ de⁹ ē infra oia nō de⁹.

Sequitur duodecima pars que incipit.
Oremus. et habet in se quinque clausu-
las. Prima clausula est. **O**remus. secunda.
Pater noster qui es. tertia. **L**ibera nos que
sumus domine. quarta. **P**ax dñi. quinta.
Hec sacro sancta cōmixtio. In prima orat et
ostendit sacerdos ministros ad orandum.
In secunda ostendit nobis qui orandus : et
quid orandus. Qui orandus : pater noster
qui es in celis : secundum quod dicitur Ja-
cob. i. **O**mne datum optimus et omne donū
perfectum. et c. Quid orandum. septem peti-
tiones que sunt ibi. et dicuntur secundum a-
postolem esse septem postulationes. Tres
prime pertinent ad vitam eternam : et ideo
sacerdos eleuato calice dicit eas. Alie quat-
tuor pertinent ad vitam presentem : et ideo
dposito calice sacerdos dicit eas. Expositio-
nes huius orationis alibi scripsimus. q̄ aut
ista oratio dicitur alta voce : significat q̄ rex
celorum in noua lege publice et sine velami-
ne predicauit. Sequitur tertia clausula. **L**i-
bera nos et c. que dicitur sub silentio insignū
q̄ christus interdum. s. in triduo siluit a pre-
dicatione. Sed hic notatur q̄ duo sūt de pa-
tena : et facit illa diaconus vel subdiaconus

que sunt notabilia: qz diaconus tradit eam
subdiacono: z signat qz christus contulit dis-
cipulis suis potestatem pz edicandi regnu-
dei. Quod autem in quibusdam locis pate-
na tenetur discooperta: significat qz sacerdos
orat pro eternis que per predicationem ch-
risti nobis reuelantur. Per patenam autem
que rotunda est: significatur eternitas que
caret principio z fine: quod in quibusdam ec-
clesiis tenetur cooperta significat qz sacerdos
per orationem orat in fide ecclesie z quod
orat pro vniuersali ecclesia. Quod autem
sacerdotis manus a diacono sustentantur
cum dicitur. Pater noster. significat quod
Ur z Aaron sustentabant manus Moyse or-
antis pro Ysmaele quando pugnabat con-
tra Amalech. Exo. xvij. Quod autem
diaconus iuuat sacerdotem deponens cali-
ce in altari: signat quod Ioseph z Nicode-
mus deposuerunt corpus xpi z posuerunt il-
lud in monumento. Joannis decimo nono
Quod autem diaconus tunc osculatur dex-
trum humerum sacerdotis: signat quod de-
bet esse particeps laboris vt sit eterne retri-
butionis particeps. Quod autem in qui-
busdam locis puer stat vestitus habens ca-

pani ex transuerso: significat quod caput cōuersum est in caudam. s. iudei qui expectāt messiam cum iam venerit. Cum autē sacerdos dicit. Libera nos. &c. tradit patenā sub diaconus diacono: & diaconus sacerdoti: & osculatur eum in dextero humero. per quod significatur quod ipse vult esse socius in passione & in regno secundum qđ dicit apostolus. Si compatimur coregnabim⁹. Quod sacerdos signat se cuz patena & postea deosculatur ipsam: signat qđ per passionem filij reconciliemur deo patri: & erimus heredes regni celestis. Iterum patena seorsum posita: significat lapidem a sepulchro cōmotuz. In fine clausule huius dicit sacerdos. Per dominum nr̄m. &c. Et facit tres partes d̄ hostia. Unam ponit in calice: & duas comedit. vel secundum romanam ecclesiam vnaz comedit: & aliam ponit in calice: tertiam reseruat vsq; in finem misse. Frangitur autē hostia in tres partes. Primo in memoriā trinitatis. Secundo in memoriā triplicis status christi. Primo mortalis cū hostib⁹ manens. Secūdo mortuus in sepulchro iacēs. Tertio immortalis in celo existens. Tertio frangitur hostia in tres partes: in signū vel

memoriam qđ christus passus fuit in triplici
parte. s. in manibus: pedibus ⁊ latere. Qu-
arto frangit hostia in tres partes: in signum
qđ tres sunt partes corporis mystici. Una
pars est in celo: ⁊ dicitur ecclesia triūphans.
Secunda in terra: ⁊ hec pars dicitur ecclesia
militans. Tertia est in purgatorio: ⁊ hec dī
purgans. Et he tres partes possent haberi
per hos versus. Tres sunt ecclesie ptes. p̄s
p̄ma laborat In terris. partem iam fouet
alta quies. Partem que restat expurgans
decoquit ignis. Excocteq̄ patet trāsitus ad
requiem. Eliso qualiter tres partes sunt
de hostia: tunc videndum est quid vtraq̄
pars significet. P̄ma que ponitur in cali-
ce: Significat quod christus transit de vir-
gine Maria. Pars comesta signat omnes
fideles. Pars reservata signat omnes mor-
tuos. Hoc modo exponit Helasius papa.
Alio modo pars posita in calice: signat ec-
clesiam militantem. Pars comesta signat
ecclesiam triumphantem. Pars reservata
vsq̄ in finem misse secundum antiquū mo-
rem: signat eos qui sunt in purgatorio. vñ
vsus. Frangit i tres ptes hostia. ticta beatos:
p̄s sicca notat viuos: suata sepl̄tos. Itē notā

dum est quod sub qualibet parte est christus
totus verus deus et verus homo: sicut si frā-
gitur speculum in qualibet parte ipsius re-
sultat imago respicientis. Item in diuersis
locis sicut patet de voce. vt si aliquis loque-
retur multis vox vna est: tamen a multis p-
cipitur et simul. Et quia dicitur hic. Pax do-
mini. Pro cuius declaratione vide quid di-
cat Augustinus in psalmo. lxxxiiij. in versu
iusticia et pax osculate sunt se. glosa. Fac ius-
ticiam et habebis pacem quia osculantur se
iusticia et pax. Si enim non amaueris iusti-
ciam: pacem non habebis. Amant enim se
duo ista scilicet iusticia et pax et osculantur
se taliter: vt qui fecerit iusticiam inueniat pa-
cem osculantem iusticiam. due amice sunt. tu
forte vnā vis et alteram non facis. Nemo
est enim qui non vult pacem: sed nō omnes
volunt operari iusticiā. Interroga omnes
homines. vultis pacem? vno ore tibi respō-
det totum genus humanum opto. cupio. vo-
lo. amo. Ama iusticiā quia due amice sunt
iusticia et pax ipse se osculantur. Si amicam
pacis non amaueris: nō te amabit ipsa pax
nec veniet ad te. Quid enim magnum est
desiderare pacem? quiuis malus desiderat

pacē: bona enim res est pax. Sz tu faciusticiam quoniam iusticia ⁊ pax se osculantur. non litigant. tu quare litigas cum iusticia. Ecce iusticia dicit tibi ne fureris ⁊ non audis ne adulteres ⁊ non vis audire. non facias alteri quod tu pati non vis. non dicas alteri qđ tibi dici nō vis. Inimicus es amice mee dicit tibi pax. Quid me queris amica sum iusticie: Quecunque inuenero inimicum amice mee: nō ad illū accedo. vis ergo veni re ad pacē: fac iusticiā. ⁊ sic homo est vacuus sine deo: nec est aliquid in eo delectabile: hec Augu. vbi supra.

Sequitur quarta clausula. s. Pax domini sit. quam cum dicit sacerdos: facit tres cruces cum parte hostie: quam postea debet ponere in calice Tres prime significant quod christus resurgens a mortuis: dixit discipulis suis. Pax vobis. Jo. xx. Dicit ergo sacerdos. pax domini. i. pax pectoris sit vobiscum semper. i. in prēsentī ⁊ pax eternitatis in futuro. Chorus respondet. Et cum spiritu tuo: triplex pax. s. pax pectoris: pax temporis: ⁊ pax eternitatis. ⁊ tunc incipit. Agnus dei. in quo notatur quod christus ad tria venit. Primo vt liberaret

nos a miseria culpe. Secundo ut nos redimeret a miseria pene. Tercio ut nobis donaret de plenitudine gratie sue. Quantus ad duo prima dicitur bis miserere nobis. Quantum ad tertium dicitur dona nobis pacem. Item dicitur ter agnus dei. Primo quia cognovit patrem obediendo ei. Unde apostolus ad ephesios. Factus est obediens usque ad mortem. Dicitur enim agnus ab Agnoscendo. Secundo dicitur. Agnus dei. quia agnouit matrem suam: eius curam habendo. Unde Ioan. xx. Ecce mater tua. Tercia dicitur. Agnus dei. quia proprietate sua factus est nobis hostia. Agnus enim dicitur ab agno grece. quod est puer latine. Agnus dico. per cuius declarationem notandum quod totus christus sumitur in hoc sacramento altaris qui est fons et origo totius gratie: cuius figura precessit Exo. xij. quoniam manna deus pluit patribus in deserto: quod quotidiano celi pascebantur alimento. Exo. xv. unde panem angelorum manducauit homo. Sed tunc panem illum qui manducauerunt mortui sunt. Iste vero panis uiuus qui de celo descendit: vitam mundo tribuit. Io. vi. manna illud de celo. id est de aere. hoc super celum id est de summo loco celorum. Illud scaturiebat in diem

aliū reservatum: hoc ab omni corruptione a-
lienum est. Quicūq; ergo religiose gustaue-
rit: corruptionem nō videbit. Illud datū fu-
it antiquis post transitum maris rubei . vbi
submersis egiptijs liberati sunt hebrei . Ita
hoc celeste manna non nisi regnatis prestari
debet. panis ille corporalis populum anti-
quum ad terram promissionis per desertū
adduxit: hec esca fidelis per huius seculi de-
sertum transeuntes in celū dūducit. Unde re-
cte viaticum appellatur: q; in via nos refer-
uans: vsq; in patriam deducit. Et sic q̄nis i
veteri testamento fuerunt plures figure ma-
terialiter: tamen omnes ad hanc reducunt.
q; in omnibus sacrificijs ⁊ oblationibus an-
tiquorū significat illud qd est res ⁊ sacramē-
tum in eucharistia: ⁊ qd significat per agnū
paschalē. s. ipse xp̄s qui obtulit se deo patri p
nobis oblationē hostiā. sic magr sct. suo q̄rto
di. viij. ⁊ ibi tho. Et iterp̄tat. māna. qd ē hoc.

Sequit̄ q̄nta clausula huius. s. Sacro-
sancta cōmixtio. quā cū dicit sacerdos:
pōit partē hostie q̄ fecit tres cruces i calice. ⁊
facit sacerdos hāc p̄mixonē ad significādū
q; corp⁹ xp̄i nō fuit sine sanguine: vñ sāguis si-
ne corpe: sed vnā facit ad d̄signādū q; vnū sa-

cramentum conficitur ex specie panis et vini:
per quod innuit quod christus ultra iam non
est moriturus. Facta commixtione et finita
oratione assumit pacem a corpore domini et
dat diacono. et hoc fit in signum quod pax spiri-
tualis data est a christo humano generi.
diaconus dat pacem alijs: et alij inter se. in
signum quod omnes debent habere pacem et
maxime filij ecclesie. Per hanc rationem
potest haberi ratio. quare non datur pax in
missa pro defunctis? et est quia defuncti non
indigent temporalis pace siue corporali sanitate.

Sequitur de preceptione corporis et sanguinis christi.

Sequitur perceptio corporis et sanguinis
domini nostri iesu christi. etc. Ante
corporis et sanguinis perceptionem debet di-
cere sacerdos orationes a sanctis patribus
institutas. Prima dirigitur ad patrem que
incipit. Domine iesu. Alia ad spiritum sanctum
scilicet. Assit nobis quesumus domine. vel veni sancte
spiritus. Post hoc debet sacerdos meditari de
incarnatione christi. dicat sacerdos hanc ora-
tionem. Corpus et sanguis domini nostri Ie-
su christi custodiat me. Post perceptionem
corporis et sanguinis sumat de vino semel
vel bis prout consuevit. vel si quis debeat ce-

celebrare iterum illa die: post perceptionem
corporis ⁊ sanguinis nilumat de vino in
prima missa. quia corpus christi exigit sto=
macum ieiunum: ⁊ sic non fert ieiunum. vñ
versus. A te sumenda non est ablutio vini:
hac iterum luce si celebrare velis. Post hoc
dicatur comunio que sic appellatur vt co=
municem⁹. ⁊c. Vel dicitur comunio. quia
in primitiua ecclesia populus communica=
bat quolibet die. Sed propter peccatum cir=
cunstans nos: statutum fuit vt communica=
remus ter in anno solum. s. in pascha ⁊ in pē=
thecoste ⁊ in natiuitate domini ⁊ modo pre=
cipitur omnibus ad minus in pascha. ⁊ no=
tandum quod pro comunione que sole=
bat fieri quolibet die datur. panis quotidie.
Item pro comunione que solebat fieri di=
ebus dominicis datur panis benedictus.
His expletis videndum est de quarta parte
misse que dicta est superius gratiarum acti=
ones: In hac parte redit sacerdos ad dextrū
cornu altaris in signum quod iudei cōuer=
tentur: Postea dicit collectas iuxta nume=
um secretorum. Collecta autem quam di=
cit sacerdos in fine misse signat quod subse=
quens est nobis necessaria sicut precedens.

et illa vltia signat quod aduocatū habemus apud
patrem. et nota quod sacerdos quando exstitit se ad populum:
in signū quod christus in die resurrectionis quando vicibus
apparuit discipulis suis et marie magdalene.
Item duobus discipulis euntibus in emaus. mulieribus
revertentibus in monumento quod tenuerunt pedes eius
et vltio. xj. discipulis congregatis in hierusalem. alibi x. v.
vicibus tamen legitur eiusdem apparuisse israeli sua as-
censione. item ad mare tyberiadis petro et filiis ze-
bedei et aliis mulieribus. his dictis dicit sacer-
dos vel diaconus. Benedicamus domino: iuuētis populus
ad gratiarum actiones: quia post omnia debemus humiliari
deo. In diebus festiuis dicitur. Item missa. e. i. ite ad pro-
prium. missa consummata. Item. ite missa consummata
veteri lege ubi populus israeliticus licebat a rege
cito reuerti prouenit ad proprium. Item: ite missa e. s.
christus. In missa per obsequium dicitur. Requiescat in pace. et
optatur eis requies eterna. Item dicit psalmus. Septies in
die laudem dixi tibi. propter quod ecclesia constituit. viij.
horas dicendas ad laudes. Primam. iij. vi. ix.
vespas. propleto. et matutias. Ad matutiale officium
propter carnem domandam et per psalterio legendo a sanctis
prohibetur institutum est: quia sic dicitur ecclesiastici. xxij. Vigilia
oculorum tabescit carnes. id est. macerat. Laudes. ad
tentaciones diaboli repellendas. Unde Esaie
xxvj. Exproscimini et laudate qui habitat in

pulvere. Et qz dicit hic. expgiscimini. nota qd expgiscoz. ris. expecto suz. i. a sono euigilo. z sic expgiscimini. i. a sono euigilate. Itē ad coronā glie obtinēdā iuxta illd. nō sūt vob vanū surgere an lucē: qz pmissit dñs coronā vīgilatibz. p̄mā dicim⁹: qz tunc osculat⁹ fuit dñs a iuda. tertiā: qz tūc liguis iudeorū mortū fuit adiudicat⁹. Itē i hora. iij. spūs sanct⁹ ad aplos dscēdit. vñ cātāt ecclia. Dū hora cūct⁹. iij. vñ. dicit⁹: qz tūc fuit crucifix⁹. Monā dicim⁹: qz tūc emisit spm. vespas: qz tūc dñs fuit dposit⁹ d cruce. p̄plo. qz tūc positū fuit corp⁹ xpī i sep̄chro. Et notandū qd p̄gīt peccare: ore: corde: z ope. iō trib⁹ modis incipit hore matutie p Dñe labia. Et p̄plo. p Cōuertere nos. Alie xō p De⁹ i ad. Dñe labia m̄a ap. cōtra pctz orz dicit. De⁹ i adiu. p̄tra pctz opis. Cōuerte nos. S̄ pctz cordis. Et qz i pctō cordis z orz s̄ aliqd opis: iō p oēs horas diei dicit. De⁹ i adiu. monachi xō dñt i matut. p̄ De⁹ i adiu. z postea Dñe labia m̄a ap. qz sine auxilio dei nec cor/ nec labia ad ei⁹ laudes pnt apiri. Jo. xv. Sine me nihil potest facere. Hy⁹ s̄gīt laudē. p̄s bonā z diuinā opationē. Antiphona charitat⁹ copulā. Cap. exhortationē boni opis. Respōso. bonū op⁹. Versic. fruct⁹ boni opis. Oro. miaz dī. q̄ p̄cedit z subseqt hoiez i bonis opibz. Et qz dictū ē supra d euāgelio: nō ē sub silētiō p̄tēndū. p̄ro q̄ notādū qd qñ dicit euāgelii vñ aliq ps euāgelij: vñ bñs dñs de⁹ isrl. zc. Ad matut. z ad magnificat i vespis. z qñ dicit Hūc dimittis in p̄plo. z qñ dicit Gloria in excelsis deo. z quādo dicuntur collecte.

siue post cōi . et quando dicitur. Ite mi-
ssa est: debēt homines stare ⁊ non sedere dis-
coopertis capitibus. sic propheta in psalmo.
cxix: vbi dicit. Stantes erant pedes nostri i
atrijs tuis hierusalem. Sic etiam in capitulo
scire. distin. lxxvj. sic in capitulo. pe. de. vj. ⁊
ho. cle. sic etiam in capitulo apostolica de co.
di. j: sed que differentia sit inter stare ⁊ sedere:
pro huiusmodi declaratione vide. capitulū
.j. vt clerici. de. vj: ⁊ hon. cle. vbi dicitur vt la-
ici secus altare stare vel sedere non presumāt
Sed quando corpus dñi nr̃i iesu xp̃i fuerit
consecratum debent homines flexis genib⁹
orare ⁊ non surgere vsquequo sacerdos cō-
municet ⁊ tandem debent surgere quando
dicitur. Ite missa est. quia tunc datur omni-
bus licentia abeundi vt supra habitum est.
quod est valde notandum. Sed pro am-
pliori declaratione huius particule. Ite mi-
ssa est. sciendum quod ite missa est nunquam
dicitur nisi tempore quo cantatur. Gloria in
excelsis deo. Et gloria in excelsis deo nun-
quam cantatur nisi quando dicitur. Te-
deum laudam⁹. Sed loco ite missa est quā-
doque dicitur. verbuz patris hodie. ⁊c. Vel
aliud simile: vt in die natalis domini nostri

Iesu christi. Sed alio tempore semper dicit
benedicamus domino. Sic ppheta in ps.
xxiij. benedicam dominum in omni tem-
pore. glo. s. taz in tempore aduersitatis q̃ in
tempore prosperitatis. sic etiā Arist. Ethic. i.
ca. ij. in fortunam. Cuius verba sunt. Fortu-
nam qui ferret optime ac per omnia omni-
no decenter hic enim vere bonus et quadrā-
gulus sine vituperatione. Ex quo infertur q̃
vir bonus. prudens. discretus. felix. et bea-
tus fert fortunam prosperam et aduersam de-
center. quia licet ambe fortune adsint et de-
sint: semper se habent vt lignum quadratum
vt taxillus: qui licet cadat ex vno vel altero
latere: semper se habet bene et secure. Sed qz
diximus hic de missa. Sciendū q̃ missa ē ho-
nor dei et sanctorum: salus viuorum et requi-
es defunctorum. Missa enim dicitur eo qd̃
celestis missus ad consecrandum viuificum
corpus adueniat. Sed notandum q̃ fideles
non debent recedere a missa vsqz quo detur
eis licentia vt dictum est. s. discendo. Ite mis-
sa est. vel benedicamus domino: vel aliquid
simile. sic in ca. missas. de. cō. di. j. vbi dicitur.
Missas die dominica secularibus totas au-
dire spirituali ordine precipimus: ita vt an-

te benedictionē sacerdotis egredi populus
nō presumat. quod si fecerit ab episcopo pu-
blice cōfundatur. Pro quo sciendū q̄ si mu-
lieres speculum suum amiserint in quo fa-
cies suas inspiciunt diligenter querunt vt cu-
rīose tergant a puluere ⁊ a sorde: ⁊ sic multo
amplius speculum interioris hominis dbe-
mus ⁊ inuenire ⁊ tergere ⁊ inspicere vt ī eo
totam turpitudinem nostram valeamus de-
prehendere. i. a nobis expellere: ⁊ ita per co-
gnitionem nostram ad cognitiones dei per-
uenire. sic. Augu. in libro d̄ spū ⁊ anima ca.
liij. Sed pro speculis mulierū de quib⁹. s. ex-
cubātib⁹ in hostio tabernaculi. Sed si que-
ratur quomodo de speculis mulierum labiū
eneū fieri potest. Responsio. dicendum q̄ si
aliquod tale speculum eneam est valde po-
litum ⁊ est nature specularis vt. s. imaginis
reddat vel quod ista specula de vitro erant:
sed erant incassata in ere. Sicut nunc incas-
santur in ligno. Sed alij dicunt quod labi-
um non esset de speculis: sed de ere tātum in
cuius circuitu erant posita specula vt vide-
ret sacerdos vultus sui maculas abluēdas.
Sed Abenazra dicit q̄ mulieres excubātes
in hostio tabernaculi erāt mulieres d̄note q̄

derelicta seculi pompa: seipsas cum suis ornatibus domino obrulerunt. sed Hieronimus, et Abenazra. dicunt istam litteram debere exponi de mulieribus orantibus et deuotis. Sed I. Ra. fa. dicit quod debet exponi de mulieribus gignentibus dicens. quod quando Pharaon mandauerat masculos hebreorum nouiter natos occidi. viri abstinebant se a coitu. Mulieres autem ut prouocarent viros ad proli procreationem: componebant vultus suos intuentes ad specula: et sic viri ad eas accedebant. ex quarum propagatione nata est tanta multitudo israel. sic episcopus abu. et sic pondera speculum in rubro quando dicitur sacerdotum volentium celebrare missam. Pro quo est notandum quod dicitur I. Ro. i. Inuisibilia dei per ea que facta sunt intellecta conspiciuntur. Et sic dicit littera nostra. quod sacerdotes volentes celebrare debent habere coram se speculum materiale: quia materiale speculum significat spirituale: quoniam sicut mediante materiali speculo possunt abstrahi macule corpales: Ita mediante speculo spirituali. scilicet contritione confessione et satisfactione abstrahuntur macule spirituales. id est peccata mortalia que maxima cum diligentia debemus fugere propter
h. u

rationes superius allegatas qñ fuerunt ali-
qua tacta de pondere peccati mortalis. Sed
pro ista materia de peccato nota q ignis in-
ferni ⁊ ignis purgatorij est vnus ignis nu-
mero. sic Tho. iij. sentē. distin. l. ⁊ grego. iij.
dia. c. xlv. ppter ea qz dicimur sacerdotes: m-
tum debemus cōspicere significatum istius
dictionis sacerdos ne mentiamur. qm men-
daciū non solum cōmittitur verbis: veruz
etiam factis. sic in ca. caute fratres menda-
ciuz. xxij. q. v. Quis verba sunt. Caute fra-
tres mendaciū: qz omnes qui amant mē-
daciū filij sunt diaboli. Non solum verbis
falsis: sed in simulatis operibus mendaciū
est. Mendaciū nanqz est christianum se di-
cere: opera christi non facere. Mendaciū
est episcopum sacerdotem vel clericum se p-
fiteri: ⁊ contraria huic ordini operari. De
hac materia loquitur magister sentē. li. iij. di.
xxxvij. ⁊ ibi Tho. que pro p̄senti relinquo.
Et qz de materia speculi alibi diximus: hic a-
liqua breuiter dicemus. Sed pro presenti li-
cūm est vt semper speculum conscientie cō-
spiciamus: vt clerici dicamur. Et sic breuiter
trā perstringam. primum dispositionem
volentiuz accedere ad tantum sacramentū.

Secundum quomodo sacerdotes debem^{us}
esse dediti rebus spiritualibus et non tempo-
ralibus. Tertium et si sacerdotes non bene se
habeant circa fructus beneficiorum restitu-
tioni obligentur. Quantum ad primum no-
ta quod deus hortatur omnes volentes acce-
dere ad tantum sacramentum ne indigne ac-
cedamus. sic. i. corin. xi. Qui manducat et bi-
bit indigne: iudicium sibi manducat et bibit
et non diiudicans corpus domini. Et sic sa-
nis. s. sanitate spirituali sana est refectio pa-
nis. sicut gutturi sano tempore famis: suavis
est cibus panis: et sic materia huius sacramen-
ti tangitur. Jo. vi. Pro quo nota quod sicut ci-
bus corporalis prodest corpori: ita et melius
tantum sacramentum prodest anime existe-
nti in charitate. et sic hoc sacramentum etiam
tangitur a propheta in ps. lxxvij. et sic dicit et
quod sicut iuuantur corpora et sustentantur medi-
antibus cibis corporalibus: melius susten-
tantur et cibantur anime bene disposite cibis
spiritualibus. i. sanguine christi et eius car-
ne. sic Jo. vi. qui manducat meam carnem et
bibit sanguinem meum: habet vitam eternam.
et isto in loco dicitur. Nisi manducaueritis
carnem filij hominis et biberitis eius sangui-
nem h. iij.

nem: non habebitis vitam in vobis. Sed a
liquis posset dicere. Contra infideles et ho
mines peccatores non accedunt ad tantum
sacramentum corporis christi: sed viuunt.
Dicendum quod est distinguendum de vita. quoniam
alia vita est corporalis: alia spiritualis: et al
ia eterna. Vita corporalis tam diu durat quam
diu anima est unita corpori. quod vita est prin
cipium quo viuens vivit. Sed Aristoteles dicit. ii.
de anima in ca. quare primo. iiij. ca. vita vi
uentibus est esse. Sed vita spiritualis est quam
diu aliquis est in charitate et tunc deus dat
esse anime: qui deus est vita spiritualis ipsi
us anime. Quoniam sicut anima dat esse corpori:
ita et melius et longe verius deus dat esse ani
me rationali. sic actu. xvij. Deus est quo su
mus vivimus et mouemur. pondera verbum
sumus. Et sicut anima separatur a corpore ratione
indispositionis corporis: quia humores sunt
inadequati. id est. improporzionati et indisposi
ti: ita deus separatur ab anima ratione cui
uscunque peccati mortalis. Quoniam sicut
mors corporalis est separatio anime a corpore:
ita mors spiritualis est separatio dei ab ipsa anima.
Sed vita eterna est quando aliquis accedit in charita
te. id est. mediante baptismo in pueris: et in adultis

mediante baptismo ⁊ cordis contritione: o-
ris confessione: Et operis satisfactione. Et
sic ad argumentum dicendum quod si infi-
deles ⁊ peccatores uiuant si non comuni-
cent: concedendum est q̄ uiuunt vita corpo-
rali vel naturali. Sed est negādū q̄ uiuunt
vita spūali. Et sic etiā posses dicere qd̄ mors
triplex est vt supra dictū est s. corporalis: spūa-
lis ⁊ eterna. Corporalis est qñ aia separatur
a corpore: spūalis qñ deus separatur ab ani-
ma ratioe cuiuscūq̄ pcc̄ti mortali. S; mors
eterna ē qñ aliq̄s d̄cedit cū aliq̄ pcc̄to morta-
li. d̄ q̄ Job. x. Libera me dñe d̄ morte eterna.
S; q̄ mors sit triplex: sic poteris pbare cuz
ppheta i ps. xxxiij. vbi d̄r. mors pcc̄torū pessi-
ma. s; i oi posteriori itelligit̄ suū p̄us vt i hac
pticula pessima. sub q̄ itelligit̄ mala ⁊ peior:
⁊ hoc sic. mors corporalis mala ē: mors spūalis
peior: s; mors eterna pessima. S; alibi dñs
de⁹ hortat̄ nos ad suscipiēdū xp̄m i hoc sac̄o
vt. s. sin⁹ sine pcc̄to mortali. vt i. ps. cxxvj. vbi
dicit pph̄a. surgite postq̄ sederit̄ q̄ māduca-
t̄ panē dolor̄. surgite inq̄t a lecto egritudi-
nis vanitat̄ supbie q̄ māducat̄. i. māduca-
re itēdit̄ panē dolor̄. i. corp⁹ xp̄i. ⁊ d̄r pan̄
dolor̄: qz sine dolor̄ p̄ritiōe percipi non de-
b iij

bet. et ista sufficiat quo ad primum. Quantum ad secundum dicendum. quod omnes sacerdotes debent esse dediti spiritualibus et non temporalibus. quia christus redemptor noster dicebat eiciens ementes et vendentes columbas cum funiculo: domus mea domus orationis vocabitur. et est dicere quod sacerdos bonus et deditus rebus spiritualibus dicitur domus dei: sed deditus rebus temporalibus non dicitur domus dei: sed spelunca latronum. id est peccatorum vel diaboli. de quo satis dictum fuit supra. nec domus orationis dicitur: sed domus maledictionis: Quoniam ut dicebat Augustinus. nemo potest conspicerere simul celum et terram. sic Iohannes. viij. Nemo potest duobus dominis servire. Et nota quod illa electio christi ementium et vendentium de templo significat quod boni sacerdotes: fideles et prudentes debent manere in ecclesia dei: et mali ut simoniaci et imperiti et alij huiusmodi deberent expelli: ne mentiantur. Sed mirandum est de multis archiepiscopis et episcopis quantam diligentiam adhibent circa custodiam alicuius fortalicij qui non adhibent tantam diligentiam circa custodiam multarum animarum: cum sit maxima differentia et per consequens

maius periculum. sed vbi maius periculuz
vertitur: ibi cautius ē agendum: sic in ca. vbi
maius de cle. in vi. Sz pro supradictis nota
quod nec clerici vel monachi secularibus ne
gocijs se immiscere debent. sic i ca. ij. nec cle.
vel mo. Sed in contrarium est consuetudo
clericorum nostri temporis: qui qñq; bene se
intromittunt in rebus temporalibus quod
est horrendum. pro quo facit illud prophete
in ps. xcij. vbi dicit. Beatus homo quem tu
erudieris domine: et de lege tua docueris eū.
sed sacerdotes ignari et cupidi qñq; fauore
rerum temporalium se intromittunt in cau=
sis beneficialibus quocunq; modo et via po=
ssint. qđ est tristādū. de qbus ppheta in ps.
xxxix. Thesaurizant et ignorant cui congre=
gent ea. Et sic complures sacerdotes decipiū=
tur: cum sint patres pauperum et faciūt se pa=
tres diuitiarum rerum temporalium et sic nō
faciunt ea ad que tenentur et obligantur: et
sic decipiuntur. Quoniam sicuti est patrum
carnalium prouidere filijs carnalibus in tē=
poralibus et spiritualibus: ita est sacerdotū
prouidere pauperibus in temporalibus et
spiritualibus. sic in ca. quoniam. xvi. q. i.
et de ista materia deo duce aliquid dicetur.

Sed pro dictis ⁊ dicendis vide ca. negocia-
tozem. lxxxviii. di. vbi dicitur. Negociatore
clericum ex inope diuitem: ⁊ ex ignobili glo-
riosum quasi quasda pestes fugite. Ex quo
eliciunt canonice quod pestis sit fugienda.
Et sic dicit christus redemptor noster. Filio
li mi si aliqua persecutio fuerit in aliquo lo-
co fugite de ciuitate in ciuitatem. Mat. x. ⁊
ysai. dicebat in li. ethimo. qd pestis est morbus
contagiosus qui corrupto vno animali faci-
liter ad alia transit. Et sic concluditur quod
tam pestis corporalis qm spualis semper est
fugienda. qz sicut corporalis corrumpit cor-
pora: ita spiritalis .i. peccatus mortale ⁊ co-
sortium mali hominis animam. sic prophe-
ta ps. xviii. cum sancto sanctus eris. ⁊c. sed no-
tandum quod negotium dicitur tribus mo-
dis. primo quilibet actus secularis reru. vt
in capitulo. j. ne de. vel vo. ⁊c. secundo mo-
do dicitur negotium seculare. iudicium de
rebus secularibus. vbi dicitur qd clericis non
licet nisi inter clericos tantum. xi. q. j. ex his.
tertio modo dicitur qd fit inter seculares ho-
mines: quod etiam non licet clericis nisi d
his q prinēt ad iudiciu ecclesie puta decimis.
Sed clerici quod operant debeant dare re-

bus spiritalibus. sic Exo. xxx. vbi dicitur.
faciesq; altare. &c. sic in ca. xij. q. i. vbi dicitur
duo sunt genera christianorum. est enim gen^o
quod mancipatum diuino officio & deditu
contemplationi & orationi: ab omni strepi-
tu temporalium cessare conuenit vt sunt clerici
& deo deuoti videlicet conuersi. Cleros enim
grece: latine fors. inde huiusmodi homines
vocantur clerici. i. sorte electi. Omnes enim
deus in suos elegit. hi naq; sunt reges. i. se &
alios in virtutibus regentes: & ita in deo re-
gnum habent & hoc designat corona in capi-
te. Hanc coronam habent ab institutioe Ro-
mane ecclesie in signum regni quod in xpo
spectatur. Rasio vero capitis est temporalium
omnium depositio. Illi enim victu & ves-
titu contenti: nullam inter se habentes pro-
prietatem: debent habere omnia commu-
nia. Aliud vero genus christianorum vt lay-
ci: laos enim grece latine populus. licet his
temporalia possidere: sed non nisi ad vsum.
Nihil miserius est quam propter nummum
deum cotenere. Nihil felici^o est q; ppter deum
mundum ptenere. concessu e vxors ducere. causas
agere. terra colere. inter virum & vxorem iudicare.
causas agere: oblationes sup altaria ponere

sic semper decimas dare: et ita saluari poterunt: Quantum ad tertium dicendum quod sic teneantur. ut in ca. j. di. xliiij. ubi dicitur. **S**acerdos de bonis ecclesie tibi permissus est vivere: sed non ut luxurietis. hoc etiam tenet archi. in ca. statutum. de rescriptis li. vj. hoc etiam tenet dominicus. xliiij. di. in principio. sic etiam dominicus in capitulo presenti de officio ordinarij. li. vj. sic etiam. Joān. d. lignano. sic etiam abbas in cle. gratie de rescriptis. sic abbas in capi. finali de pecu. cle. etiam de proprio patrimonio. sic etiam enri. scrutator veritatis in rubrica de cle. non re. et in pluribus alijs iuribus. Et sic videoz fortassis quod periculosum sit clericari.

Sed utrum clerici teneantur ad restitutionem de fructibus ecclesie perceptis: sed male consumptis. Dicendum quod pro ista materia utile esset te videre episcopum abulen. super mat. q. lxxiiij. qui in hac materia subtiliter se habuit. inducendo illam auctoritatem numeri. xviij. quoniam dedit deus decimas filiis leui dicendo omnes decimas israeli in possessionem deberi pro ministerio quando serviunt in tabernaculo federis. Et consequenter ecclesia dat illa bona ut pauperes inde a

lantur: qz ecclesia recipit bona & elemosinās
fidelium & vult q̄ in illis expendantur. ma
xime qz ecclesia cum sit a deo instituta est op
tune ordinata: & singule res sue sunt bene dis
posite. Fructus ergo suos ad bonum finem
ordinat. qz ditari non est bonuz sed pertinet
ad auariciam: & etiam est occasio peccandi.
i. ad Thimo. vi. Qui volunt diuites fieri: in
cidunt in laqueum diaboli. Non enim eccle
sia intendit quempiam ditare: sed solum da
re sustentationem. Quod autem aliud est
ab ecclesia non est intentuz: cuz nec ipse res
posse sunt nisi ad supplendam indigentiam
nostram. Et inde vocantur vtilis. qz ad
vsum sunt. & maxime competit christianis &
potissime clericis. i. ad Thimo. vi. Est q̄stus
magnus pietas cum sufficientia: glo. i. lucrū
nostrum non est in hoc q̄ cōgregemus mul
tas diuitias: sed in hoc quod habeamus suf
ficientiaz pro necessarijs: & de reliquis pieta
tem. i. elemosinam faciamus. & subditur ibi
causa. s. nihil enim in hunc mundum intuli
mus. nec auferre quid possumus. Habētes
autem alimenta & quibus tegamur his con
tenti simus. Et sic pōdera passum scilicet qd
ecclesia non intendit clericis dare nisi neces

faría. Si autē aliqua superfuerint vult qđ
illa expendantur in vsus pauperum vt in=
nuitur. xij. q. i. in capitu. illi. ⁊ in capi. res ec=
clesie. ⁊ in capi. nulli episcoporum. ⁊ in capi=
tu. si prenotum. clerici ergo tenentur expen=
dere fructus ecclesie in pias causas ad quas
ecclesia illos instituit. si autem ecclesiastici i
alios vsus expendant peccant. ⁊ tamē quia
clerici effecti sunt domini fructuum licite ac=
quisitorum de beneficijs suis: si in alios v=
sus expendierint: etiā si sint turpes vsus trāf=
fertur dominium sicut si darent de bonis pa=
trimonialibus peccant tamen mortaliter qđ
faciunt contra ecclesie institutionem ⁊ inten=
tionem. Pro quo rogo pondera illam par=
ticulam mortaliter. Sed quia dominium
transfertur non competit repetitio. Sic in
glo. illius. c. Qui habetis. xiiij. q. v. Sed p
supra dicta materia vide Tho. secunda se=
cunde. q. clxxxv. Per totum presertim ad
septimum. Sed vtrum clerici teneātur om=
nia que sibi superfluum in eleemosynas lar=
giri? Pro ista materia vide episcopum a=
buleñ. sup. Abat. iij. q. lxxxiiij. vbi recitat opi=
niones aliquorū dicendo. Aliqđ dicūt qđ sic. ⁊
qđ mortalr peccāt nō largiēdo. qđ Luce ter=

tio dñi sup illo verbo: qui hēt duas tunicas & tunicam non habenti. dicit. glo. de duabus tunicis diuidendis dat̃ preceptū eo qđ si vna diuidatur: nemo vestitur ī dimidia tunica: & nudus remaneret qui accepit & qui dedit. Sed per largitionem vnius tunice intelliguntur ea que superfluum ad necessitatem vite. Ut patet in eadem glosa. Ergo dare superflua est sub precepto. & per consequens qui non dat illa peccat mortaliter. quod a fortiori erit in clericis. Itē quicumq; consumit qđ alterius est: tenetur ad restitutionem. Bona aut̃ clericorū pauperū sūt. vt innuit̃ ī glo. Hieron. sup Michē. ergo tenebit̃ a fortiori dare superflua pauperib⁹. & sic nō dādo peccabit mortaliter. Sed p̃ supradictis sciendū qđ liceat clerico expēdere & qđ dare teneat̃ in elemosinā. Dicendū est qđ cleric⁹ potest habere bona p̃rimonialia vlt̃ al̃s vñcūq; licite acq̃sita: & potest habere bōa eccl̃ie vel obtētu eccl̃ie acquisita: qz ista licita & honesta qz iuste acquisita. De primis bonis dicendum qđ Clericus habet potestatem liberam & plenam in illis. Quia est verus dominus & plenus dñs illorū sicut laic⁹ bonorū suorū: & quantū ad hoc licitum est. s. clerico vtire=

bus suis sicut voluerit. et ex hac parte nullum
est peccatum. potest tamen accidere peccatum ex
inordinato modo vel fine. scilicet ut intendit de fi
ne ut sicut clericus ad luxuriandum dispen
set bona sua dando illa meretricibus. vel da
do histrionibus ad laudem humanam et pro
pter delectationem ludorum suorum: nam
talibus donare peccatum est: et etiam laicis
quod alicui talium non licet dare ex hac causa
ut ait Augustinus super. Iosue. lxxxvi. di. ubi tex
tus dicit. Donare res suas histrionibus vi
tium est immane: non virtus. et scitis de tali
bus quod sit frequens fama cum laude quod lau
datur peccator in desideriis anime sue: et qui
iniqua egerit benedicetur et etiam in ca. qui
venatoribus. De modo patet: ut si supera
bundantiam vel defectum bona sua distribu
at: nam distributio bonorum pertinet ad vir
tutem liberalitatis. Ethico. iiii. consistit ta
men omnis virtus in medio et corrumpitur
per superabundantiam et defectum. Ethico.
ii. et ideo dando magis quam oportet vel ex
pendendo magis quam decet peccatum est.
etiam per defectum est peccatum: ut si non e
roget quantum. tenetur. Istis modis etiam
laicus peccat expendendo bona patrimonii

nialia vel acquisita proprijs laboribus. qz
nulla res est in qua liceat homini agere con-
tra virtutem. z ideo cuicunqz licet expēdere
bona q̄ possidet iuste z sic p̄ zc. expendendo
z quecunqz egerit. quia si egerit aliqua con-
tra virtutem peccat. verum est tamen q̄ cleri-
cus magis peccat etiam expendendo pro-
prium patrimonium quam laicus cum te-
neatur esse in maiori gradu virtutis q̄ lai-
cus. Sed pro ista materia videtho. secun-
da secunde. q. clxxxv. ad septimum z qz pa-
rū supra sit mētio illius auctoritatis. Lu. xx
ij. qui non habet gladium vendat tunicam z
emat eum. gladium. s. spiritualem qui est x̄
bū domini: de quo Ephe. vj. gladius spūs.
zc. Itē per gladiū potest itelligi passio mar-
tirij sic Luce. ij. tuam ipsius animam pertrā-
sibit gladius. Dicitur ergo cuilibet vt emat
gladium. glo. i. omnia exponat p̄ audiēdo
verbum dei. Cuilibet etiam dicitur vt ven-
dat tunicam glo. i. carnem propriam: q̄ est
tunica anime: martyrio exponatur: z ita co-
ronam martyrij sibi emat. Sed omnes sa-
cerdotes z religiosi deberēt notare illam au-
toritate z ad gala. vj. que docet ne se immis-
ceant rebus temporalibus vel secularibus

negotijis que autoritas talis est. Mihi ab
sit gloriari nisi in cruce dñi nři iesu xp̃i p̃ que
mihi mundus crucifixus est ⁊ ego mundo.
glosa. s. vt non eum teneam. quia nec ego al
liud cupio. nec ipse mundus suū aliquid in
me cognoscit: sicut dominus ait. venit prin
ceps mundi huius ⁊ in me non habet quic
q̃. Est enim sensus. mundi concupiscentie
non habent in me dominium: nec mundus
se iam mihi ingerit: quia ego cōtra eum suz
fortis: qz si homo sit datus mundo ⁊ mun
dus eum quasi viuus concupiscit. Ex quo
clarius elicietur pro multis. qz si homines se
quantur mundum: mundus tanq̃ res viua
insequitur eos. quod est valde notandum
presertim pro sacerdotibus. Sed pro dictis
⁊ dicendis nota qz omnes sacerdotes ⁊ om
nes religiosi tam diuites q̃ pauperes debe
mus considerare qz mors quandoqz adue
niet: ⁊ si tardet tamen nulli parcat. Et si ali
quis quereretur que est causa quare amamus
res temporales cuz ipse non ament nos q̃a
est contra regulā. Aristote. Ethico. viij. ⁊ ix.
vbi dicitur. omnis amor verus debet esse re
ciproc⁹ vt amo te qz amas me: ⁊ si nos ama
mus res tpales: tñ ipse res nō amāt nos. igit.

zc. Et qz amor est vis unitiua vel concretiua in rem amatam. Pro quibus vide q̄ ait Bernar. ad monialem. Dic mihi vbi sunt amatores huius mundi: q̄ pauca ante tēpora nobiscum erant: quid enim eis p̄fuit res temporalis cum eis quantū ad temporalia nihil remansit nisi caries z vermes? Quid eis p̄fuit inanis gloria: breuis letitia: mūdi potentia: carnis voluptas: false diuitie: magna familia: magna concupiscencia: vbi risus: vbi iocus: vbi iactantia: vbi arrogātia: heu de tanta letitia in quantam tristitiā: de illa magna exultatione ceciderunt in magnam ruinam z in magna tormēta. quicqd eis accidit: tibi accidere poterit. Pro quo nota auctoritatem. Abatth. viij. capi. que dicit q̄ nemo potest duobus dñis seruire. Sic dicebat Augusti. supra q̄ nemo potest simul conspiciere celum z terram. Et sic concludendo dicimus quod sacerdotes siue religiosi non debent se immiscere secularibus negotijs: Qm̄ d̄bēt orare p̄ se z p̄ pp̄lo dī. vt in cap. duo. xij. q. j. z sic Luce. xj. dī. Petite z dabit vobis. q̄rite z inuenietis. p̄ssate z apicet vobis. Petite. glo. idest orādo. q̄rite. i. opando. pulsate. s. p̄seuerādo. v̄l aliter petite. s. orādo.

querite. s. ieiunando. pulsate. s. eleemosynas
faciendo. Et sic facit auctoritas Lu. xviij. o=
portet semper orare. Et q^d dicitur hic nuper
q^d sacerdotes siue religiosi non debent se im=
miscere secularibus negotijs. pro quo vide
ca. ex merito. vj. q. j. vbi inter cetera dicitur.
Dum caput egrotat cetera membra dolent.
Item alibi. Non potest esse fidelis hominib⁹
qui infidelis est deo. Ut in ca. non potest. ij. q.
viij. Cuius littera talis est. Non potest erga
homines esse fidelis: qui deo extiterit infide=
lis. et sic nimis vulgatus est q^d capita tot sen=
sus. Et sic dicitur in capi. vtinam. lxx. di. vna
queq³ prouincia abundat in suo. Et sic vir
bonus et iustus sequitur bona et iusta: et vir
malus et iniustus mala et iniusta: quod no=
ta. Sed pro ordine orandi sciendum q^d oras
debet orare pie et perseueranter. Ath. viij.
et p se Jo. xviij. et ad salutem. Ath. xviij.
et Ath. vj. dicitur cum oratis pater no=
ster. etc. Placeat xpo redemptori nostro q^d
taliam petamus quibus mereamur consequi
vitam eternam. Amen.

¶ Finit speculum ecclesie.

sacramentis non imprimitur character. Et character est potestas per quam suscipiens sacramentum: potest aliquid facere vel recipere quod non poterat ante. Ad octauum dicendum quod quinque sunt sacramenta quod dat sacerdos. scilicet. baptismus: eucharistia: penitentia: matrimoniū: extrema unctio. Et duo sacramenta que sunt cōfirmatio et ordo dat episcopus.

Sequitur secunda pars huius operis in qua determinatur de vno quoque sacramento in speciali. Et primo de sacramento baptismi. circa quod scienda sunt nouē. Primum est quid est baptismus. Secundū est quare fit in aqua. Tertium est quod triplex est baptismus. sic in capi. firmissime. xv. q. i. et etiam in capi. firmissime de cōse. di. iiii. Quartum est quid est sacramentum tantum in baptismo: et quid est res tantum: et quid ē res et sacramentum. Quintum est que sunt de essentia baptismi et que de solēnitare. Sextum est in quibus partibus debet inungi infans: et quare in illis partibus. Septimum est quis est effectus siue utilitas huius sacramenti baptismi. Octauus est quod in hoc sacramento baptismi sunt catechismus et exorcis-

mus . Primum & ultimum est quot mer-
siones debet suscipere infans in aqua a sa-
cerdote ut dicatur baptizatus . Circa pri-
mum dicendum est quod secundum magi-
sen. lib. iij. di. iij. Baptismus est ablutio cor-
poris exterior sub forma verborum prescrip-
ta: que forma est. Ego te baptizo in nomine
patris & filij & spiritus sancti amen. Vel aliter
baptismus est causa sufficiens delens om-
ne peccatum tam originale quam mortale & ac-
tuale siue personale excepto debito . Ad se-
cundum dicendum quod baptismus fit in aqua
magis quam in alia re: quia gratia que datur in
baptismo magis assimilatur effectui aque:
quam effectui alterius rei. Quoniam sicut aqua
ista materialis & naturalis mundat macu-
las materiales & corporales: ita baptismus
mundat maculas spirituales. i. peccata ut i
paruulis peccatum originale: in adultis pec-
catum originale & mortale . Ad tertium di-
cendum quod triplex est baptismus scilicet fla-
minis: fluminis & sanguinis. Baptismus flu-
minis remouet culpam & penam & imprimi
characterem . Baptismus flaminis confert
gratiam: non semel sed pluries. Pro quo vi-
de quid dicat Augusti. in li. xix. de floribus.

iste enim baptismus fluminis non est alligatus
baptismo fluminis. Unde discipuli qui
dam loquente petro prius acceperunt spiritum
sanctum quam essent baptizati ut habetur
in actibus apostolorum. Baptismus sanguinis
facit cito volare ad celum. Ad quartum
dicendum quod ablutio exterior est sacramen-
tum tantum in sacramento baptismi. Et gra-
tia interior est res tantum et sacramentum et
res est character qui imprimitur. Ad quin-
tum dicendum quod de essentia baptismi sunt
materia: forma et intentio. Et sunt octo de so-
lemnitate. s. Sal. Oleum. Chrisma. Chri-
male. glo. Crismeras. Saliva. Lereus.
Flatus et patini. Ad sextum dicendum
quod debet ungi infans in fronte Ut pu-
blice fidem christi confiteatur. Et in ver-
tice hoc est in parte superiori capitis: Ut
agenda ab eo subtilius intelligat. Et in-
ter scapulas ut iugum Christi suavius por-
tet. Et in pectore: Ut dulci corde deus di-
ligatur ab eo. Ad septimum dicendum quod ef-
fectus baptismi est principaliter mundare a
peccato originali et ab actuali ex consequenti:
et preparare ad recipiendum alia sacramenta:
et ideo dicitur sacramentum introitus ad fidem

christi. Pro quo nota q̄ peccatum originale nihil aliud est q̄ originalis iustitie carentia seu priuatio veniens ex peccato primi parentis. sic Tho. in. iij. dist. iij. Ad octauum dicendum q̄ in baptismo sunt catechismus: et exorcismus. Et catechismus est instructio in fide quā debent tradere patrini baptizati christi baptizato. Exorcismus est coniuratio que fit in baptismo vt potestas diaboli repellatur. Pro quo nota q̄ sunt tria verba greca respondentia tribus verbis latinis. et si hoc verbum grecum baptizo corresponderet huic verbo latino lauo. Exorcizo idem est quod coniuro et catechizo grece idem est quod instruo latine. Ad nonum dicendum quod trina immersio vel vna debet fieri secundum consuetudinem. sic dicit magister sententiarum libro quarto. distinctione. iij.

Sequitur de sacramento confirmationis. Circa quod notanda sunt tria. Primum est. quid est hoc sacramentum confirmationis. Secundum est. Unde dicitur et que est eius materia et forma. Tertium est. in quibus sacramentis fit vinctio chrismati. Ad primum dicendum est. q̄ (secundum qd dicit sanctus Tho. in. vi. li. sue summe) Con

firmatio est cōsignatio facta ab episcopo cū
chrismate in fronte baptizati cū certa forma
verborum ad audacter confitendum nomē
christi. Ad secundum dicendum quod istud
sacramētū confirmationis dicitur a con qd
est simul ⁊ firmatio. onis. quia simul firmat
gratiam spūs sancti q̄ trahitur in baptismo:
⁊ ideo dī dari ad robur. Et materia hui⁹ sa-
cramēti est chrisma cōfectum ex oleo ⁊ balsa-
mo. Et forma sunt verba q̄ episcopus pfert.
s. cōsigno te signo crucis. confirmo te chrisma
te salutis. In nomine patris ⁊ filij ⁊ spiritus
sancti. Amen. Ad tertiū dicendum quod in
trib⁹ sacramētis fit vinctio chrisomatis scili-
cet in baptismo sup caput: ad designādū sus-
ceptionem in cōfirmatione. In frōte ad desi-
gnandum audaciam confessionis fidei. Et
in ordine presbyteratus in manibus ad si-
gnificandum potestatem consecrandi domi-
nici corporis sacramentum.

Quia peccatis nostris exigentibus
multi ignoranter: ⁊ alij scienter prozū
punt in hec verba asserendo talem vel talem
clericum esse publicum concubinariū. Pro
cuius declaratione queritur vtrum sacerdo-
tes habentes mulieres in domo dicātur pu

blīci cōcubinarīs: et alicui videretur ista que-
stio valde difficilis. Pro cuius declaratione
vide cap. tua et vestra de coha. cle. et mu. ma-
xime sup illo passu. Nullus audiat missam
sacerdotis quem scit concubinam indubitā-
ter habere. Et qz dicitur in textu missaz. glo.
i. etiam alia diuina officia. Dicitur etiam vl-
terius indubitanter. i. per sententiam et per
confessionē et per euidentiam facti vt. s. quia
crimen nulla tergiversatione celari pōt. Et
est tergiversatio simulatio quedam. S; tho-
mas suis quodlibet. qdlibet. xi. ar. viij. inter
cetera dicit. Attendendum tamen est quod
hoc non intelligitur de quolibet sacerdote
fornicario. Sed de publicis fornicarijs:
qui proprie dicuntur publici quando iudi-
tio et sententia ecclesie vocantur publici qd
est valde notanduz Et pro ampliori dclara-
tione vide cap. sciscitantibus. xv. q. viij. cu-
ius contextura talis est. Sciscitantibus vo-
bis si a sacerdote qui fuerit comprehensus in
adulterio: siue de hoc sola fama respersus:
debeat communione suscipere vel ne: re-
spondemus. Non potest aliquis quantum-
cumq; pollutus sit sacramēta polluere: que
purgatoria cunctarum cogitationum exis-

tunt qualiscunq; sacerdos sit. Que sancta
sunt: Loinquinari non possunt. Idcirco
ab eo vsq; quo episcoporum iudicio repro-
betur communio percipienda est: quoniam
mali bona ministrando se tantummodo le-
dunt. Sicut cerea fax accensa q; sibi detrimē-
tum prestat: alijs vero lumen in tenebris ad-
ministrat. Et tamen alijs commodum exhi-
bet: vnde sibi dispendium prebet. sumitte
ergo ab omni sacerdote intrepide. i. sine ti-
more christi mysteria: quoniam omnia in
fide christi purgantur. Fides est enim que
vincit hunc mundum. Et quia non dan-
tis sed accipientis fit. dicente beato Ihero-
nimo. ad credendum omni anime baptis-
mus est perfectus. Et in omni sacerdote
corpus christi est perfectum. qui rursus sa-
cre scripture concordans ait. priusquam au-
dias: ne iudicaueris quemquam. Atq; an-
te probationem accusationis illate: nemi-
nem a tua communione suspendas: qz
non statim qui accusatur reus est: sed
qui conuincitur criminosus. Casus de
manu sacerdotis qui ab ecclesia tollitur li-
cite sacramenta summantur.

Sequitur de sacramento eucharistie cir-
ca quod scienda sunt septem. Primus
quid est. Secundo unde dicitur eucharistia.
Tertio que sunt de eius substantia. Quar-
to que est eius materia: et que est ei⁹ forma.
Quinto quid est in hoc sacramento eucha-
ristie sacramentum tantum: et quid est res ta-
tum: et quid est sacramentum et res. Sexto
quomodo continetur christus in hoc sacra-
mento. Septimo in quot partes debet diui-
di hostia et quare. Ad primum dicendum est
quod secundum Thomam in. vi. sue summe. eu-
charistia est sacramentum charitatis tam di-
uine quam nostre. sic etiam definit Alexander.
Ad secundum dicendum quod dicitur eucharis-
tia ab eu quod est bonum et charis quod est
gratia quasi bona gratia. Ad tertium dicen-
dum quod de substantia huius sacramenti sunt
quattuor. Primum est sacerdos. Secundum
est species panis et vini. Tertium est intentio
consecrantis. Quartum est forma verborum
consecrationis. Ad quartum dicendum quod
materia huius sacramenti est panis tritice-
us: et vinum de vite: et forma sunt verba con-
secrationis: cum proferuntur a sacerdote su-
per species panis et vini cum intentione conse-

crandi. Ad quintum dicendum q̄ in hoc sacramento: sacramentum tantum sunt species panis ⁊ vini. Et res sacramenti est corpus christi mysticum. Et est sacramentum ⁊ res: corpus christi verum. Ad sextum dicendum q̄ christus totus est in hostia: ⁊ totus in qualibet eius parte: sicut potest poni exemplum in sermone qui est vnus in multis auribus. sic de ista materia etiam tractatur in capitulo cum marthe de cele. mi. Ad septimum dicendum q̄ diuiditur hostia in tres partes: propter tres personas sancte trinitatis. Sed quid significet vnaqueq̄ istarum trium partium vide versum qui docebit te. Frangitur tres in partes: tincta beatos. Pars siccata viuos notat. seruata sepultos.

Preclara reuelatio de sacramento altaris quam dominus reuelare dignatus est fideli seruo suo Guillelmo regi Scotie viro religiosissimo. ⁊ est sequens.

Vos qui gloriamini in dño: ⁊ exultatis in preconijs laudis eius venite ⁊ audite ineffabilia secreta: que de sapientie sue thesauris proferens iesus christus digna

tus est reuelare mortalibus. Qui licet per gratiam suam plene innotuit illis: quos in fide edocuit se in sacramento altaris quod a fidelibus sumitur: eundem ipsum esse verum deum verumque hominem qui sine labe de intemerata virgine carnem sumpsit: quia tamen iuxta quod apostolus ait: non in omnibus est fides. Et plerique etiam fideles quamuis hoc simpliciter credant: vix tamen capere preualent intellectu. ad solidandas in fide credentium mentes: ad deserendam omnem altitudinem extollentem se aduersus Scientiam dei: Pius Iesus christus infirmitatis humane conditionem clementer miserans quid excellentie. quid virtutis. quid glorie sacramentum altaris in se contineat: Guillelmo regi Scocie mirabiliter patefecit. Et quamuis alijs nonnullis fidelibus prout comperimus vel per mutationem hostie in carnem christi: vel etiam quandoque in puerum eiusdem sacramenti veritas sit ostensa: nunquam tamen legimus vel audiimus quod alicui a deo plene ac lucide totum sacramentum altaris effulserit sicut memorato regi demonstratum est in spiritu dum dormiret velut ex sequentibus apparet. Narratio rei. ¶ Nam cum

idem rex die quadam tardius surrexisset: et
officiales curie propter vanas occupatiões
quas habebāt audire missas celerius vellēt:
clericos regalis capelle que a thalamis re=
gis paululum est seiuncta: vt eis prius quā
rex surgeret celebrarent precibus induxerūt.
Indato igitur sacerdote et clericis prepara=
tis dum ad dicendam confessionem coram
sacris altaribus essent humiliter inclinati: vi=
sum est regi per somnium se eidem confessio=
nem interesse. Qua per dicta ceterisque officiis
ex more peractis vsque quo et hostia est obla=
ta: intuens rex vidit a loco quo sacerdos ho=
stia sup corpale posuerat columnam eximie
claritatis exurgere. que vt ipsi videbatur pe=
netrato capelle culmine aere celoq; diuiso i
ipso throno diuine maiestatis verticez attol=
lebat. Sub ipsa colūna cernebat sedere iux=
ta hostiam speciosum pre forma filijs homi=
num in forma pueri. Cuius decoris gloria
tanta erat: vt in eius comparatione solaris
claritas nulla esset. Reflectens autē prefat^{us}
rex oculos ad sacerdotem qui tātis preerat
mysterijs: vidit eū subito in lucidissimi chris=
tali specie trāsformatū. q̄ sacerdos cū ad faciē
dū sup hostia crucis signū post oblationē bra

chium eleuasset: humiliato erga eum capi-
tesuo maximus ille puer signum ipsum ex-
cipere videbatur. hec tanta tamq̃ stupenda
rex attonitis oculis intuens: vehemētissime
mirabatur. Igitur postq̃ ad tertiā repetitio-
nem agnus dei mysterium misse per ductus
est: eleuatis oculis rex vidit erectum puerū
sacerdoti pacis osculum porrigentem. At v-
bi perceptionis appropinquauit hora qua
debet sacerdos suscipere corpus christi (qđ
est auditu terribile. credibile tamen secundū
quod ait Augustinus quia nos incorporā-
mur eum ⁊ incorporamur ab ipso) puer sa-
cerdotem comedere visus est. Et sacerdo-
tem nihilominus integrum pmanere. Ver-
ba augustini sunt vt dictū est crede ⁊ mādu-
cabis me. Non ego mutabor in te. s; tu mu-
taberis in me. In quo Rex vltra quam cre-
di valeat stupefactus ⁊ ad sacerdotem voce
trepidanti exclamans. Quid est (inquit) qđ
tu non suscipis corpus christi? cui sacerdos.
q; vt cernis ipse me incorporat sibi. Proti-
nus Rex ad eū. Et quis est ipse tantus pu-
er tantaq̃ inefabili gloria laureatus? Ad
quem sacerdos. Hic est inquit dominus me-
us ⁊ tuus etiam o Rex. Nam Rex regum

est ⁊ dominus dominantium Rexq; omni-
um seculorum. Prostratus igitur Rex con-
tinuo coram eo. vt sui miserere suppliciter
precabatur. Quem cum puer obliquo pri-
oculo respexisset: et rex humiliter ab eo que-
reret si posset obtinere misericordiam apud
eum. Respondit puer piissimus. impetrabis.
Insistente vero rege precibus indefessis vt
ei benedictionis sue gratiam largiretur: ele-
uata puer dextera benedixit eum dicens. Be-
nedictus sis tu a patre meo ⁊ a me ⁊ a spiri-
tu sancto. qui a patre ⁊ a me procedit. Sicq;
cum sacerdote suo per memoratam colum-
nam celorum sublimia petens episcopum
cum omnibus quorum in officio misse fa-
cta fuerat memoria paterne maiestatis ocu-
lis presentauit. Et sub eodem memento sa-
cerdos ad terram visus est redysse. Comple-
to itaq; sacramento excitatus rex ad vocem
vnius ex clericis: dum sacerdoti post dñs vo-
biscum ⁊ cum spiritu tuo resonantior in vo-
ce q̃ ceteri respōdisset: cepit ea q̃ viderat mē-
te sollicita pertractare Gaudensq; in dño sup
his vehemēter benedicebat ⁊ collaudabat de-
um altissimū q̃ sibi tāta mysteria dñmōstra-
rat. Nulli tñ ea pandere voluit q̃ ad usq; ppē

dere potuit. Quis nam esset sacerdos cui ta-
lia contigerint qui non diceret. A domino
factum est istud ⁊ est mirabile in oculis nos-
tris ⁊ alia huiusmodi: hec pro vt sūt expre-
ssa retulit dominus Salterus venerabilis
glasconensis episcopus domino Arnaldo
cisterciensi abbati ⁊ quibusdam alijs religio-
sis in domo cisterciensi: dum reddireta consi-
lio generali Innocentijs pape quarti. A qui-
bus quidam monachus Cisterciensis sitien-
ter ea percipiens. i. maximo cum desiderio:
ad honorem domini nostri iesu xpi ⁊ ad de-
uotionem excitandam legentium cordibus
curauit scripture cōmendare. Credētes ista
⁊ pro eo qui ea scripsit orantes: paces ⁊ be-
nedictionem quam felix rex iste promeruit
⁊ ipsi accipere mereātur per omnia secula se-
culorum amen.

Sed pro supradictis vide qd dicat Au-
gusti. in ps. xlv. super particula deus se-
det super sedem sanctam suam. glo. q̄ tūc p-
mittebatur futurum nunc impletum agnos-
citur ⁊ tenetur. deus sedet super sedem sanc-
tam suam. Quando sedes eius sancta ē for-
sitam celi ⁊ bene intelligitur. Ascendit enim
christus sicut nouim⁹ in corpore: in quo cru-

cifixus est: et sedet ad dexteram patris idest
ad equalitatem patris. inde eum venturuz
expectamus ad iudicandos viuos et mor-
tuos scilicet tam bonos q̃ malos homines.
Sedet super sedem sanctam suam. celi sunt
sedes sancte eius. Quid et tu esse sedes ei⁹ no-
li putare te non posse esse. Para illi locum
in corde tuo: qm̃ veniet et libeter sedebit. Ipe
certe est dei virtus et dei sapientia. Et quid di-
cit scriptura de ipsa sapientia? Anima iusti:
sedes sapientie. Si ergo anima iusti sedes ē
sapie: sit aia tua iusta: et eris regalis sella sapiē-
tie. Et re vera fr̃es oēs homines q̃ bene viuūt:
q̃ bene agūt secūm charitatē piā puerfantur.
Nōne de⁹ in illis sedet et ipse iubet et obtēpat
anima sedenti in se deo et ipsa iubet mem-
bris? Anima enim tua sancta iubet mēbro
tuo quo moueatur pes: Quo manus
Quo oculus: Quo auris et sic de singu-
lis. Et sic iubet ipsa anima sancta mem-
bris tanquam famulis suis. Sed et ipsa
seruit interius insidenti sibi domino suo.
Non potest inferiori se bene imperare: Nisi
superiori se non fuerit dedignata serui-
re. Et sic deus sedet super sedem sanctā suā.
Itecaugu. ybi supra. Et sic tu si sapiēs fueris:
l2 iij.

istorum memor eris. et sic ista sunt verba valde notanda: quoniam verba aurea. Et sic pro dictis et multis alijs nota quid dicatur **Esaias**. xxxviii. et est In diebus illis egrotavit **Ezechielis** usque ad mortem: et introiit ad eum **Esaias** filius **Amos** propheta: et dixit ei. hec dicit dominus deus. Dispone domui tue quoniam morieris tu et non viues. Et sequitur. Ego adiciam super dies tuos quindecim annos. glo. Ista fuit prophetia diffinitionis: quod est quoniam fit reuelatio prophete alicuius futuri pro ut est in dispositione diuina et eius prescientia: hoc infallibiliter impletur. quia diuina prescientia est immutabilis. prophetia autem supraposita qua dixit **Esaias** morieris tu et non viues: fuit prophetia comminationis: que est quando reuelatur aliquod futurum non pro ut est in mente diuina: sed pro ut est in causis inferioribus. quoniam in deo consilium non mutatur id est cognitio dei. sed bene quandoque opus ut ait **Augustinus**. li. de floribus. Et sic erat de infirmitate **Ezechie**. que erat incurabilis per naturam: non tamen per hoc excludebatur quin diuina virtute curaretur. et ideo talis prophetia non semper adimpletur. Et pro dicta materia vide capi. incommutabilis. xxii. q. ii. ubi in

ter cetera dicitur. Si penitentiam egerit gēs
illa a malo suo: agam ⁊ ego penitentiam a
malo quod cogitavi vt facere ⁊ ei. Cogitavi.
glosa. i. video ⁊ cogitasse. Et episcopus Abu
lē. dicit hic morieris tu. id est peccata tua pe
tunt pro presenti te mori. quod nota. Et sic li
citur est cuiusq; audire vt ait Sapi. pro
uer. i. sapiens audiens sapiētior erit. Et hie
roni. in probe. bib. ait. Habet nescio quid la
tentis energie viue vocis actus. vox magis
tri in aures discipuli fortius sonat.

Incipit sermo fratris Augustini
de Leonissa.

Et sic frater augustinus de Leonissa in
sermo diui Joā. euangeliste inter ce
tera dicit verba sequentia. quem sermonem
fecit in concilio Basiliensi anno domini mi.
ccc. xxiiij. Et fuit thema facies aquile desu
per. Eze. i. Et sic inter cetera dixit. Secundo
contemplemur de illis quattuor animalib;
⁊ ipsorum situationem vt dicit Ezech. 2c.
Illa erant situata ⁊ posita in circuitu cuius
dam electi. per electum intelligo dei filium
pro nostra redemptione ab eterno electum.
qui elegit nos in ipso ante mundi constitu
tionem. vt essemus sancti ⁊ immaculati in

conspectu eius ⁊ in mundum veniens per in-
carnationem infima mundi elegit: vt confū-
deret fortia. Stat autem in medio quattuor
animalium: quoniam fuit homo in sua in-
carnatione. fuit bos in sua passione. fuit leo
in sua resurrectione. ⁊ fuit aquila in sua ascē-
sione. Homo est enim rex omnium creatura-
rum. Leo omnium bestiarum. bos omnium
iumentorum. aquila omnium avium. Chri-
stus vero de regali pro genie ortus est rex re-
gum ⁊ dominus dominantium. qui compa-
ratur electo auro ⁊ argento composito. quo-
niā eius persona constat ex auro ⁊ ex argēto
humanitatis. In cuius circuitu sunt quat-
tuor animalia: qm̄ hac intentione quattuor
euangeliste scripserunt euangelium vt toti
mundo ostenderent xpm̄ esse verum deum
⁊ hoīem. quorum euangelica dicta intuens
sanctus Efrē monachus in quodam ser-
mone quem fecit de transfiguratione istius
electi sic ait. Si nō erat deus: Gabriel quem
dñm vocat? Si non erat hō: quem Maria
i vētre gestabat? Si nō erat de⁹: Helisabeth
quē salutabat? Si nō erat hō: in p̄sepe quis
iacebat? si nō erat de⁹: magi quē adorabāt? si
non erat homo Ioseph quem circūcidabat?

Si non erat deus : Columba quem protes-
tatur : Si non erat homo : Joannes quem
baptizabat : Si non erat deus : mare ⁊ ven-
ti cui obediebant : Si non erat homo : In
navi quis dormiebat : Si non erat deus :
Peccata quis relaxabat : Si non erat ho-
mo : In deserto quis esuriebat : Si non
erat deus mortuos quis suscitabat : Si
non erat homo : Libos quis sumebat : Si
non erat deus : latroni paradysum quis do-
nabat : Si non erat homo : In cruce quis
pendebat : Si non erat deus : sol lucem
propter quem deponebat : Si non erat ho-
mo : In sepulchro quis iacebat : Si non
erat deus : Die tertia quis resurgebat : Si
non erat homo : Thomas quem palpa-
bat : Si non erat deus : In celum quis as-
cendebat : Si non erat homo : cicatrices
christi quis ostendebat : Et sic de singu-
lis . Igitur quia verus deus est : Pro-
pria virtute super omnem creaturam as-
cendit . Quia verus homo est : Licatri-
ces ⁊ vulnera pro nobis patri ostēdit : pma-
xime vuln^o lateris de quo null^o euāgelista
loquit^r ardētissime nisi Joānes . vt merito di-
cat^r facies aq^{le} dⁱsup . tertio p^{te}plemur dⁱ illis

quattuor animalibus: ipsorum descriptionē attē
dētes. Quilibet nāq; ipsorum describit a pphe
ta Ezechie. cū quattuor pedib⁹ ⁊ cū quattuor ma
nib⁹ ⁊ cū quattuor pēnis ⁊ cū quattuor facieb⁹, p
pedē intelligo affectionē. Per manū opera
tionem. Et per pēnas contemplationē. Per
faciem discretionem. Quattuor erāt pedes.
qm̄ prelati quattuor debent habere affectio
nes. Quarum due sunt de presenti: ⁊ duo de
futuro. De presenti sunt gaudium ⁊ dolor. s;
de futuro sunt spes ⁊ timor. Gaudium est de
bono: dolor de malo. Timor de supplicio:
spes de premio. Ambulate ergo cum pede
gaudij ad meritum: cum pede doloris ad o
licitum. Etiam cum pede doloris ad infernū:
cum pede spei ad paradisum. Qm̄ spes est
certa expectatio future beatitudinis ⁊ que
dam mentis audacia de largitate dei cōcep
ta habendi vitam eternā per bona merita.

Sequitur de sacramento penitentie. Cir
ca quod scienda sunt septem. Primus
quid est penitentia. secundum unde dicitur.
Tertium que est eius materia ⁊ que est eius
forma. Quartum quid est sacramentum tā
tum in sacramento penitentie. Quid res tā
tum. ⁊ quid sacramentum ⁊ res. Quintum

quot sunt partes vere penitentie. Sextum
que sunt conditiones vere confessionis. S. o
timum est cui debet fieri confessio. Circa p. i
mum dicendum est qd sicut dicit magister sen
tentiarum libro. iij. di. xiiij. Secundum Au
gustinum. penitentia est quedam dolentis
vindicta puniens in se quod dolet se comisi
sse. Ad secundum dicendum qd penitentia
dicitur a puniendo qua quis punit illicita q
comisit. Ad tertium dicendum qd materia hu
ius sacramenti est penitens. Forma sunt ver
ba absolutionis. s. ego te absoluo &c. que pro
fert sacerdos cum intentione faciendi quod
ecclesia instituit. Ad quartum dicendum qd
actus exterior exercitatus a confessore & a pe
nitente est sacramentum tantum. Res tan
tum est remissio peccati. Res autem & sacra
mentum est penitentia interior. Ad quintum
dicendum qd partes vere penitentie sunt tres
s. contritio. confessio. & satisfactio. Et quavis
complementum peccati potest esse in actu cor
dis solius vel cordis & oris in simul vel om
nium trium in simul. s. cordis oris & operis: tñ ad pfect
tionem peccati debet esse omnium horum trium aggregatio
si assit facultas. qd absolutio qd datur in penitentia est
permanens. Ad sextum dicendum qd conditiones de co

cessionis sunt iste. s. q. confessio debet esse simplex. pura fidelis. frequens. nuda. discreta. libens. verecunda. integra. secreta. lacrimabilis. accelerata. fortiter accusans. et parere parata. Ad septimum dicendum quod confessio debet fieri sacerdoti habenti claves. quod claves sunt scientia discernendi et potestas ligandi atque soluendi. per que penitens absoluitur a peccato et restituitur ecclesie et reconciliatur christo et donis spiritualibus et de filio diaboli efficitur filius dei. hec sanctus Thomas li. vi. summe. capi. xx. Sed pro declaratione vniuscuiusque particule supradicte vere confessionis vide summam antonianam in tractatu confessionis. Multa alia sunt dicenda circa confessionem: sed in tractatu quem fecimus de confessione sunt determinata. Tho.

Sequitur de sacramento extreme unctionis circa quod scienda sunt sex. primum quid est. secundum quando institutus est. Tertium quid est in hoc sacramento sacramentum tantum. Est quod est res tantum. et quod sacramentum et res. Quartum quod est forma eius et materia. Quintum in quibus partibus corporis debet fieri unctio. Sextum quod est eius effectus. Circa primum dicendum est quod extre

ma vinctio ē sacramentum ex vinctiōe per
oleum sanctificatuz facta: conferens infirmis
remedium contra peccati reliqas. ⁊ si expe=
diat alleuationem ferēs infirmitati. Ad se=
cundum dicen dum est quod institutum est
Jacobi. v. Quando christus misit vngere ⁊
sanare infirmos. Ad tertium dicenduz q̄ sa=
cramentum tantum in extrema vinctiōe ē
vinctio olei benedicti exterior. ⁊ res tantum
est effectus duplicis sanitatis. ⁊ sacramentū
⁊ res est vinctio interior iocunditatis ⁊ leti=
tie ex peccatorum remissione. Ad quartum
dicendū. q̄ materia hui⁹ sacri est oleū olīua
rū bñdictū ab ep̄o. Et forma sunt v̄ba q̄ di=
cit sacerdos. s. p̄ istā sanctā vinctiōē ⁊ suā p̄u=
ssimam miam. ⁊c. Ad quintuz dicendum q̄
ōbet fieri secundum consuetudinem in ocu=
lis. in naribus. in ore. in manibus. in pedi=
bus. in auribus. in pectore. in lumbis in vi=
ris ⁊ i mulierib⁹ i renib⁹ vel i vmbilico. ⁊ mu=
tilato aliq̄ mēbro ōbet inūgi i loco illi⁹ mēbri
vel mēbrozū. Ad sextū dicēdum ē q̄ effect⁹
hui⁹ sacramēti ē pctōz venialiū remissio: ⁊
xtutuz ampliatio. ⁊ sic d̄r. Jaco. v. Infirma t̄
aliq̄s i vobis iducat p̄sbyteros eccle: vt o=
rent sup̄ eum: vngētes eū oleo i noīe dñi: q̄a

vt dicit glo. de appel. in capi. qua frōte. q̄ ho-
mo propter peccatum citius mori p̄sumitur.
sic. xj. q. iij. in cap. episcopi. z. xij. q. j. ca. ij. z.
xxij. q. iij. ea vindicta. Et glo. ordina. super
verbo. thematis dicit q̄ multi propter pecca-
tum plectuntur morte corporis. Hinc est q̄ sal-
uator p̄ouidens de remedio contra pecca-
ta hominum sanorum vt de penitētia: pro-
uidere etiam dignatus est d̄ remedio con-
tra peccata hominum infirmorum vt de ex-
trema vnctione. per quam quidem peccata
venialia dimittuntur: z etia; infirmitas cor-
poris interdum alleviatur. Unde sequitur
in themate. Et oratio fidei saluabit infirmū:
z alleviabit eum dominus. glo. interlinealis
i. si contigerit eum mori: z sic dimittentur ei
peccata z bene hoc expressum est in aposto-
lis. de quibus dicitur. Marc. vj. q̄ vngebāt
oleo multos infirmos z sanabantur: q̄ utiq̄
fit virtute huius sacramenti z non alia sim-
plici vnctione. nam apostoli tunc vngentes
conferebant hoc sacramentum a xp̄o eius p̄-
cepto. Unde dicit Nico. de li. super Marcū
vbi supra q̄ ex eo q̄ apostoli sic vngebant:
patet q̄ vnctio extrema q̄ est infirmorum: fu-
it a christo instituta quod est contra multos

dicētes q̄ Jacobus apostolus in verbis pre-
missis eum instituisset: quod falsum est cum
nullus apostolus aliquod sacramentum in-
stituere potuit: sed bene publicare potuit in-
stitutum. Et hoc fecit Jacobus in verbis pre-
missis nostri thematis dicens infirmat̄ quis
in vobis &c. Unde dicit Thomas in quarto
di. xxiij. q. j. arg. iij. q̄ omnia sacramēta chri-
stus instituit per se. Sed que sunt difficiliora
ad credendū illa per se promulgauit. Alia
autem seruauit apostolis promulganda si-
cut extremam vunctionem & confirmationem
Unde per ista verba thematis nostri a Ja-
cobo fuit istud sacramētum promulgatum
& non institutum. Diffinitur autem extrema
vinctio sic secundum Scotum vbi supra. Est
vinctio infirmi hoīs facta in partib⁹ determi-
nati corporis: cū oleo p̄secrato ab episcopo:
ministrata a sacerdote certa verba cum intē-
tione debite proferēte ex institutione diuina:
efficaciter significās curationem venialium:
Ex qua diffinitione satis patet euidenter a
quo debeat istud sacramētum conferri: & ex
qua materia & sub qua forma. De quibus p̄
ordinē est vidēdū. Et primo sciēdum est qđ
materia hui⁹ sacramēti vt dictū est: est oleū

oline ab episcopo consecratū. Et nō est oleū
balsamī sicut in confirmatione. Cuius ratio
est quoniam qui habet exire de via. i. de vi-
ta mortali: non oportet q̄ habeat odorē bo-
ne fame que per balsamū designat̄. sed suffi-
cit ipsum habere bonam conscientiam. Nec
potest hoc sacramētum cōferre vel ministra-
re nisi fuerit sacerdos: z si alius confert nihil
facit. vnde in diffinitione dicitur. a sacerdo-
te ministrata. Secūdo sciēdum est de forma
huius sacramenti. que est septuplex. s. ad se-
ptem vñctiones principales. Circa qđ scien-
dum q̄ in quibusdā ecclesijs dicitur ista for-
ma in collatione hui⁹ sacramēti. Vngo ocu-
los tuos oleo sanctificato in nomine patris
z filij z spiritus sancti amen. Similiter vngo
nares zc. Et consequēter vngo labia. man⁹
z pedes zc. Sed in rei veritate ista verba nō
sunt vera forma huius sacramenti sed bene
sunt dispositio ad formā. Forma autem hu-
ius sacramēti vera hec est. Per istam sanctā
vñctionem z per istam sacratissimam bene-
dictionem indulgeat tibi dominus quicqđ
deliquisti per visum. Similiter resumendo
super aures/nares/labia/manus/z pedes.
Licet autem in hoc sacramento fiant multe

unctiones: vltima tamen vnctio scilicet que
fit in pedibus est forma respectu omnium
precedentiū: ⁊ agit in virtute oīum. Et ideo
in vltima unctione gratia infunditur: que
effectum sacramenti prebet. Unde secundū
Thomam in. iij. dist. xxiij. Si iam aliquē
partes essent incepte ⁊ presbiter deficeret si-
cut contingit in pestilētia quod factum est:
non debet iterari: sed unctiones que restant
per aliū sacerdotē debent cōpleri. Sint ergo
presbiteri cauti: vt decetero corrigant libros
suos ⁊ agēda. in qbus cōmuniter habēt for-
mam sacramenti huius per illa verba. vngo
oculos tuos vel nares tuas ⁊c. Istud enim
sacramentum confertur per modum suffra-
gij secundum Tho. et ideo datur per solam
orationem ⁊ per verba optatiui modi. Un-
de dixit Iacobus in verbis thematis. In-
ducāt presbiteros vt orēt pro eo. illa xpo ver-
ba vngo oculos tuos ⁊c. non sunt de substā-
tia sacramenti: sed de bene esse secundū Pe-
trum de Tharā. di. xviij. ⁊ Tho. in. iij. q. iij.
arti. ij. Quibus autem hoc sacramentum cō-
ferendū sit. R. dicendū. q solū est dādū infir-
mis ⁊ nūq̃ sanis. nihil enī efficit eis ⁊ hoc
patet ex diffinitione pri^o data in qua dicitur

¶ hoc sacramētum est infirmi hominis. nec
debet dari infirmis istud sacramētum ex pe
riculo exterioris violentie puta armorū: vel
submersionis secundum doctorem subtilem
in quarto. distin. xxiij. Et ex hoc soluo vnus
dubium. De quo cum audirem sententiarū
libros: dubitabatur a lectorib⁹ ⁊ a formatis
baccalaris sacre theologie. an hoc sacramē
tū extreme unctionis valeat vulneratis vel
submergendis: patet q̄ nō. Dico enim pro
babiliter q̄ si quis est vulneratus ⁊ ex vul
nerib⁹ inflictis incidit in infirmitatē lōgam:
ex qua desperatur de vita eius: puto q̄ sit ei
sacramentum dandū si alias recenter vulne
rato: ⁊ iam decedēti nō sit dandum. similiter
suspendēdo vel submergēdo nō est dandum
quoniam illi non dicuntur infirmi neq̄ mo
runtur ex defectu nature: sed ex euētu fortu
næ secundū Petrū. Item hoc sacramētū nō
debet dari pueris furiosis ⁊ amentibus: qui
prius nō petierūt hoc sacramētū. Si quis
tamen senio deficeret subito in articulo mor
tis potest ei hoc sacramētum extreme unctio
nis dari. Sed tamen adultis vsū rationis
habētibus nō dat nisi petāt specialiter. Sed
tū qui in vita sua habuit bonū propositum

omnia sacramenta sibi uecessaria vel utilia
suscipiendi: etiam si amitteret loquelam vn-
gatur in nomine christi. Nō debet etiā quis
iniungi sepius in eadem infirmitate: nisi ea-
dem infirmitas vltra annū protrahatur: ita
quod in vno anno in eadē infirmitate nul-
lus bis inūgatur. ne sacramentū istud vile-
scat. Iteratur tamen hoc sacramētum in di-
uersis infirmitatibus vel in eadē recidiua:
quia nō habet effectū perpetuū eo quod sa-
nitas mētis ⁊ corporis que sunt eius effect⁹
reiterari possunt ⁊ amitti ⁊ recuperari. De-
bet autē fieri vinctio extrema super organis
quinque sensuum corporaliū: qui sunt quasi
prime radices peccādi. Unde oculi vngunt
propter vīsum: quo peccam⁹. Aures ppter
auditum. nares propter odoratum. Labia
propter gustum. manus propter tactum. pe-
des vero propter vim motiuā quod non est
de necessitate. Cor autem nō vngatur que-
niam est principiū immediatū vite ⁊ remo-
tum actionis neque genitalia propter immū-
diciā ⁊ reuerentiā sacramēti: nec lingua pro-
pter abhominatiōē. Itē secūdum Thomā
mutilati inūgi debēt quāto ppinquius pos-
sint circa partes que inūgi debuerant. quia

Quis non habent membra tamen habet po-
tentias que illis membris debentur saltē in
radice: et ideo interius peccare possunt pe-
que ad eos pertinent et effectus extreme vn-
ctionis secundū Tho. est quedā sanitas spi-
ritualis que datur contra quā debilitatē vel
ineptitudinē: que in nobis relinquitur ex pctō
actuali vel originali cōtra quā debilitatē hō
roboratur p hoc sacramentū. Et quia hoc ro-
bur seu fortitudinē grā facit: secū nō cōpati-
tur peccatū ideo ex cōsequēti si inuenit pec-
catū aliquod veniale vel mortale oblitum
quo ad culpam tollit: dūmodo nō ponatur
obex ex pte recipiētis. Secundarius autem
effectus eius est corporalis sanitas. Sed di-
ceres quare non semper homo infirmus vn-
ctus surgit de infirmitate sed sepius moritur?
R. q̄ cum isto sacramēto sanitas est effectus
secundarius. et ideo non datur nisi secundū
quod expedit ad sanitatem spirituales q̄
tunc semper eam inducit dūmodo nō sit im-
pedimentum ex parte recipiētis. Unde pa-
tet q̄ si vinctus in extremis non surgit ab in-
firmitate illa per illam unctionem: signū est
q̄ sanitas corporalis est sibi nociua et vult
de^o potius euz sic habere infirmū q̄ sanum.

Vel signū est q̄ infirm⁹ non bene dispositus
est in cōscientia: ita q̄ adhuc aliquod habet
impedimentū quod impedit ne sanitas cor
poralis sibi restituatur. alias raro fallit. In
hoc enim sacramēto vinctio exterior est sacra
mētū s; res sacramēti est sanitas corporis et
aie. Res autē ⁊ sacramētū est vinctio spūalis
interior. i. mētis iocūditas vel solatiū. Pōt
autem sacerdos hoc sacramētū extreme vn
ctionis p̄ferre vel ministrare cū vno clerico:
q̄ sibi respōdeat ad orationes ⁊ ad psalmos
qui ibi dicūtur. Si tñ caret clerico potest so
lus expedire totū secūdū Guillel. ⁊ Hostiē.
Si autē vngitur sacerdos: nō est opus cleri
co qui respōdeat ad p̄s ⁊ oratiōes: sed ipse
met respondeat solus dicēs cū dicitur in leta
nia sancta maria ora pro me ⁊ cetera. simili
ter cū dicitur a morte perpetua: respōdeat li
bera nos dñe. Nec vngātur sacerdoti man⁹
in palmis interioribus: qm̄ ibi vncte sunt p̄
episcopū in ordinibus. Sed exterius vngā
tur in superficie. de hoc tamen nō est magna
vis qualitercūq̄ faciat: sed tñ illud securius
est ⁊ tutius: p̄tica hui⁹ sacramēti est faci
lis. Nam p̄mittit sacerdos primo veniēs
in domū infirmi septē psalmos p̄niales cū ⁊

letania. demum querit ab infirmo si postu-
lat sacram unctionem. Tercio dicit orationes
positas in libello ad hoc congruas. Quarto
ungit euz forma supradicta. Quinto tergit
cum stupa canabis: vulgariter canamo: vel
lini loca uncta et projicit in ignem. Sexto la-
uat manus sale et aqua. et similiter projicit ad
ignem. Septimo alligat loca illa mudo pa-
niculo usque ad tertiam diem: que tertia die co-
burentur. Octavo relinquit lignum passio-
nis christi in cuius virtute istud sacramentum
sicut et alia habent virtutem sanatiuam ani-
me et corporis. Sed per ampliori declarati-
one istius sacramenti extreme unctionis vide ma-
gistrum sententiarum in. iiij. distinc. xxiij. et sic
Tho. in solutione secunde. q. ad primum. cu-
ius verba sunt. Ad primum ergo dicendum
quod quilibet infirmitas augmentata potest mor-
tem inducere. Et ideo si genera infirmitatum
pensentur: in qualibet egritudine hoc sacra-
mentum potest dari quod apostolus hoc non
determinat. Sed si pensetur infirmitas: mo-
dus: status: non semper debet infirmatibus
hoc sacramentum extreme unctionis dari. Et
sic hoc sacramentum extreme unctionis non
debet dari omnibus precipue furiosis amen

tibus qui possent irreuerentiam sacramēto
per aliquam immunditiā facere nisi: habe-
rent lucida interualla: in quibus sacramen-
tum recognoscerent: et sic eis in statu illo con-
ferri posset. Et dicuntur lucida interualla. s. in
tempore sanitatis. Et i articulo supradicto
iiij. sen. distin. xxiij. ad. v. in solutione quar-
te. q. dicitur. vnde sicut eucharistia nō debet
dari pueris. s. non determinantibus. i. decer-
nentibus inter cibum spirituale et corpora-
lem: ita nec talibus debet dari sacramētum
extreme vnctionis. sic Tho. vbi supra. in. iiij.
dist. xxiij. ad. v. qđ nota qm̄ quotidie acci-
dere potest. Et sic sacramētū extreme vnctio-
nis non debet dari alicui nisi semel in anno:
quod est verum nisi infirmitas iteretur. quo-
niam tunc totiens quotiēs infirmitas iterat
poterit hoc sacramētum iterari. Et nō debet
hoc sacramētum extreme vnctionis dari nec
administrari nisi illis qui secundū apparen-
tiam sunt magis p̄pinqui morti q̄ vite cor-
porali secundū estimationem hominū vt di-
ctum est. Pro quo vide Tho. suo. iiij. distin.
xxij. ad quartū in solutione. ij. argumē. cu-
ius verba sunt. ad. ij. dicēdum q̄ illud quod
est secundū estimationem hominū extre

mun: quandoq; secundum rei veritatē non est extremum. Et sic dicitur hoc sacramentū extrema unctio: quia non debet dari nisi illis: quorum mors naturalis est propinqua secundum existimationem hominum. et sic vide. capi. cum nonnunq; de pe. et re. vbi dicitur nonnunq; infirmitas corporalis ex peccato proueniat.

Sequitur de sacramento ordinis et sciēda sunt octo. Primum quid est ordo. Secundum quot sunt ordines: et quot sunt maiores et qui minores: et quare maiores dicuntur maiores: et quare minores dicuntur minores. Tertiū quot et que sunt de substantia huius sacramēti. Quartum quid est in hoc sacramento ordinis sacramentum tantum et quid res. Quintum que etas requiritur in ordinādis tam in minoribus ordinibus quā in maiorib;. Sextum q̄ impediūt ordinādum licet nō habeat culpā: sed nō sine causa. Septimū qñ christ⁹ exercuit istos ordines. Octauum que sunt officia et actus istorum ordinum siue ordinatorum. Circa primum dicēdum q̄ secundum magistrum sentētia. distin. xiiij. et secundum hugo. est signaculum quoddā in quo et per quod spi-

ritualis potestas seu officium tribuitur ordi-
nato. Ad secundū dicēdū q̄ quāvis iuriste
ponant nouem ordines secundum nouem
choros angelorū: tamen theologi ponūt se-
ptē secundum dona spīritus sc̄i: q̄ sunt ho-
stiariatus: lectoratus: exorcizatus: accoli-
tatus: subdiaconatus: diaconatus: ⁊ p̄sbyte-
ratus. Et quattuor primi sūt minores quia
min⁹ accedunt ad ordinē p̄sbyterat⁹. Ad ter-
tium dicēdum q̄ de substātia hui⁹ sacramen-
ti sunt sex. Primū est potestas ordinātis. qz
oportet vt sit episcopus. Secundum est ma-
teria: vt vinctio cum oleo ⁊ balsamo in mani-
bus sacerdotum. Tertium est forma verbo-
rum q̄ diuiditur seu distinguitur secundū or-
dines qui recipitur. Quartum est sexus. qz
mulier nō recipit characterem ordinis cum
non sit capax dicti ordinis rōne sex⁹. Quin-
tum est propria intentio. Sextum quod or-
dinandus sit baptizatus ⁊ confirmat⁹. Ad
quartum dicendum quod sacramentū tan-
tum in sacramēto ordinis: est visibile signū
quo potestas ordinati ostendit̄. Res tamen
est gratia q̄ confertur digne recipiētī: res ⁊ sa-
cramentum est character q̄ imprimitur. Ad
quintū dicēdū quod minores ordines ante

annos discretionis suscipi et conferri possunt
si necessitas est. idoneitas. et spes profectus
et secundum quod dicitur in cle. de etate et
quali. ordi. capi. i. ordinandus in subdiacono
num debet esse. xviij. annorum. In diaconum
vero debet esse. xx. annorum. In sacerdote
xxv. annorum. et sufficit attingere annum. xxv
In episcopum. xxx. annorum. Ad sextum dicen
dum quod multa sunt que impediunt ordi
nandum sine culpa ordinandi sed non sine
causa. ut si ordinandus est ignotus non de
bet ordinari. ut dicitur extra de pere. cap. i.
neque si sit bigamus. xxvj. di. cap. a cunctis. ne
que si sit neophytus corpore viciatus. xxij. ij. q.
i. ca. i. legi. nec si sit de illegitimo matrimonio
natus extra de filiis presbyterorum. cap. i. neque
si sit servus extra de ser. non ordi. capi. i. etiam
quandoque obligatus ad ratiocinia expellitur
ab ordinibus. Hec omnia sanctus Tho. libro
vi. summe capi. xxxvj. Ad septimum dicen
dum quod christus exercuit ordinem hostia
riatus quando eiecit vendentes et ementes
de templo. Ordinem lectoratus: quando in
medio seniorum accipiens librum legit spiritus
domini super me etc. Ordinem exorcistatus
quando demoniacos sanavit. ordinem ac-

colitatus: quando dixit ego sum lux infidi
Ordinem subdiaconatus: quando post ce
nam linteis se precinxit et pedes discipulorum
lauit. Ordinem diaconatus quando in cena
corpus suum ministravit discipulis suis et dor
miētes apostolos excitauit. Ordine presby
teratus quando in die cene panem et uinum in
suum corpus et sanguinem mutauit et se in ara
crucis obtulit. Ad octauum dicendum quod actus
hostiarioꝝ est custodire locum confessionis
sacramentorum ab his qui immundi deter
minati sunt scilicet excommunicatis. actus
lectorum est prophetias legere. actus exorzi
starum est arcere demones per coniurationē:
ne dominantur in corpore nōdum baptiza
to. actus acolitoꝝ est designare lumen euā
gelij in lumine naturali. actus subdiacona
tus est oblationes accipere ab offerentibus
et eas offerre diacono. legere epistolam non
est actus principalis diaconi sed actus cōse
quēs. Actus diaconi est ordinare hostias in
altari. legere euangelium vel predicare non
est actus principalis diaconi: sed est actus cō
sequens. Actus presbyteri est consecrare cor
pus et sanguinem christi. ligare auctoritate
vel soluere non est actus principalis: sed cō

sequens actus. Sed p̄ ampliori declaratione istius materie vide Thomā in. iiii. distinc. xxiij. ad tertium ⁊ per totam dist. Sed in dicto argu. tertio in corpore dicit Tho. Unde episcopus in collatione ordinum duo facit. Preparat enim ordinandos ad ordinis susceptionem ⁊ ordinis potestatem tradit. preparat quidem ⁊ instruendo eos de proprio officio ⁊ aliquid circa eos operando ut idonei sint potestatem accipiendo. que quidem potestas in tribus consistit. s. in benedictione ⁊ in manus impositione ⁊ in unctione. p̄ benedictionē diuinis officijs mancipatur et ideo benedictio datur. Sed per manus impositionem datur plenitudo gratie: per quā ad magna officia sint idonei. ideo solis sacerdotibus ⁊ diaconis fit manus impositio: quia eis competit dispensatio sacramentorū quāuis vni sicut principali ⁊ alteri sicut ministro. Sed unctio ad aliquod sacramentum tractandum consecratur. ⁊ ideo unctio solis sacerdotibus fit q̄ proprijs manib⁹ corpus xp̄i tangunt. Sic ⁊ calix inungitur qui continet sanguinē: ⁊ patenam que cōtinet corp⁹. S; potestas collata fit per hoc quod datur eis aliquid quod ad proprium actum per-

tinet. Etiam quia principalis actus sacer-
dotis est consecrare corpus et sanguinē chri-
sti. quod nota.

Sequitur de sacramento matrimonij:
circa quod scienda sunt sex. Primum
quid est. Secundū unde dicitur: et quare ma-
gis dicitur a matre quā a patre. Tertium quā fuit
institutū. Quartum quā etas requiritur in reci-
piētib⁹ hoc sacramētum. Quintū quā sunt bo-
na matrimonij. Sextum quā sit causa efficiēs
matrimonij et quā sit causa materialis et fina-
lis. Circa primum dicēdum quod matrimo-
nium est viri et mulieris cōiūctio indiuiduā
vite cōsuetudinē retinēs. Ad secundum dicē-
dum quod dicitur de mater. tris. et muniū. ij. quā
matris muniū: quia hoc officium magis appa-
ret in matre quā in patre. Ad tertium dicēduz
quod fuit institutū in paradiso terrestri añ pecca-
tum ade cum dictū fuit. Crescite et multipli-
camini et replete terrā. Ad quartū dicēdum
quod secundū quod dicit magister sentē. li. iij. di.
xxxvj. In viris est quattuordecim annorū:
in mulierib⁹ est duodecim ānoz quā possunt car-
nalē copulā exercere: et quā possunt in ea cōsen-
tire. Ad quintū dicēdum quod tria sunt bona
matrimonij. scilicet fides. ples. et sacramentum.

Prima duo aliquādo sunt in matrimonio
et aliquando nō. sed tertium est de necessita-
te. quia vinculum indiuisibile. sic dicit magi-
ster sentē. lib. iiii. di. xxxi. Ad sextū dicēdum
quod causa efficiēs matrimoniū est cōsensus
amborū per verba de presenti expressus. ma-
terialis causa sunt persone legitime. Forma-
lis est debita verborum platio cum dicitur
accipio te in meam vel te in meum. Finalis
est prolis procreatio: et fornicationis euita-
tio. memoriter bigamie precepta decantant:
vt que christiane pudicicie despiciūt fidem:
discant saltem ab ethnicis castitatem. fertur
aureolus Theophrasti liber de nuptiis. in q̄
querit an. s. sapiēs vir ducat vxorem. Et cum
diffinisset. si pulchra esset. si bene morigera-
ta. si honestis parentibus. si ipse sanus ac di-
ues. Sic sapiētem inire aliquādo matrimo-
niū: statim intulit hoc autē raro in nuptiis
vniuersa ista cōcordant. Nō est igitur vxor
ducēda sapiēti. Primum em̄ impedit studia
philosophie. nec posset quemq̄ libris et vro-
ri pariter inseruīre. Multa enī esse que ma-
tronarū vsibus necessaria sunt. Preciose ve-
stes. aurum. gēme. sumptus. ancille. suppel-
lex varia. lectice. vt esseda deaurata. deinde

per totam noctem garrule. cōquestiones. si
illa ornatioꝝ procedit in publicum. hec ho=
noratur ab omnibus: ego in contemptu fe=
minarum misella despicioꝝ. cur aspiciebas
vicinam? quid cum ancilla loquebaris? de
foris veniens quid attulisti? non aurū ha=
bere possumus: nō sodalem. alterius amo=
rem suum odium suspicatur. Si doctissim⁹
preceptor in qualibet vrbium fuerit nec vxo=
rem relinquere nec cum sarcina ire potest.
Pauperem alere difficile est. diuitem ferre
tormentum. Adde q̄ nulla est vxoris eie=
ctio: sed qualiscunq; obuenerit: habēda. Si
iracunda: si fatua: si deformis: si superba: si
fetida quodcunq; vitij est post nuptias di=
scimus. Equus: asinus: bos: canis: ⁊ vilissi=
ma mancipia. vestes quoq; ⁊ lebetes. sedile
lignum: calix: vzeolus fictilis probantur
prius: ⁊ sic emuntur. Sola vxor non osten=
ditur ne antea displiceat q̄ ducatur. Atten=
denda est semper eius facies ⁊ pulchritudo
laudanda ne si alteraz aspexeris se estimet
displicere. Vocanda domina: celebrandus
natalis eius. Iusiurandum per salutē eius
vt sit superstes optandum ⁊c. Ceterum quid
prodest etiā diligens custodia cum vxor

seruari etiam impudica non possit: pudica
non debeat: Infida enim custos est castita-
tis necessitas: et illa vere pudica dicenda est
cui licuit peccare: si voluit. pulchra cito ada-
matur: feda facile concupiscit. Difficile cu-
stoditur quod plures amant. Adolestus est
possidere quod nemo dignatur habere. Ad-
noze tamen miseria deformis habetur quae
formosa seruatur. Nihil tutum est in quo
totius populi vota suspirant. Alius forma:
alius ingenio: alius facetus. i. urbanitate:
alius liberalitate sollicitus. Et sic aliquando
expunatur quod vndique incessitur. Et sic tu
conclude quod nemo potest duobus dominis
seruire. Ioan. viij. quoniam quisque aut a-
mat deum aut amat mundum. Hec dixi sub-
mitens me correctioni sancte matris eccles-
sie catholice.

F I N I S.

¶ Speculū sacerdotū volentium celebrare missam.

S primo ante missam habenda sunt tria. s. intentionis discussio: generalis contritio: et pura confessio. In intentionis discussio: ne propter vanam gloriam celebret: ne propter verecundiam: ne propter alicuius persone fauorē: ne propter lucrum temporale: nec propter consuetudinem. generalis contritio debet esse de obmissis bonis que facere debuit: et de peccatis commissis corde et opere. Pura confessio notabilium peccatorum communium vel notorum vel ignotorum. In missa sit diligens sacerdos circa locum idest tabulam vt recipere possit vtraque. Diligentior circa calicem: ne sit fractus vel non preparatus. Diligentissimus circa materiam: ne hostia sit corrupta: vinum acetosum aut desit aqua. In canone sit diligentia magna in signis: vt humiliter fiant. maior in verbis: vt

veraciter ea dicat. **A** maxima in intentione
vt firma fide consecrare intendat. **I**n conse-
cratione habeat diligentiam ad conficien-
dum corpus christi. **R**euerentiam ad tan-
gendum: et deuotionem ad sumendum. **I**n
tangendo corpus christi sit reuerentia ma-
gna propter continentiam tam excellentis
corporis christi. **M**aior propter continentiam
tam excellentioris anime christi. **A** maxima
propter continentiam tam excellentissime
diuinitatis christi. **Q**ui in consecrando in-
tendit facere deum: et per lachrymas colere:
mortem christi memorari. totam ecclesiam ad-
iuuare. **Q**ui in consecrando intendit conse-
qui augmentum dilectionis: inseparabili-
tatem vnionis: accelerationem fruitionis.
Sit humilis oratio in primo et secundo me-
mento pro se. ne tam indignus minister in-
digne recipiat tam dignissimum mysterium.
Ne tam indeuotus presbyter iustissimum iu-
dicem flectat in suum iudicium. **N**e tam im-
mundus hospes tam excellentissimum ho-
spitem a se repellat fetore criminum: et piissi-
mus dominus eum participem faciet electo-
rum sacerdotum. **S**ecundo pro uiuis: vt
sint participes tanti mysterij: auditores ha-

biles missarum beneficij: humiles contem-
ptores vanitatum mundi: satisfactores sta-
biles defectus proprij et sectatores vigiles
diuini beneficij. Tercio in secundo memen-
to pro defunctis: vt per tam suauissimũ my-
sterium habeant continuum subsidium. vt
per preces ecclesie ⁊ fidelium habeant suauie-
a penis refrigerium. vt per hoc nostrum mi-
nisterium habeant secundum reditũ ad san-
ctorum consortium. Post missam fiat sum-
ma gratiarum actio: de tanto pane suauissi-
mo angelorum creatore: a creatura recepto.
de tanto viatico proficuo christi electorum
creatura recepto. **O** sacerdos corpus tuum
quotidie efficitur sepulchrum christi. Quo-
modo ex ore tuo progreditur falsitas per
quod ingreditur veritas? Quomodo oculi
tui vident vanitatem: qui quotidie aspici-
unt veritatem? Quomodo manus tue ex-
tenduntur ad illa: que tenet tenentem oia?
Quomodo te repleas ⁊ ingurgitas vino:
qui debes esse plenus deo?

¶ Versus.

Lũ domino psalles: psallẽdo tu tria serues.
Dirige cor sursum. bene pfer. pspice sensus.
Cõstat in altari carnem de pane creari.

Iste cibus deus est: qui negat hoc reus est.
Tā sanctū pignus nemo sumat nisi dignus.
Qui capit idigne: diro hic cruciabit igne.
¶ Domini petri helene episcopi bre-
ue sed iocundissimum in ecclesie spe-
culum epigramma.
Quisquis ad altaris pergis solēnia sacra:
hortor ⁊ admoneo: qđ tibi ferat opem:
Ecclesie legito qđ specula nunctibi mitto.
Cum legeris relegas. deniq; doctus eris.
Nulla mysteria quid signent sacra qđ nescis.
Istic comperies. hoc igitur repetas.

Deo gratias.

¶ Impressum complutensi aca-
demia per Michaelē de Eguia
anno Millesimo quingentesimo
xxvj. 14. Kal. septembris.

BU

HOO

TOLEDO

BIBLIOTECA PROVINCIAL

Sala

Reservada

Número

73

1526.

Res.

73

Confession:

1544

*M^o del
Campo*